Âsitâne

6

Haziran 2010

Mevlevî Kültür Dergisi

Dr. Eyüp YAKA
Mesnevî'de Mevlânâ'nın Kulluk Anlayışı

Doç. Dr. İsa Çelik
Dünya

Prof. Dr. Cihan Okuyucu
Hz. Mevlânâ'ya göre ibadet nasıl olmalı?

Yaşar Enis Diker
"İbadet"

Ergin Ergül
Hz. Mevlânâ'dan İyi Yönetim İlkeleri

Vefatının 10. Yılında
Cinuçen Tanrıkorur

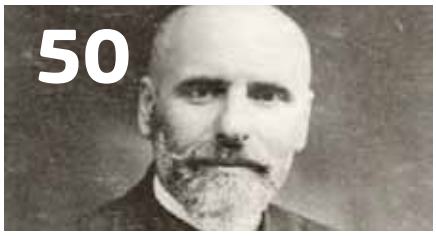

Tahirü'l Mevlevîi

Yrd. Doç. Dr. Rıdvan CANIM
Edirne Mevlevîhânesi

Âsitâne
Mevlevî Kültür Dergisi
Yıl **1** Sayı **6**
Haziran 2010
Yayın Tarihi: 15 Haziran 2010

Semazen Yayın Grubu Adına
İmtiyaz Sahibi ve
Genel Yayın Yönetmeni
Mehmet Emin Holat

Yazı İşlerinden Sorumlu
Selin Turan McCallum

Dergi Tasarımı
Muhammed Nur Anbarlı

Kapak Fotoğrafı
Semazen Arşiv

Âsitâne Mevlevî Kültür Dergisi
www.semazen.net
Semazen Yayın Grubu
E-Dergisidir.

بسم الله الرحمن الرحيم

“Yâ Rab kerem ü lütf ile ben zâra nigâh et
Olsam dahi nâ-lâyık lütfun bana bakma”
Bezm-i elest-i “kâlû belâ”
Gönül meskenin, can Sendendir illa

Ezeldeki şehadetin ebed’e şahidliği, bu cihan ömrümüzün sırât-ı müstakim üzere kulluk ve tefekkür derinliği içinde îfâ edildiği ibâdetler iledir.

Men benden şüdem, bende şüdem, bende şüdem,
Men bende behaclet beser-efgende şüdem,
Her bende şeved şâd ki âzad şeved,
Men şâd ezânem ki türâ bende şüdem,
“Ben kul oldum, kul oldum, kul oldum, Ben abd-i zaif, kulluğumu layıkıyla ifâ edemediğim için utandım ve başımı önüme eğdim; her köle, azat edilince sevinir. İlahî; ben ise, sana kul olduğum için seviniyorum.”

Hazreti Pîr’imiz kul köle olduğu Sevgililer Sevgilisine halin arzeylerken nice kalbî bir rikkat ve vicdan hassasiyetiyle, nice bir rûh inceliğiyle dillendirmişlerdir. “Birre eremezsiniz sevdiğiniz şeyi vermedikçe.” Âyet-i kerime’de buyurulduğu üzere marifetin yolu ubudiyyettir. Ve âşık odur ki Mahbubuna sevdiğini verir. kulluk tezâhürü ile elest hırkasın sırtına geçirmiş ârif ve Hak dostları için Hazret-i Peygamber -sallâllâhü aleyhi ve sellem-’in son nefeslerinde terennüm ettikleri: “Refîk-ı âlâ, refîk-ı âlâ / en yüce dosta, en yüce dosta...” hem hayat düsturu, hem de Dergâh-ü Yezdân kapısına yakınlığın desturudur.

Resûl-i Kibriya Efendimiz’in vârisleri bu gönül erleri nice geceler sabahlara kadar cezbe-i muhabbetullah, aşk ve şevkullah ile Yüce Mevlâ’ya şükr ibâdet vecdi içinde secde ederler. Dizlerinde derman, gözlerinde yaş kalmaz amma Hakk’a secde etmenin lezzetini bir gül şerbeti gibi tadıveren aşıkların susuzluğu da hiç diner mi? ...Gecelerini ibâdet ile ihyâ eden bu aşıklardır ki , gündüzlerinde de aynı rûhâniyetini muhâfaza eder, her bir nefeslerinde dahi o mevcudiyetiyi korurlar. Cümle hizmetleri sâdece ve sâdece Cenâb-ı Allah ve rızası içindir. Ne cihan’a itibar ederler, ne de iltifat. Kulluk devletinden başka dergah, o devletin ikliminden başka iklim teneffüs etmezler. Aldığı her nefesi Hakk ile, verdiği her nefesi Hakk için verenlere selam ola Hûûû...

Muhterem dostlar! Efendimiz hadîs-i şeriflerinde “Kendini bilen Rabbini bilir.” buyuruyor. İnsan’ın insana zulmettiği vakitler tanığıyız. Ayağımız aksak, menzil ise oldukça uzaktır. Bub bab-ı girizgâh ile mübarek üç aylar arefesinde siz kıymetli gönül dostlarını Devlet-î hürriyet muştusu ile selamlıyor ve Âsitânemize davet ediyoruz.

Eyvallah, Vakti şerifler hayrola ,Hayırlar feth ola.Şerler def ola. Gönüller şâd ola. Kalplerimiz mesrûr, sırlarımız mestûr, zahirimiz mâmûr, bâtınımız pür nûr ola . Cenâb-ı Hakk dert verip derman aratmaya, hastalarımıza şifa, dertlilerimize deva, gönüllerimize imân, kalplerimizi musaffa eyleye.Zümre-i salihinden ve gürûh-ı naci’den eyleyip, dualarımızı dergâh-ı izzetinde kabul ve makbul eyleye, nefesimiz Hakk, nutkumuz can bula .

Âmîn.

Tezhib: Zehra Çekin

Mesnevî'de Mevlânâ'nın Kulluk Anlayışı

» Dr. Eyüp YAKA
SAÜ. İlahiyat Fak.

Tasavvufî alanda çok önemli bir yeri olan Mevlânâ Celâleddîn er-Rûmî'nin bugün hemen hemen bütün dünyaya yayılmış olan fikirlerinin büyük bir kısmını içeren Mesnevî'sini gözden geçirmeye çalıştık. O'nun, bu eserinde kulluk anlayışını Kur'ân'ın öngördüğü kulluk açısından değerlendirmeyi düşündük.

Bunu yaparken konuyu beş ana başlık altında işlemeye çalıştık.

I) Kulluğun Anlamları

Bu başlık altında kulluğun Mesnevî'deki anlam çeşitlerini maddeler halinde işlemeye ve böylece Mevlânâ'nın da kulluk anlayışını tesbit etmeye çalışacağız.

1)Teslimiyet

Kulluğun özünde Allâh'a kesin teslimiyet olduğu Mesnevî'nin bazı beyitlerinde vurgulanmıştır. Bu konuda Mevlânâ, peygamberlerin mucizeleriyle akıl arasındaki ilişkiyi örnek vererek şunları söylemektedir:

"Sana delil ve kıyas asasını veren Hakk'ın hidayet eteğine sarıl, tam teslimiyetle O'na itaat ve kullukta bulun. Baksana Hz. Âdem, istidlali kendisine asa yaptığı için isyana düştü, başına neler geldi

Hz. Mûsa'nın, Hz. Muhammed'in mucizelerine bak. Asa nasıl yılan oldu? Direk nasıl ayrılıktan inledi feryad etti?

Asanın yılan olduğunu, direkten inilti çıktığını aklın kabul etmezse, din aşkıyla günde beş defa direk gibi

“Ey Müslüman! Allâh’ın ezelî dileği, senin başının kesilmesi değildir, senin O’na teslim olmandır. Bu sebeple, O’na candan teslim olmayı iste ve dile.”

olan minarelerden yüzyıllardan beri sesler geldiğini düşün, bu da bir mucize değil midir?

Bu manevî hakikatlerin lezzeti akla aykırı olmasaydı, bunca mucizeye ihtiyaç olur muydu?

Akıl, akla uygun olan her şeyi sağa sola çekmeden, mucizeye ihtiyaç duymadan kabul eder.”[1]

Mevlânâ’ya göre teslimiyet, yukarıdaki sözlerinde de olduğu gibi fizikî ve görsel değil, daha ziyade manevi bir teslimiyeti ifade etmektedir. Çünkü bu tür bir teslimiyetin zevkini ve lezzetini akıl idrak edemez. Mevlânâ, manevi teslimiyeti anlatırken Hz. İsmail (a.s)’in kurban edilmesi hadisesini örnek verdikten sonra şu noktaya dikkat çekmektedir:

“Ey Müslüman! Allâh’ın ezelî dileği, senin başının kesilmesi değildir, senin O’na teslim olmandır. Bu sebeple, O’na candan teslim olmayı iste, dile.”[2]

Bir kulun Allâh’a olan teslimiyetinin niteliğini, derecesini ve bunun nasıl olması gerektiğini de şu sözlerinden anlamaktayız:

“Fânî bir varlık kendisini bâkî bir varlığa teslim edince, o da bâkî olur”[3].

Rüzgar ve topraktan korkan ve bu ikisi yüzünden helak olan katre gibi; Çünkü rüzgar onu kurutur, toprak da emer.

Fakat o katre, aslı olan denize sıçrayabilse, güneşin hararetinden de kurtulur, rüzgar ve topraktan da.

O katrenin görünen varlığı denizde mahvolur ama, zatı ve hakikati daimi olarak kalır.

Ey katre, kendine gel de, pişman olmaksızın varlığını Hakk’a ver!

Ver de; bir katreye karşılık denize kavuş, o uçsuz bucaksız deniz ol!”[4]

Kulluktaki teslimiyetin derecesini gösteren şu sözleri de konuyu anlamamıza son derece yardımcı olmaktadır:

“Velilerden bir başka grup tanırım ki, onların ağızları duaya kapalıdır, onlar hiç dua etmezler.

O büyük insanlar, Allâh’ın hükümlerine razı olmuşlardır. Başa gelen ve gelecek olan kazayı defetmeyi aramak, yani dua etmek, onlara haram olmuştur.

Allâh’ın o hâs kulları, kazada, başa gelen bir felakette ayrı bir zevk bulurlar...”[5].

Mevlânâ bu sözlerinde kulluğun; Allâh’a teslim olanın, O’ndan gelen her türlü belaya rıza göstermesi olduğunu da ifade etmektedir.

2) Rıza

Anlatılanlardan ortaya çıkmaktadır ki, teslimiyetin bir başka boyutu da Allâh’ın, kullara yönelik takdir ve kazasına rıza göstermek ve kabullenmektir. Allâh takdir

1 Er-Rûmî, Mevlânâ Celâleddîn, Konularına Göre Açıklamalı Mesnevî Tercümesi, Çev: Şefik CAN, Ötüken Neşr., İst. 2003, c. I, 153.
2 Mevlânâ, Mesnevî,, c. II, 333.
3 Çünkü sonradan yaratılmış bir varlık; ezelî ve ebedî olan bir varlığa (Hakk’a) kavuştuğu zaman kendi varlığını kaybeder. (Çeviren)
4 Mevlânâ, age, c. II, 558.
5 Mevlânâ, age, c. II, 164.

eder, kul ise rıza gösterir. Dolayısıyla kulluğun bir de rıza anlamı olduğunu görmekteyiz. Bu konu Mesnevî'de şöyle ele alınmıştır:

"Allâh'ın takdiri, kulun rızası olur. Kul ilahi takdire razı olur, onun hükmüne uyar.

Yani Cenâb-ı Hakk ne takdir ettiyse, kul ona razı olur.

Bu, zorlama değil; bir karşılık, bir sevap umarak da değil; kulun gönlü, tabiatı bunu hoş görür.

Kendisi için azıcık bir şey bile dilemez ve tatlı yaşayışının tadının peşine düşmez. Yani, maddi yönden mutlu olarak yaşamayı da istemez.

Her kimde ezeli emre uyma huyu varsa, ölüm ve hayat onun için birdir."[6]

Allâh'ın takdirine rıza göstermenin karşılığını da şu şekilde izah eden Mevlânâ, itirazın kendisinden kaybolduğunu vurgulamaktadır:

"O eşsiz, o benzeri olmayan sultan, görüşümü bana verir. O vakit ben, gece karanlığını gideren bir çerağ gibi olurum

İşte bu yüzdendir ki velî, Hakk'ın takdir buyurduğu bir şey için itirazda bulunmaz.

Çünkü Allâh ne alırsa, ona karşılık bir ihsanda bulunur

Kaybettiğimiz büyük ve değerli bir şey bile olsa, madem ki bize karşılık olarak ihsanlarda bulunuyor, şu halde itiraz etmek bizden gitti."[7]

Allâh'a rıza göstermekten ve O'nun belalarından adeta zevk aldığını ifade eden Mevlânâ, bu rızanın boyutlarını büyük bir neşe içerisinde anlatmaktadır:

"Ey cefası devletten, dünya malından daha güzel, intikamı daha hoş olan Allâh'ım!

Ateşin bu kadar zevkli olunca, kim bilir nûrun nasıl olur?

Rabbim, matemin bu derece neşeli olursa, düğünün derneğin nasıl olur?

Cevrinde bu tatlılıklar varken, lütfunun künhüne kim dalabilir?

Gerçekten de ben, O'un lütfuna da, kahrına da âşıkım. Asıl şaşılacak şey: Benim, bu iki zıttın ikisine de âşık oluşumdur."[8]

3) Acizlik ve Zillet

İnsan çoğu zaman kendi güç ve kabiliyetlerinin sınırlarını, kendisinden daha üstün birisi ile karşılaşınca anlayabilir. İnsan Rabbini tanıyıp O'nun kudret, ilim ve icraatlarının tezahürleriyle her an karşı karşıya olduğunu idrak edince kendi aczi ve hiçliği ortaya çıkar. Hatta bu yüce Kudret karşısında zelilliğini de idrak ve itiraf edip O'na itaatla teslim olur. İşte bu noktada Mevlânâ, insanın varlığından bile söz edilemez olduğunu düşünmekte ve şunları söylenmektedir:

"Biz, kazanıp kaybetmekte satranç gibiyiz. Ey san'atları hoş olan Allâh'ım, bizi oynatan sensin Kazanıp kaybetmemiz sendendir.

Ey bizim canımıza can olan Rabbim, biz kim oluyoruz da, sana karşı, 'Biziz' diye ortaya çıkalım.

Aslında bizler de, bizim varlığımız da, birer 'yoktan' ibarettir. Allâh'ım! Faniyi varmış gibi gösteren 'Gerçek Varlık' senden ibarettir.

Allâh'ım, bizi hareket ettiren güç de, bizim varlığımız da, senin lütfun ihsanındır.

Varlığımızın hepsi de sendendir, senin eserindir, senin icraatındır.

Allâh'ım! Ne biz vardık, ne de bizim dileğimiz vardı. Senin lütfun, bizim söylenmemiş sözlerimizi duyuyor, işitiyor, bizi varlığa çağırıyordu."[9]

Kulluk bilincinin oluşması ve tam bir şekilde gerçekleşmesi için, insanın kendi acizliğinin farkına varması, dolayısıyla da Allâh'a kulluktan başka yapılacak bir şeyin olmadığı gerçeğini kabullenmesi gerekir. Bu, aynı zamanda bir tezellülün de ifadesidir. İnsanın yüce Kudret karşısındaki aciz ve tezellülünü anlatan Mevlânâ, bunun için şu örneği kullanmaktadır:

"Hakk'ın varlığı karşısında, kendimizi yok saymamız

6 Mevlânâ, age, c. II, 167.
7 Mevlânâ, Mesnevî, c. II, 162.
8 Mevlânâ, age., c. I, 116-117.
9 Mevlânâ, age, c. I, 48.

gerekir. O'nun varlığı karşısında bizim varlığımız nedir? Yaslara bürünmüş, etrafını göremeyen bir kör.

Eğer varlığımız kör olmasaydı, idrak sahibi olsaydı da O'nun gerçek varlık güneşinin hararetini tanıyabilseydi, O'nun gücünü, kuvvetini görebilseydi, o güce, kuvvete tahammül edemez, erir yok olurdu."[10]

Anlatılanlardan anlaşıldığı gibi Allâh'a kulluğa temel olan, kişinin kendi acziyetini idrak edip tezellülünü ifade etmesi, Mesnevî'nin bir başka yerinde 'tevâzu' olarak anlatılmıştır. Burada kulluğun tevazu anlamında izah edildiğini görmekteyiz. Mevlânâ kulluğun bu anlamını, efendi-köle ilişkisi örneğiyle şöyle anlatmaktadır:

"Mesela bir efendi, tanımadığı bir yere giderken, kölesine kendi elbisesini giydirir.

Kendisi de kölenin elbisesini giyer ve giderken köleyi öne geçirir kendisi arkada yürür.

Kimse bilip tanımasın diye, kölesinin arkasında köle gibi yürüyerek onu izler.

Kölesine der ki: Sen git baş köşeye otur, ben de değersiz bir köle gibi senin ayakkabılarını alayım.

Sen bana sert davran, bana söv, bana hiç saygı gösterme

Herkes kendilerini köle sansınlar diye, efendiler böylece köle kılığına girmişlerdir.

Zaten onların gözleri efendilikten, yani şöhretten, zenginlikten, kudretten düşmüştür.

Şimdi onlar 'ubûdiyet (kulluk-kölelik) işleri görmeye hazırlanmışlardır.

Nefsin isteklerine uyan heva ve heves kulları ise, onların aksine kendilerini akıl sahibi, can sahibi göstermişlerdir.

Bir mânâ efendisinde tevazu görülebilir. Bir mânâ adamı kendisini düşkün gösterir.

Fakat duygularına esir olmuş bir köleden, kölelikten başka bir şey meydana gelmez."[11]

10 Mevlânâ, Mesnevî, , c. I, 45.

11 Mevlânâ, age, c. I, 377-378. Ayrıca bk. Aynı eser, c. II, 51.

Put kırmak kolaydır, hem de çok kolay, fakat nefis putunu kırmayı kolay sanmak; bilgisizliktir, bilgisizlik..

II) Kulluğun Temeli

1) Sevgi

Çalışmamızın başlarında da temas ettiğimiz gibi, insan ile Allâh arasında yaratma, can verip yaşatma, rızıklandırma, kitap ve rasül gönderme vb. ilişkiler mevcuttur. Bu ilişkinin de insandan yansıması elbette kulluktur. Bütün bu ilişkilerde esas olan ise sevgidir. Yani Allâh'ın kulunu, kulun da rabbini sevmesidir.

Nitekim kulluğun Kur'ân'daki itaat anlamında da bu sevgi temeli şu şekilde görülmektedir: *"Ey Resulüm, de ki: "Ey insanlar, eğer Allah'ı seviyorsanız, gelin bana uyun ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Allah gafurdur, rahimdir (çok affedicidir, engin merhamet ve ihsan sahibidir). De ki: "Allah'a ve Resûlullâh'a itaat ediniz.."*[12]

Tasavvuf anlayışı ve yaşayışının da adeta özü olan sevginin, insanın Allâh'a kulluğunun temeli olması gerçeği Mesnevî'de de görülmektedir. Mevlânâ bu hakikati şöyle ifade etmektedir:

"Şunu iyi bil ki, kainatta var olan her şey, sevgilinin tecellisinden ibarettir, onun yarattıklarıdır, onun kudretinin yaratma gücünü göstermektedir.

Aslında aşk, bir perdedir. Var olan, diri olan ancak sevgilidir. Âşık ise bir ölüdür, var gibi görünen bir yoktur.

Bu hakikati sezemeyen, ilâhî aşka meyli, isteği olmayan kimse, kanatsız bir kuş gibidir. Vay onun haline, yazıklar olsun ona.

Sevgilinin inayeti, lütfu, nuru beni aydınlatmasa, bana yol göstermese, ben nereden geldiğimi, nereye gideceğimi nasıl anlayabilirim?"[13]

Sevginin, insanın Allâh'a kulluğunda bir temel olması Mesnevî'nin başka bir yerinde çok çarpıcı bir örnekle anlatmaktadır. Bu örnekte köle olan Lokman'ın, efendisi tarafından verilen acı bir kavunu zevkle ve büyük bir iştahla yemesi, daha sonra kavundan bir dilim de efendisin yemesi ve kavunun acılığından kendisinden geçmesi, Lokman'a . Böyle bir zehri nasıl oldu da tatlı tatlı yedin? Neden: Beni mazur görün, şimdi yiyemem, demedin? soruları karşısında Lokman'ın söylediği şu sözler zikredilmektedir:

"Ben senin nimetler bağışlayan elinden o kadar tatlı yemekler yedim ki, onlara karşı utancımdan iki kat olmuşumdur.

Elinle sunduğun bir şeye: Bu acıdır, yenilmez, demeye utandım.

Çünkü bedenimin bütün cüzleri senin nimetlerinle yetişti, gelişti. Benim varlığım senin nimetlerinin yemine ve tuzağına tutulmuştur.

Senden gelen bir acıdan feryad edersem, yüzlerce defa başıma toprak saçılsın.

Şükürler bağışlayan elinin tadı, bu kavunda nasıl acılık bırakır.

Sevgiden acılar tatlılaşır, sevgi yüzünden bakırlar altın olur.

Sevgi ile tortular durulur, arınır. Sevgiden dertler şifa

12 Âl-i İmrân, 3/31-32.

13 Mevlânâ, Mesnevî., c. I, 16.

Hayırsız nefsin çevresinde dönüp dolaşma, onun işine bulaşıp çırpınma. Allah için, Allah rızası için yapılmayan bir iş, hiçtir hiç.

bulur, sağlığa kavuşur.

Sevgiden ölü dirilir, sevgi yüzünden padişah kul olur.

Sevgiden hapishane-zindan, gül bahçesi olur. Sevgi yüzünden karanlık evler aydınlanır, nurlanır.

Sevgi yüzünden dikenler Sûzan olur. Sevgi olmayınca mum, demir gibi katılaşır.

Sevgi yüzünden nâr, nûr olur. Sevgiden dev, hûri kesilir.

Sevgiden kederler, üzüntüler neşe olur, sevinç olur.

Sevgi yüzünden hastalık, sıhhat ve afiyete çevrilir Sevgiden kahır, rahmet olur."[14]

2) Nefisle Mücadele

Kullukla ilgili âyetlere baktığımızda bir yandan insanın sadece Allâh'a kulluk yapması emredilirken, diğer taraftan da O'nun dışındakilere kulluk yapması yasaklanmaktadır.[15] Yani insan hem Allâh'a kulluk yapacak, hem de Allâh'a kulluğun dışındaki kulluklardan da daima uzak kalacak. İşte işin bu tarafı, nefis mücadelesi dediğimiz olaydır. Tasavvufî hayatın da temellerinden olan nefis mücadelesi, Mesnevî'de de birçok kez ele alınıp işlenmiştir. Mevlânâ, işe öncelikle nefsi tanıtmakla başlamış ve aynı zamanda, Allâh'tan başkasına kulluğun temelinde de nefse ubûdiyet olduğu gerçeğini vurgulamıştır:

"Bütün putların anası, sizin nefsinizin putudur. Hariçte görülen putlar birer yılandır, halbuki nefis putu bir ejderhadır.

Nefis, çakmak taşı ile demirdir. Put ise çakmak taşından sıçrayan kıvılcımdır. O kıvılcım su ile söner.

Put, testide duran kara sudur. Sen nefsi, bu gizli kara suyun kaynağı bil.

Put kırmak kolaydır, hem de çok kolay, fakat nefis putunu kırmayı kolay sanmak; bilgisizliktir, bilgisizlik..

Ey kardeş! Sen Allâh'ın emrine ve aziz Peygamberin sünnetine uy da, ten Ebû Cehl'inden ve nefsani isteklerden kurtul."[16]

Nefisle mücadele için, onu iyi tanımak gerektiği, bu mücadelenin kolay olmadığı ve bunun da ancak Allâh'a imanla mümkün olduğu şöyle vurgulanmıştır:

"Bu nefis, cehennemdir; cehennem ise öyle bir ejderhadır ki, denizler bile onun ateşini söndüremez.

Nefsin cehennem ateşini, ancak Cenâb-ı Hakk'ın kudret ayağı bastırır, söndürür. Zaten azgın nefsi öldürecek oku da, Cenâb-ı Hakk'tan başkası atamaz.

Şunu iyi bil ki; safları bozan, dağıtan arslanla savaşmak kolaydır. Asıl arslan, kendini tutan ve nefsini alt edendir."[17]

Nefsi geniş geniş tanıtan Mevlânâ, nefisle ve nefsin en azgın tarafı olan şehvet ateşiyle mücadele yolunu da göstermiştir:

"Şehvet ateşinin çaresi nedir" Din nûrudur. Nasıl ki cehennem mü'mine: Ey mü'min, çabuk geç, senin nûrun benim ateşimi söndürüyor! diyecektir.

14 Mevlânâ, age, c. I, 380-381.
15 İlgili âyetler için bk. Abdülbâkî, M. Fuâd, Mu'cemu'l-Müfehres, "a-b-d" md.
16 Mevlânâ, Mesnevî, c. I, 49-50.
17 Mevlânâ, age, c. I, 98-99.

Bu ateşi ne söndürür? Allâh'ın nûru. Nemrud'un ateşini söndüren Hz. İbrahim'in nûrunu kendine üstad edin de,

Nemrud'a benzeyen nefsinin ateşinden, şu ödağacı gibi olan bedenin kurtulsun.

Şehvet ateşi eksilip bitmez, ona dilediğini vermemekle eksilir.

Bir ateşe odun attıkça, o ateş hiç söner mi? Hiç odunu yakmaz olur mu?

Fakat odun atmazsan, ateş söner. Allâh'tan korkmak, çekinmek şehvet ateşine su serper.

Şehvete kul-köle olan kimse, Allâh'ın indinde kölelerden, alınıp satılan esirlerden daha değersizdir.

Şehvete kul olan kişi; Allâh'ın lütfundan, Allâh'ın hususi nimetine erişmekten başka bir şeyle kulluktan kurtulamaz."[18]

Allâh'a kulluğun ancak insanın nefsine kulluğu terk etmesiyle başlayacağı, tartışmasız bir gerçektir. Bu hususu Mevlânâ bazı örnekler vererek şöyle anlatmaktadır:

"Nefsin ateşi söndükten sonra, gönül bahçesine ne ekersen biter.

Laleler, ak güller, güzel kokulu marsimalar yetişir.

Beden ağacının dibine kurt düştü. Onu söküp ateşe atmak, kulluk ederek, iyi işler yaparak onu öldürmek gerek." [19]

Allâh'a kulluğun gerçek anlamda tahakkukunun, insanın kendisini nefsani yaşayıştan uzak tutması ile mümkün olduğu Mesnevî'nin başka bir yerinde, süt emen bir bebekle meme ilişkisi örnek verilerek anlatılmaktadır:

"Demek ki bizim yaşayışımız, gerçek hayata kavuşmamız; memeden kesilmeye, nefsani gıdalardan vazgeçmeye bağlıdır. Ancak bu kesilme ile biz, manevi gıdaları bulabileceğiz.

Ey Hakk yolunun yolcusu! Azar azar sen de kendini nefsani gıdalardan çekmeye çalış, sözün özü budur."[20]

III) Kulluğun Niteliği

Allâh'a yapılan kulluk, insana ait bir görev olup aynı zamanda, faydası sadece kendisine râcidir. Kulluğun Allâh Taâlâ açısından bir gayesi ve sebebi yoktur. Çünkü Allâh'ın, insanların kulluğuna ihtiyacı yoktur. Zira O, her türlü ihtiyaçtan münezzehtir. Kulluğa sadece insan muhtaçtır ve sadece ona fayda verir. Bu hususta Mevlânâ, kulluğun gayesini şöyle açıklamıştır:

"Ben, kullarımın beni tesbih etmelerinden arınmam, pâk olmam.

Onların beni tesbih ve takdis etmelerinden yine kendileri arınır, pâk olur ve dilleri manen inci saçar."[21]

1) İhlâs

Temiz ve tek bir gayeye yönelik niyetle yapılan kulluk, ihlâs vasfı ile bir değer kazanmaktadır. Kulluk, insanın görevi olunca; bu, sadece Allâh için ve O'na tahsis edilen bir durumdur. Hiçbir gaye ve sebep; Allâh rızası olmayınca yapılan kulluğa "kulluk" niteliği verilemez.

Mevlânâ da bir Müslüman olarak, Kur'ân'ın kullukta geçerlilik şartı kıldığı İhlâs üzerinde çok durmuştur. O, kulluğun temeli olan Allâh sevgisi ve aşkının niteliğinden işe başlayarak, bundaki samimiyetin gizli kalmasını ısrarla savunmuştur:

"Her ne kadar dil ile açıklanması, anlatılması pek parlak ve aydınlatıcı da olsa; aşkın dile düşmemesi, söylenmemiş kalması ve gönülde kalması daha parlaktır.

Sadece dış güzelliğe dayanan mecazi aşklar, gerçek aşk değildir. Hevesten ibarettir, böyle aşkların sonu utanç vericidir.

Fakat gerçek aşk, ölümsüz olan aşk, Allâh aşkı; ruhta olsun, gözde olsun her an goncadan daha taze olarak durur."[22]

Gerek kullukta gerekse başka işlerde hep ihlaslı olmak, yaptığını sadece Allâh'a tahsis edip O'nun rızası için yapmak, İslam'ın çok önem verdiği ve Kur'ân'ın da üzerinde önemle durduğu bir konudur. Bundan hareketle Mevlânâ da ihlas konusu üzerinde ciddiyetle durmuş ve mesela verdiği şu iki zıt insan örneği ile ihlasın önemine,

18 Mevlânâ, age, c. I, 238.
19 Mevlânâ, age, c. I, 356.
20 Mevlânâ, age , c. II, 11.
21 Mevlânâ, age, c. I, 397.
22 Mevlânâ, a.g..e. , c. I, 17.

bunun zıddının da münafıklık olduğuna dikkat çekmiştir:

"İnanan kişi, işlerini Allâh emretti diye yapar. İnanmayan ise, mücadele ve gösteriş olsun diye yapar. Böyle inatçı kişilerin başlarına toprak saç.

O münafık, gerçek mü'minle beraber namaza gelirse de, onun gelişi ibadet için değil, gösteriş içindir.

İnanan kişi ile münafık, her ikisi bir oyun başında iseler de kendi inançlarına göre aynı işi yapıyorlarsa da, onlar birbirinden çok uzaktırlar. Birisi Merv şehrinde, diğeri Rey şehrindedir."[23]

Yapılan ibadetlerde gizlilik esasına vurgu yapan Mevlânâ, ihlas noktasında; yapılan amelin kendi nefsinden bile sakınılması gerektiği görüşünde ve bu hususta sevap beklentisi ile ceza korkusundan bile uzak kalınmasını şöyle tavsiye etmiştir:

"Sırrını kötülerden gizlemek şaşılacak bir şey değildir. Şaşılacak şey, kendinden de saklaman, kendi nefsinden de gizlemendir. Çünkü bu sır, Allâh ile kul arasında kalmalıdır. Bu sırrı nefsin bilmemesi gerekir.

İşini, yaptığın iyi işleri, amelleri kendi gözünden bile sakla ki, amelin iyi ve kötünün görmesinden selamette kalsın.

Sevap kazanmak ve cezadan kurtulmak arzusu olmaksızın kendini Allâh'ın rızasını elde etme tuzağına teslim et de, ondan sonra kendin olmaksızın, kendinden, kendi hakikatinden bir şey al.[24]

Bedenine saplanmış bir oku çekip çıkarmak için yaralı bir adama afyon verirler.

Ölüm vaktinde de hastaya ağrı, sızı verirler. O, onlarla meşgul iken canını alırlar."[25]

Mevlânâ, içerisinde Allâh rızası ve ihlas bulunmayan bir ameli, bir kulluğu reddetmiş ve hatta yok saymıştır:

"Ey Allâh'ın dostu! Madem ki o büyük dostun kulusun, erisin, emri altındasın. Ne ekersen O'nun rızası için ek. Hayırsız nefsin çevresinde dönüp dolaşma, onun işine bulaşıp da çırpınma. Allâh için, Allâh rızası için yapılmayan bir iş, hiçtir hiç.

Kıyamet günü gelip çatmadan, gece hırsızı gibi olan nefis, mal sahibine karşı rezil rüsvay olur."[26]

2) Şekilcilik

Allâh'ın yarattığı şu alemde her cismin bir şekli ve bir de özü vardır. Bu öz ve çekirdek olmayınca şeklin sûretin bir anlamı ve kıymeti yoktur. Bu hakikat zaviyesinden bakarsak Mevlânâ'nın da manasız, özü olmayan şekle önem vermediğini, şu sözlerinde görebiliriz:

"Ey sûrete, şekle tapan kişi; ne zamana kadar sûrete tapıp duracaksın?

Senin manasız canın, sûretten kurtulmadı gitti.

Eğer insan, şekli ile sûreti ile insan olsaydı; Hz. Ahmed Efendimiz ile Ebû Cehil bir olurdu, aralarında fark olmazdı."[27]

Kulluğun dış görünüşüne hiç önem vermediğini gördüğümüz Mevlânâ buna karşılık ihlası, kulluğun özü görmekte ve bu konuyu Hz. Şuayb (a.s.)'dan şu sözlerle aktarmaktadır:

"Cenâb-ı Hakk buyurdu ki: Ben suçları, günahları örterim; sırları söylemem, ama onun belalara uğradığına dair ancak bir belirtiyi söyleyeyim: Onun cezasını verdiğimin bir tek belirtisi şu: O kulluk vazifesini yapıyor, oruç tutuyor, namaz kılıyor, zekat veriyor, daha başka işler yapıyor. Fakat hiçbirinde, bir zerre kadar bile manevi zevk bulamıyor.

İbadetlerde bulunuyor, hayırlı işler işliyor, bir zerre bile tat alamıyor.

İbadeti şeklen iyi, kulluğu güzel, ama ruhu, manası güzel değil; cevizler çok iyi, ama içleri boş.

İbadetlerin meyve vermesi için, gönülde manevi bir zevk lazımdır. Çekirdeğin meyve vermesi için, içli

23 Mevlânâ, Mesnevî., c. I, 31.

24 Yaptığın ibadete karşılık sevap kazanmak ve cezadan kurtulmak için değil de sadece ve sadece Allâh'ın emrini yerine getirmek kastı ile hareket et. Kul böyle yapacak olursa, kendini Allâh'ın rızasına teslim etmiş ve benliğinden kurtulmuş olur. Böyle olunca da, benlik olmaksızın kendi varlığının hakikatinden, yani sana varlık vermiş olan Allâh'tan feyz almış olursun. (Çeviren).

25 Mevlânâ, age, c. I, 378-379.

26 Mevlânâ, age , ı, 337.

27 Mevlânâ, Mesnevî. , c. I, 61.

Peygamber Efendimiz (s.a.v), nasıl senin başını putlara secde etmekten kurtardı ise, sen de çalış, o mübareğin gücü ile gönlünü iç putuna, benliğe tapmaktan kurtar. olabilir ama gozden kacan olmussa siz koyabilirsiniz

olması gerekir. İçi olmayan çekirdek hiç fidan verir mi? Ceviz, sûret ve hayalden başka bir şey değildir."[28]

Sadece kullukta değil, kulluğun esası olan iman ve hayatın tüm alanlarında da şekilciliği reddeden ve öze önem veren Mevlânâ şekilperestliği şöyle kötülemiştir:

"İmanlı bir kişi bir yerde altın bir put bulsa, onu puta tapanlar alsın diye bırakır gider mi?

Onu alır ateşe atar eritir, onun eğreti olan putluk şeklini değiştirir. Böylece de altındaki putluk şekli kalmaz. Çünkü şekil ve sûret, manayı arayanlara engel olur ve yollarını vurur.

O putun altını, Allâh'ın ihsanı olan bir madendir. Altının put şekline sokulması eğretidir. Onun aslını, altınlığını değiştirmez.

Sen şekilde sûrette kalırsan, puta tapıyorsun demektir. Herşeyin sûretini bırak, manasına bak."[29]

Mevlânâ kullukta şekilciliği kötülerken, halkın anlayabileceği seviyede örnekler vermiş ve şekilciliği bir köpeğin yaptığı iş olarak nitelendirmiştir:

"Ben köpek değilim, Allâh'ın arslanıyım ve Allâh'ın kuluyum. Allâh arslanı, sûret bağlarından, şekilden, görünüşten kurtulan kimsedir."[30]

3) Gayb'a Kulluk

Mevlânâ'nın Mesnevî'deki kulluk anlayışında çok önemli bir yer tutan nokta da; gabya iman, gayba ve gaybta kulluktur. Bu konu, Kur'ân'ın da üzerinde durduğu en temel husustur.105 Mevlânâ, kulluğun en önemli niteliğinin gayba iman ve gayba kulluk olduğunu şöyle ifade etmektedir:

"Görünmeyene ibadet etmek, kulluk etmek güzeldir. Efendisinin huzurunda değilken de kulluğu korumak, itaatten çıkmamak pek hoş bir şeydir.

Padişahı yüzüne öven ile, padişahın yanında bulunmadığı halde ondan utanan, çekinen, onu seven bir olur mu?

Memleketin bir ucunda, hudutta bulunan bir kale muhafızı, padişahtan ve padişahlık bölgesinden çok uzaklarda bulunduğu halde,

Kaleyi düşmanlardan korur, gözetir, hadsiz hesapsız mal karşılığında kaleyi onlara satmaz.

Çok uzaklarda, hududun bir ucunda, padişah yok iken orada imiş gibi ona vefa gösterir.

Padişah nazarında, o uzaklardaki muhafız, huzurunda bulunanlardan ve can feda edenlerden daha iyidir.

Padişahın yanında bulunmadığı, çok uzaklarda olduğu halde yarım zerre kadar padişahın yapılmasını emrettiği vazifeye gösterilen bağlılık, sevgi; onun huzurunda yüzbin kat hizmet etmekten daha üstündür."[31]

Mevlânâ'nın kulluk anlayışına göre; kullukta gevşeklik, ihmal ve boşvermişliğe yer yoktur. O, *"O halde bir işi*

28 Mevlânâ, age , c. I, 515.
29 Mevlânâ, age, c. I, 184.
30 Mevlânâ, age , c. I, 248.
31 İlgili âyetler için bk. Abdülbâki, M. Fuâd, Mü'cemu'l-Müfehres, "gyb" md.

bitirince, hemen başka işe giriş, onunla uğraş.! Hep Rabbine yönel, O'na yaklaş!"[32] âyetinde de işaret buyrulduğu gibi, kullukta devamlı bir gayret ve sebatı öngörmektedir. Çünkü ona göre Allâh'ın rahmeti, kulun gayretine göre coşmaktadır. Bu da insanın kulluğunda devamlı bir çaba ve gayreti lüzumlu kılmaktadır:

"Peygamber Efendimiz (s.a.v.), nasıl senin başını putlara secde etmekten kurtardı ise, sen de çalış, o mübareğin manevi gücü ile gönlünü iç putuna, benliğe tapmaktan kurtar.

Din şükründe bulunmaktan, yani seni müslüman yarattığı için Allâh'a hamd ve sena etmekten yüz çeviriyorsun; çünkü, dini babadan miras olarak bedava bulmuşsun.

Cenâb-ı Hakk buyurdu ki: Ben bir kulumu ağlatırsam, merhametim kabarır, coşar, o ağlayan kulum nimetime erişir.

Ben bir kuluma isteyeceği bir şeyi vermeyecek isem, o isteği ona vermem. O isteği onun hatırına, gönlüne getirmem. Fakat, bir kulumu da sıkıntıya düşürür, daraltırsam; gönlünü açar, onu ferahlandırırım.

Merhametim, acımam o hoş ağlayışlara bağlıdır. Bir kulum ağlayacak olursa, rahmet denizim dalgalanır, coşar, köpürür."[33]

4) İbadetler Kulluğu Olgunlaştırır.

Bir kul olarak Müslümanın yapmakla mükellef olduğu ibadetler, uyması istenen emir ve nehiyler, aslında o insanın her huy ve hareketini yani kulluğunu, ahlakını güzelleştirip olgunlaştırmayı hedefler. Nitekim Kur'ân da bu gerçeği şöyle ifade etmektedir: *"...Muhakkak ki namaz, insanı, ahlâk dışı davranışlardan, meşrû olmayan işlerden uzak tutar...."*[34]

Mevlânâ da bütün ibadet, emir ve nehiylere ittibayı; kulluğu ve ahlakı olgunlaştırma hedefine götüren bir araz olarak görmekte ve konuyu şöyle değerlendirmektedir:

"Bu namaz ve oruç arazlarını Allâh'a nasıl arzedeceksin? Arazlar götürülemez. Mesela; kılınan namazları, tutulan oruçları dünyadan âhirete götürmek mümkün değildir.Fakat arazlar, yani namazlar, oruçlar ruhtaki, cevherdeki hastalıkları, yani kötü huyları, manevi etkileri giderirler.

Bu, o arazların yani namazın, orucun, yapılan iyiliklerin, ibadetlerin feyz eseri olarak; cevher yani ruh, manevi hastalıklardan arınır. Perhiz eden hastanın iyileşmesi gibi, iyiliğe döner.

Çalışarak gayret sarfederek araz perhizi, cevher olur. Acı, ağızda perhizle bal gibi tatlılaşır.

Aynayı cilalamak arazdır. Bu arazdan tertemiz bir ayna cevheri meydana gelir.

Öyle ise: Ben iyi işler işledim, namaz kıldım, oruç tuttum, kulluk ettim, deme. Bu arazlardan elde edileni göster, ürkme!"[35]

Sonuç

Allâh-insan ilişkisinde, insanın Rabbi karşısındaki konumu ve görevi kulluktur. Kulluk; şekli olan mesela, namaz, oruç, hac gibi bazı ibadetlere münhasır kılınıp çerçevesini daraltmak doğru değildir. Dolayısıyla, insanın Allâh karşısındaki tüm hal, tavır, düşünce, kısaca bütün hayatını kapsayan bir alana sahip olan kulluğun Kur'ân'da; teslimiyet-itaat, acziyet-tezellül gibi anlamları vardır. Birçok kavram da bu iki temel anlamı ifade eder.

Tasavvuf hayatının en önemli simalarından Mevlânâ'nın Mesnevî'deki kulluk anlayışı da, Kur'ân'daki kulluk çerçevesinde olmuştur. Mevlânâ'ya göre kulluğun temeli, sevgi ve nefisle mücadele olup O, kullukta gayrete ve ihlâsa büyük önem vermiş, buna karşılık şekilciliği ve riyâyı da reddetmiştir. O'na göre Kulluk; "Gerçek Varlığa" ulaşıp kendini O'na teslim etmektir.

32 Mevlânâ, Mesnevî, c. I, 232.
33 İnşirah, 94/7-8.
34 Mevlânâ, age, c. I, 287.
35 Ankebût, 29/45.

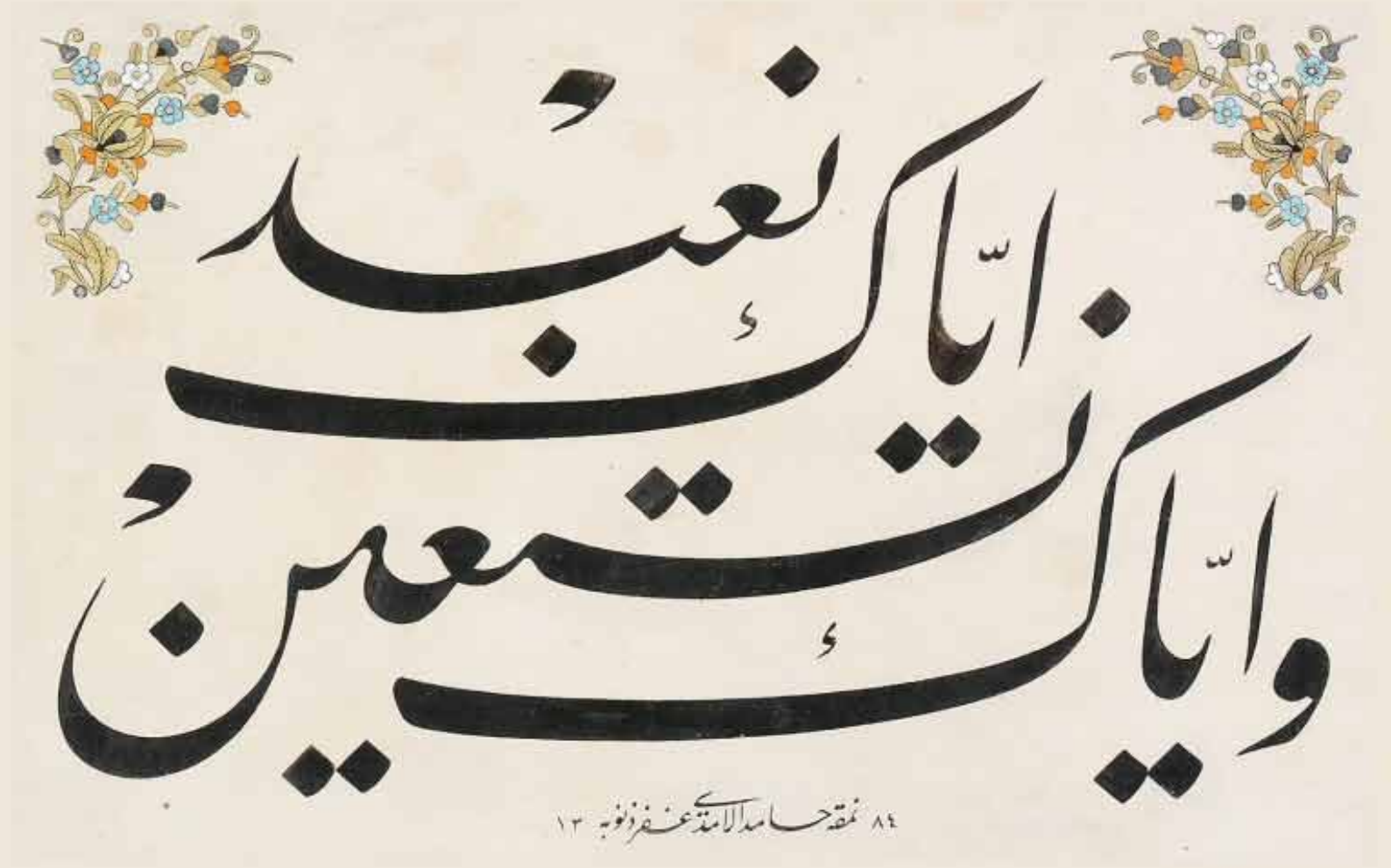

Yalnız Sana ibadet eder,
Yalınız Senden yardım dileriz.

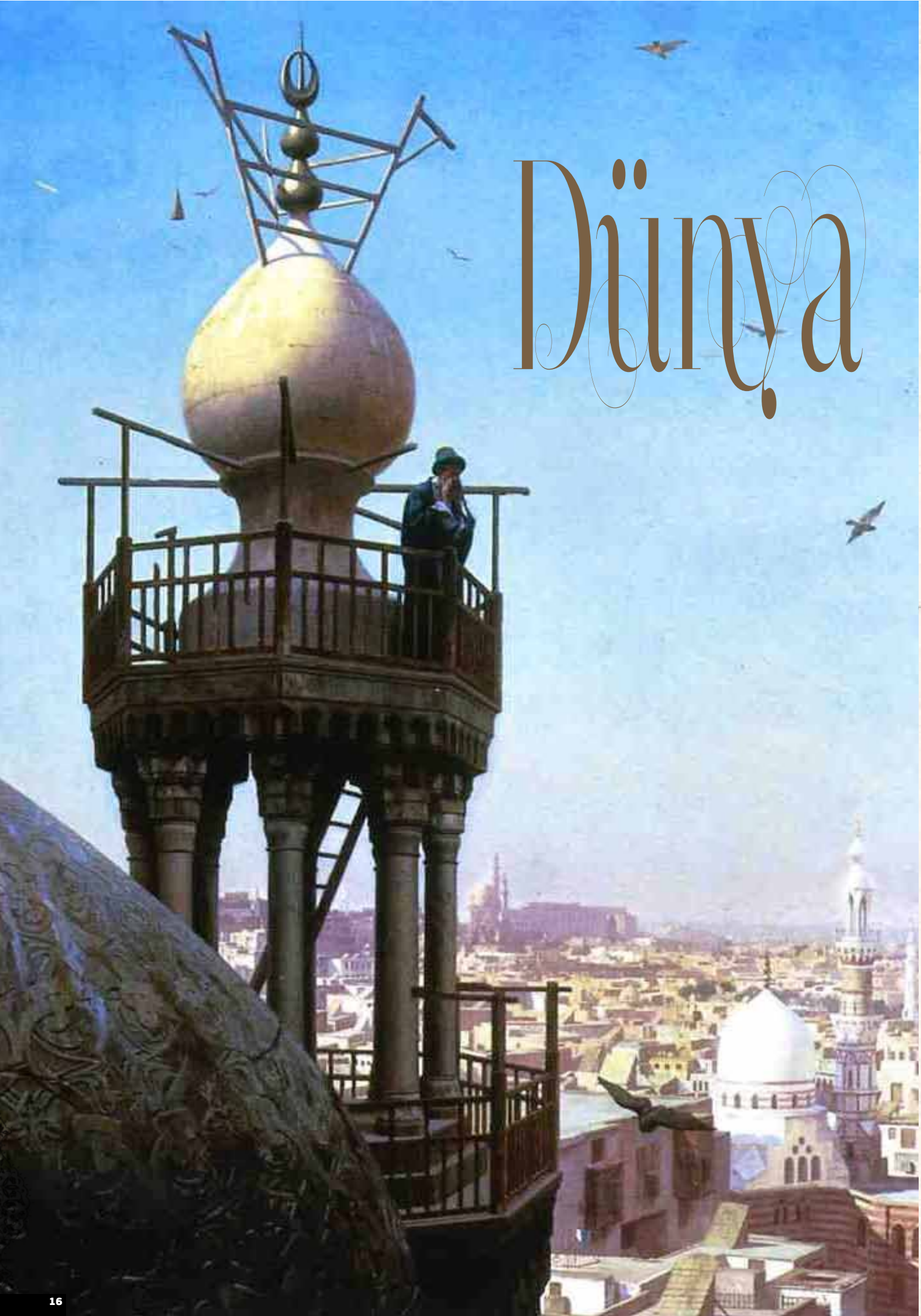

Dünya

» Doç. Dr. İsa Çelik

Dünya kelimesi, "yakın olmak" mânasına gelen "dünüv" kökünden türemiş olup, "en yakın" anlamındaki ednâ kelimesinin müennesidir. Dünya kelimesinin "alçaklık, kötülük" mânasındaki "denâet" kökünden geldiği de ileri sürülmüştür. Dünya, insanın ölümünden önceki hayatı, bu hayattayken ilişki kurduğu varlıklar, bunlarla ilgili eğilimleri, tutum ve davranışları için kullanılan bir tasavvuf ve ahlâk terimi olup[1], cihan, âlem, kâinat[2] gibi anlamlara da gelmektedir. Kur'ân-ı Kerîm'de 115 defa zikredilmiş[3] olan bu kelime, belâ ve cefâ yeridir, büyüleyici, gaddar ve vefasız olduğundan Âriflerin nefret ve gazabını mucip olmuştur.[4] Dünya ki gönlü Allah Teâlâ'dan gafil kılar ve Hak'tan gayri mal, evlat ve riyâset gibi şeylere meftun eder.[5]

İnsanların Allah Teâlâ'ya itaatsizliğine sebep olan motivlerden birisi de dünyaya aşırı bağlılık, mala ve mülke fazlaca düşkünlüktür. Mal ve mülk sevgisi, dünyalık biriktirme hırsı ve refah düzeyini yükseltme arzusu, çoğu zaman insanları şımarıklığa, azgınlığa sevk etmiş, onları Allah Teâlâ'ya itaat ve kulluktan alıkoyarak maddeye kul ve köle yapmıştır.[6] Allah Teâlâ, kişinin elinden dünya varlığının gitmesini istemez; elinde bulunsun. Ancak, onun asıl istediği gönüldeki dünya sevgisini çıkarmaktır. Böylesi, elinden dünyalığı atıp ona gönülden bağlı kalmaktan daha iyidir.[7]

Mü'min, dünya pazarında ne alıp sattığına ve onun ahiret pazarında kıymet bulup kendisine fayda sağlayacak ölçüde ve nitelikte olmasına dikkat etmelidir.[8] "Dünyaya önem veren ve onunla arkadaşlık yapanın durumu, suda yürüyen insan gibidir. Suda yürüyen kimse ayaklarını ıslatmadan yürüyebilir mi?"[9] Resul-i Ekrem'in bu beyanı, bütün varlıkları ile dünya nimetlerine daldıkları halde, kalplerinin bundan uzakta kaldığını sananların cehaletini ortaya koymaktadır. Bu zan şeytanın aldatmasından başka bir şey değildir. Halbuki bunun gibiler, içinde bulundukları servetten uzaklaştırılsalar, en büyük acıyı duyan kimseler olurlar. Su üzerinde yürüyenin mutlak sûrette ayakları ıslanacağı gibi, dünyaya dalanların da, kalpleri ile dünyaya karşı meyletmeleri ve bu yüzden kalblerinin kararması muhakkaktır. Kalbin dünya ile ilgisi ise, ibâdetin zevkini giderir.[10]

İmam Gazzâlî, Hazreti İsâ'nın lisanından şunları nakletmektedir: "Dünyanın habis olduğunun bir delili, onda Allah'a isyan edilmesi; diğer delili de,

[1] İsfehanî, Age., s.248-249, İbn Manzûr, Age., XIV, 271 vâ; Muhammed b. Ebû Bekr er-Razî, Muhtarü's-Sıhah, Çağrı Yay., İst., 1980, s. 180; Âsım Efendi, Age., III, 959; Yazır, Age., I, 403; İzutsu, Kur'ân'da Allah ve İnsan, s. 78; Süleyman Uludağ, "Dünya", DİA, X, 22-25; Celal Kırca, "Dünya", İslâmî Kavramlar, s.195.
[2] Hançerlioğlu, Age., I, 356.
[3] Abdülbakî, Age., s. 262-263; Dünya kelimesinin Kur'ân-ı Kerîm'deki anlamları için bakınız: Öztürk, Kur'ân'ın Temel Kavramları, s. 95-96.
[4] Erzurumî, Ma'rifet-nâme, s.270.
[5] Mahmud Sâmî Ramazanoğlu, Musâhabe I, 106
[6] Kasapoğlu, Age., s. 187.
[7] Câmî, Nefahâtü'l-Üns, s. 220
[8] Abdülkâdir Geylanî, ed-Dürerü's-Seniyye Gönül İncileri, Çevre., Celal Yıldırım, Bahar Yay., İst., 1996, s.67.
[9] Beyhakî, Şuabü'l-İmân, VII, 361
[10] Gazzâlî, İhyâ, (Trc.), III, 484.

ahiretin ancak onu terk etmekle elde edileceğidir. Dünyadan geçin, imarına bakmayın ve iyi bilin ki, bütün kötülüklerin başı dünya sevgisidir."[11] Dünya üç derecedir: Zaruret miktarı yiyecek, giyecek ve meskendir. Bu miktardan fazlası ihtiyaçtır. İhtiyaçtan fazlası ise lükstür. Lüksün sınırı yoktur. Birinci derece ile yetinip kanaat eden, her çeşit günahlardan kurtulmuş olur. Üçüncü dereceyi seçenler helak uçurumuna yuvarlanıp cehenneme duçar olmuşlardır. İkinci dereceyi seçenler ise, tehlikeden kurtulmamışlardır. Zira ihtiyacın iki yönü vardır: biri zarurete; diğeri de lükse yakındır. Bu iki yönün birbirinden farkı, şüphe ve zandan ârî değildir; zia o, içtihada, dikkat ve düşünmeye bağlıdır. Zaman olur ki, ihtiyaç miktarından fazlasına gerek yok iken, olduğunu sanır, onun teminine çalışır, hesap ve azaba düşülür. Bunun için, büyük zatlar ve ihtiyatlı olanlar, zaruret miktarını seçmişlerdir. Bu hususta insanların rehberi Veysel Karânî'dir.[12]

Süfyân-ı Seyrî şöyle demektedir: "Dünyaya bu ismin verilmesinin sebebi, denî ve alçak oluşudur. Aynı şekilde dünya nimetlerine de mal denilmiştir. Bu da onların insanları Allah Teâlâ'dan başkasına meylettirmelerinden kaynaklanır.[13] Ebû Safvân er-Rueynî'ye, "Allah Teâla'nın Kur'ân-ı Kerîm'de kötülediği dünya nedir?" diye sorduklarında şu cevabı vermiştir: "Eline geçen imkanlarla dünyayı kastettiğin ân o şey dünya olur. Eğer o şeylerle ahireti kastedersen sahip olduklarının hiçbiri dünya değildir."[14] Mâlik b. Dinâr şöyle diyordu: "Âlimleri afsunlayıp onlara Allah'ı unutturan büyücü dünyadan korununuz, o Hârût ve Mârût'tan daha sihirbazdır. Çünkü Hârût ve Mârût'un büyüleri karı ile kocayı birbirinden ayırıyordu. Oysa sihirbaz dünyanın büyüsü kul ile Rabbi arasına giriyor."[15]

Dünyayı sevmekte ve dünyanın metaını edinmekte hayır yoktur. Zira, ekseri bu dünyanın hususiyeti şudur ki, kendiyle meşgul ederek ölümü unutturur. Tûl-i emel ile gönlünü karartır. Gönlü kararan kişi Rabbini bırakır ve bir şekilde O'nu unutur.[16] Bu dünyanın misali şu gün görmüş ihtiyar kadına benzer ki, zâhirîni gençler gibi elbise ile bezeyip, halk arasında naz eder; tâ ki, ehl-i dünya onun tuzağına giriftar olalar. Yine bir zâlim Padişaha benzer ki, halk'a mal bağışlar, lakin dostluğu yoktur; cümlesini öldürmek ister. Akıllı olanlar kışın tedarikini yazın görürler ve ölüm hazırlığını, ölmeden, diri iken görürler. Ve yine dünya şu denize benzer ki, içi dopdolu cevahir ola, ama bir nice kişi o denize girerler, cevahiri çıkarırlar; bir nice kişi girerler gark olurlar. Hâsıl-ı kelâm, Peygamberimiz (s.a.v): "Dünya fitne ve imtihandır. Her ümmetin bir türlü fitnesi vardır; benim ümmetimin fitnesi de, mal cem edip dünyayı sevmektir." buyurdular.[17]

Hacı Bayram-ı Veli'nin düşünce sisteminde dünya, bir haz ve zevk ortamı olmadığı gibi, günah ve kusurlarına bulaşmamak için uzağında durulması ve kaçınılması gereken bir ölümlü dünya değildir. Tam tersine işlenmek, şekil ve düzen verilmek üzere, mü'minin önüne serili bir madde ve malzeme yığınıdır. Dünya bir yönü ile Rabbimiz'in tecelli ettiği yer, Onun madde ve insanla kendini açıklayışı; bir yönü ile de beşerî ihtirasların birikim ve odak noktası olarak alt edilebilecek bir düşmandır. Bu sebeple dünyanın dışında ve uzağında değil, içinde kalıp zararlı tesirlerini gidermek gerekir. Manevî varlığı mâsivâ'ya karşı korumanın ve ona kapılmamanın çaresi, ondan elini eteğini çekmek, devamlı kaçmak değil; etrafını saran geçici, fânî tezahürleriyle durup dinlenmeden uğraşmak ve pençeleşmektir.[18]

[11] Gazzâlî, Age., III, 455.
[12] Gazzâlî, Kimyâ-i Saâdet, Çev., Ali Arslan, Arslan Yay., İst., 1976, s. 461.
[13] Ebû Nuaym Ahmed b. Abdullah el- İsfehânî, Hilyetü'l-Evliyâ ve Tabakâtü'l-Asfiyâ, I-X, Dâru'l-Kitabi'l-Arabî, Beyrût, VII. 10.
[14] Ebû Nuaym, Age., X, 5.
[15] Şârânî, Gerçek Şeyhler, s. 200.
[16] Eşrefoğlu Rûmî, Müzekki'n-Nüfûs, İst, 1871, s. 33.
[17] Ahmed-i Bîcân, Envâru'l-Âşıkîn, İst., 1315/1899. s. 360; Tirmizî, Zühd, 26; Bu konuda daha fazla tafsilatlı bilgi için bakınız: İlhami Güler, "Osmanlı Popüler Dinî Edebiyatında Dünyaya karşı Mesafe Bilinci", İslâmiyât, Cilt: II, Sayı: 4, (Ekim-Aralık 1999), Ank., s 33-49.
[18] Sabri F. Ülgener, Zihniyet ve Din: İslâm Tasavvuf ve Çözülme Devri İktisat Ahlâkı, Der Yay., İst., 1981, s. 82-83.

“Hiç ölmeyeceğini düşünen insan gibi amel et, yarın öleceğinden korkan insan gibi de çekin.”

Eşrefoğlu Rûmî, bu dünyayı değersiz bir mal olarak nitelendirmektedir. Rûmî’ye göre dünya ve içindekiler, mutlak olarak hayırlı ya da şerli değildir; eğer iyi ve faydalı şeylere harcanırsa hayırlı, kötülüklere harcanırsa şerli olur. Bazen Mevlânâ gibi, dünya sevgisinin kalbe girmediği sürece bir zararı olmadığını söyleyen Eşrefoğlu, denizen suyunun çok olmasının geminin içine her hangi bir delikten girmediği müddetçe, varacağı hedefe daha hızlı ulaşmasını sağladığını belirtir. Şâyet geminin içine su girmeye başlarsa bu geminin batmasına sebep olur. Dünya malı da sahibinin kalbine girmediği sürece ona zarar vermez. Dünya sevgisi kalbe girerse sahibini perişan eder.[19] Bazen de bu dünyanın bir leş olduğunu, leşi de köpeklere bırakmak gerektiğini söyleyerek dünyaya menfi bir bakış açısı ile yaklaşır.[20]

Mevlânâ’ya göre, dünya, Allah Teâlâ’dan gafil olmaktır. Kumaş, para, ölçü, tartı, kadın dünya değildir. Malı, din için, Allah için yüklenirse, Hazreti Peygamber buna “ne de güzel mal” buyurdular. Geminin içindeki su, gemiyi batırır, gemi altındaki su ise, gemiye güç ve kuvvet verir. Malı mülkü gönlünden çıkardı da bu yüzden Hz. Süleyman ancak fakir adını takındı. Ağzı kapalı testi, uçsuz bucaksız denizin üstünde hava dolu bir gönülle yüzer gider. İşte yoksulluk havası oldu mu insan, dünya denizinin üstünde eğleşir. Bu dünya, tümden onun mülküdür de gönül gözünde hiçbir şey değildir mal mülk.” [21]

“Hiç ölmeyeceğini düşünen insan gibi amel et, yarın öleceğinden korkan insan gibi de çekin.” [22] Hadîs-i şerîfi dikkate alındığında, insan, rûh ve bedenden müteşekkil olduğu cihetle, hem rûh saâdeti için rûhanî haller, hem de dünya nizamı için dünyevî işler ile iştigal ederek ebedî saâdeti elde etmelidir.[23] Dünya, geçici ve yok olucu diyardır. Cenâb-ı Hak kullarını burada imtihan eder. Bu sebepten burada güzel-çirkin, hayır-şer, fayda-zarar ve bunlara kıyasla her şey vardır. Allah Teâlâ’nın rızâsının ne tarafta olduğunu Kur’ân-ı Kerîm ve Hz. Peygamber haber vermektedir. Dileyen iyi işler peşinde koşar, Allah Teâlâ’nın emirlerine uyar ve nefsini islah ederek mükafata nail olur. Dileyen kötü işler yaparak hak ettiği cezayı bulur.[24]

İnsanları dünya nimetlerinden mahrum bırakmak bir ifrat teşkil ediyorsa, alabildiğine dünyaya dalmak, Yaratıcı’yı ve yaratılış gayesini unuturcasına dünyayı putlaştırmak da tefrit ifade eder.[25] Kur’ân-ı Kerîm’i en iyi anlayan Hz. Peygamber (s.a.v), dünyaya karşı zâhid davranmış ve dünyayı, bir yolcunun varmak istediği yere doğru yol alırken, gölgesinde kısa bir süre dinlendiği bir ağaca benzetmiştir.[26] Ashâb’ının hayatı da O’nun önderliğinde bu anlayışla düzenlenmişti.[27]

[19] Eşrefoğlu Rûmî, Müzekki’n- Nüfûs, s.93; M. Necmettin Bardakçı, “Osmanlı Devletinin İmparatorluğa Geçiş Sürecinde Tasavvuf ve Tarîkatlar,” İslâmiyât, Cilt: II, Sayı: 4, (Ekim-Aralık 1999), Ank., 1999, s. 75-89.
[20] Eşrefoğlu Rûmî, Age., s.104.
[21] Gölpınarlı, Mesnevî, I, 242, 988-994. beyitler; A. mlf., Mevlânâ Divân, s. LXIV-LXV; Mevlânâ’da dünya için bakınız: Gölpınarlı, Mevlânâ Celâleddîn, s. 174-177.
[22] Suyûtî, el-Câmiu’s-Sağir, I, 77.
[23] Âbidin Paşa, Şerh-i Mesnevî., I, 40.
[24] Ahmet Rıfat, Tasvîr-i Ahlâk Ahlâk Sözlüğü, Haz., Hüseyin Algül, Tercüman 1001 Temel Eser, Kervan Kitapçılık, ts., s. 57.
[25] Kasapoğlu, Age., s. 189.
[26] İbn Mâce, Zühd, 3.
[27] Abdülhakim Yüce, “Bir İlim Olarak Tasavvuf’,

Mesnevî şarihlerinden Âbidin Paşa'da dünyayı insanın ahiretini kazandığı yer olarak niteler ve şunları ifade eder: Dünya, ahiret ve ebediyete nisbeten bir oyun, hızlıca akan bir sel ve kendisinde emniyet olmayan bir şeydir. Fakat ahiretle kıyaslamadıkça, dünya büyük bir nimet ve bir füyûzât mahallidir. Cenâb-ı Hak'tan dünyada insana bahşedilen lütuf ve manevî tecelliler nihâyetsiz ve cismanî ihsânlar sonsuzdur.[28] Dünya malı, insana perde olur. Sabır ve cesaretini ve sair makbul vasıfları izhâr etmekten men eder. Şu kadar ki, mezmum olan mal, dünya sevgisini kibir ve gururu davet edici olanıdır. Yoksa meşru ve makbul sûrette kullanılan mal vebal değil yüce bir nimettir. [29]

"Ölümden önce nafile olarak hiçbir azık tedarik etmedim. Farsdan başka namaz kılmadım. Farz oruçtan gayri oruç tutmadım." Abidin Paşa, anlamı verilen "Kasîde-i Bürde'nin 28. beyitini şu şekilde şerh etmektedir: Dünya, rahat edilebilecek bir yer değil, bir göç yurdudur. Binaenaleyh her insanın önünde büyük bir yolculuk meşakkati vardır. Hâl böyle iken bu uzun ve büyük yolculuk için yegane azık olan farzlarla beraber güzel amellerde bulunmayanlar, meşru nafile olan nafile ibadetlerin yapmayanlar ne kadar gafil ve tembel, aynı zamanda batıl yoldadırlar. Allah'ın emirlerinin ifası selâmetin en büyük şartı ve saâdetin hakikî teminatıdır. Farzlardan sonra yapılan nafile ibâdetler ise, Allah'ın nimetlerine karşı bir şüktan ifadesi ve kulluğun gereğidir.

Burada dünya hayatını gereği gibi değerlendirme ile ilgili bir başka nükte daha vardır: Şair bu beyti kaleme aldığında elbette ki hayattaydı. Onun "Ölümden evvel" azık tedarik edemedim demesi "Ölmeden önce ölünüz"[30] hadîs-i şerîfinin sırrına mazhar olduğu, çektiği gam ve sıkıntıların daha önce geçen günlere ait olduğunu gösterir. Yoksa, bu beyti yazdıktan sonraki dönemde yaptığı ibâdetlere en büyük şahit, bizzat bu kasidedir. Şu hususu da ifade etmek gerekir, gönül ehli kişiler, Şeyh-i Ekber Muhyiddin-i Arabi'nin de ifade ettiği şekilde, göz gibidir. Kıl kadar bir noksanlık veya uygun olmayan bir durum, göze göründüğünde, bu sahibi için dağ kadar büyük ve kötü bir hâl olur. Hz. Âdem (a.s), yasak ağacın meyvesinden bir miktar yediği için, bir zorluklarla karşılaşmış ve serzenişte bulunmuştu. Netice olarak, gönül ehli, büyük nimetlere kavuştuklarından ufak bir hata onlar için, göze zarar veren nesne gibidir, onları rahatsız eder. [31] Dünyadan ayrılmak insana zor gelir, fakat ahiret âlemini görünce uhrevî nimetlerin değer ve kıymetini bilmiş ve bu fânî dünyanın zindan olduğunu anlamış olur. [32]Çünkü, dünyanın itibar ve şöhreti, faydasız ve değersizdir.

Âbidin Paşa'nın dünya hakkındaki görüşü, diğer mutasavvıfların bu konudaki tavırlarına uygunluk arzetmektedir. Genelde mutasavvıflara göre dünya, Allah'a giden yolu tıkayıcı, Hak sevgisini ve hikmet dostluğunu engelleyici bir belâ olarak telakki edilmiştir.

Dünya, isminden de anlaşıldığı gibi, âlemlerin en değersiz kademesi ve nefsin aslî vatanıdır. Bundan dolayı nefis, ondan ayrılıp rûhun yükselmek istediği yüceliklere ulaşmak istemez. Dünyayı, ahiret saâdetinin kazanıldığı yer olması hasebiyle iyi değerlendirmeli, dünya sevgisini kalbe yerleştirmeden ondan istifade etmeyi bilmeliyiz.

Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi, Yıl: 1, Sayı: 4, (Eylül 2000), s. 38, ss. 17-40.

[28] Âbidin Paşa, Saâdet-i Dünnya, s. 4-5.

[29] Âbidin Paşa Şerh-i Mesnevî., IV, 133.

[30] Hadîsin sıhhati hakkında bakınız: Aclûnî, Age., s. 290, Hadîs No: 2669, Aclûnî şu bilgileri vermektedir: İbn Hacer el-Askalanî "Böyle bir hadîs sabit değildir" demiştir. Aliyyu'l Karî ise "Bu sûfilerin kelâmıdır. Mânası ise, mecburi ölüm gelmeden önce, şehvetlerimizi terk etmek suretiyle kendi ihtiyarınızla ölünüz" demektedir.

[31] İmam Bûsîrî, Age., s. 36; A. mlf., Age., Sad., Harman, s. 38.

[32] Âbidin Paşa Şerh-i Mesnevî., IV, 342.

Eflâkî fermayed

Derde sabr iden gönül derman bulur
Tenriye bir can viren bin can bulur

Müşkil olan işlere sabr eyleyen
Sabrile istedügin asan bulur

Mihnete sabr eyleyen Ya'kub gibi
Akıbet ol Yusuf-ı Ken'ân bulur

Ma'şiyet küfre çeker zulmanidür
Tâ'at ehli nurile imân bulur

Nefsi öldür uyma şeytan mekrine
Şeytanı terk eyleyen Rahman bulur

Eylüge eylük cezadur Tenriden
Her ceza ihsan iden ihsan bulur

Yavuz işden sataşur yavuzluğa
Kuyu kazan yâriçun zindan bulur

Din içün dünyasını terk eyleyen
Uçmağa layık olur rızvan bulur

Sıdkile Eflâkî gibi kul olan
Mevlânâ gibi 'aceb sultan bulur

Ahmed Eflâkî Dede

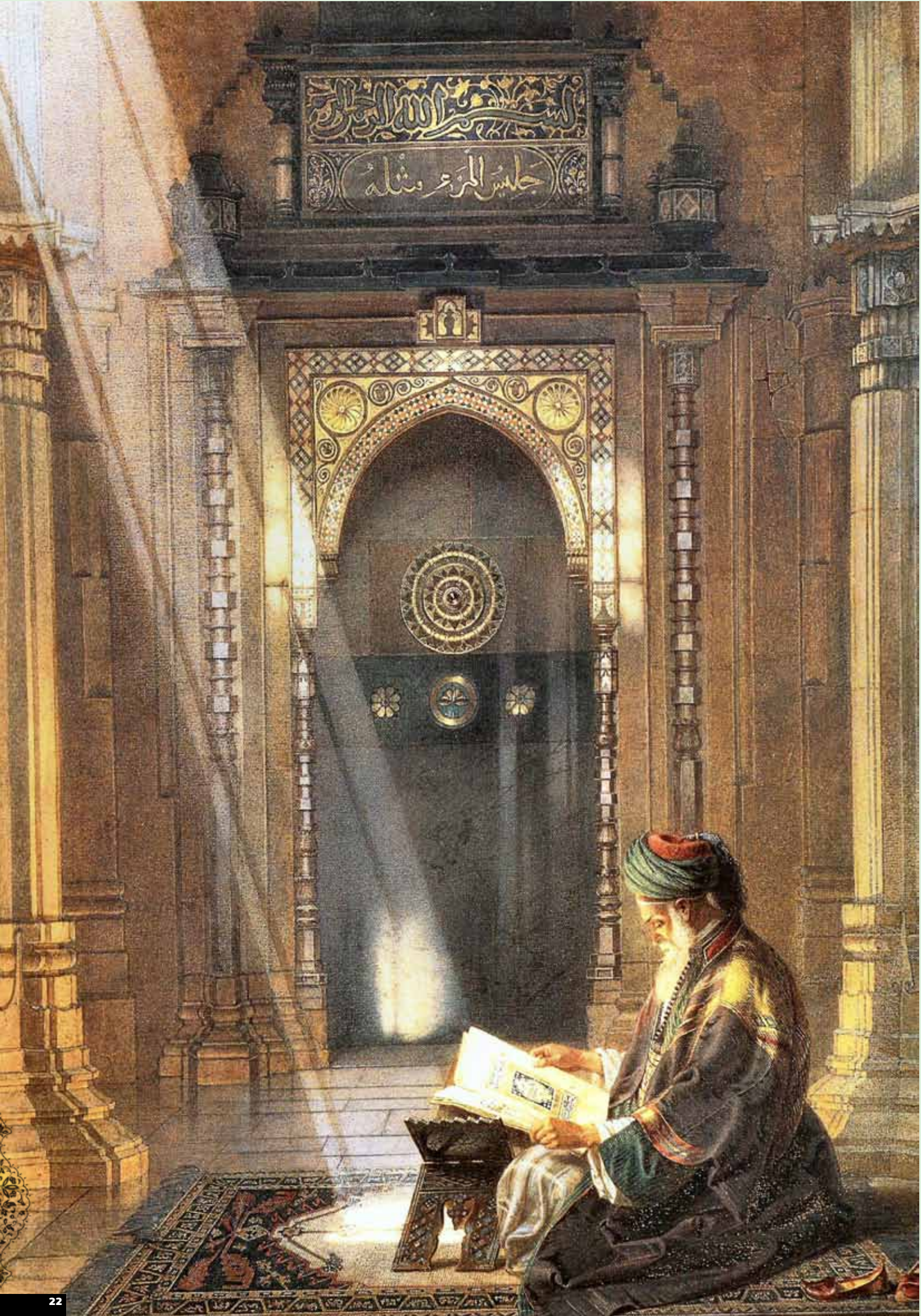
بسم الله الرحمن الرحيم
جليس المرء مثله

Hz. Mevlânâ'ya göre ibadet nasıl olmalı?

» Cihan Okuyucu

Efendim, ibâdet ve ubudiyyet,aynı kökten gelen ve manaca biri dar diğeri geniş olan bu iki kelime Mesnevîdeki anahtar kavramlardandır dense yeridir. İbadetlerin sayısı, yeri, zamanı ve şartları var. Nitekim farz ibadetler artmazlar, eksilmezler ve değişmezler. Buna mukabil kulluk bilinci demek olan ubudiyetin yeri, zamanı, şartı yok.O hayatımızın bütününü kapsayan, kuşatan bir ayıklık hali, farkındalık bilinci. Serâpâ ömrü uyanıklıkdan ibaret olan Hz. Mevlânâ'ya göre ibadet ve ubudiyyet birbirinin mütemmim cüzleri. Bütün sufiler gibi Ona göre de ibadetlerin temel amacı insana ubudiyet/kulluk şuuru kazandırmak,onu daima ilahi huzurda bulunduğu kavrayışıyla donatmak. Böylece kulu kötülük işleyemez hale getirmek ve güzel ahlakla tezyin etmek. Denebilir ki Mesnevî'de yer alan ibadetlerin manası, muhtevası ve insana kazandırdıkları üzerindeki derin tahliller ve yorumlar hep bu çerçeveye istinat etmekte. Bu kısa girizgahtan sonra şimdi ağırlıklı olarak Mesnevî'de ve Fihimafih'te yer alan konuyla ilgili malzemeye biraz daha yakından eğilelim. Uzun parağraflarla okuyucumuzu yormamak için önce sorular soralım sonra da onlara bu iki kaynaktan cevaplar devşirmeye çalışalım.İlk sorumuz da şu olsun:

Her dinde belli ibadetler var. Allah bizden niçin kendisine ibadet etmemizi istiyor.

İstiyor, çünkü ibadet bir kulluk bilincidir.İlahi nefhadan payına bir hisse düşmüş olan insan, içinde daima potansiyel bir Tanrılık iddiası taşır. Bazen ise gücünün kaynağını unutarak egosunu şişirdikçe şişirir ve Firavunlaşır. İşte ibadet hem Allaha yakınlık vesilesi, hem de insanın ilahlık davasına kalkışmaması için bir hatırlatmadır.Şair Avni'nin ifadesiyle:

Avniyâ terbiyet-i nefsin içindir tâat
Yoksa Allaha ne tâat ne ibadet lazım

Diğer taraftan "İnsanın namaz kılmayı arzu edişi, oruç tutuşu, hep Hakk'ın kulunu kendine çekişindendir." (DK,I-375)

Gerçi "Cihad ve oruç güçtür, çetindir. Fakat bu güçlük ve çetinlik, Allah'ın, kulu kendinden uzaklaştırmasından daha iyidir. (VI/1769) Sonra ibadetlerin bir kısmının topluma bakan yönleri de var.Ve yine ibadetin de sahicisi ve göstermelik olanı söz konusu.. Mevlânâ gerçek ibadetlerin anlamı ve insana hangi bilinci kazandırması gerektiği hakkında şu yorumları yapıyor:

Bu namaz, oruç, hacc ve cihad da inanışa tanıktır.

Oruç der ki: "Bu, helalden çekindi, bil ki harama ulaşmasına artık imkân yok."

Zekât der ki: "Kendi malını bile veriyor, artık, kendisiyle aynı dinde, aynı yolda olandan nasıl çalar?"(V/183-199) Ama bunlar yalancı şahit iseler- yalancı şahit makbul olmadığı gibi- ilahi adaletin hakimince şahitlikleri

Gerçek ibadet Hakkın huzurunda her şeyi unutmaktır.

kabul edilmez.. Aldatma amaçlı ibadet avcının saçtığı tane gibi,tuzaktan ibadettir. Kedi de oruç tutar gözükür ama acemi bir avın yolunu gözler. Hasılı bu ibadetler senin iman ve itikadına şahittir ama önce şahitlerin tezkiyesi lazım. Böyle olmayanın hali gündüz dikip gece sökenin haline benzer." (5/9)

Peki Hak katında makbul ve muteber ibadet nasıl olur. Bu tür ibadetin özellikleri nedir?

-Mevlânâ aşağıdaki beyitlerde bunun ip uçlarını veriyor:

Zevk bâyed ta dehed tâat ber
Mağz bâyed ta dehed dâne şecer
İhtiyar âmed ibadetrâ nemek
Ver ne migerded benâhâh in felek

Bu beyitlerde Hz.Mevlânâ ibadeti bir çekirdek yahut bir fidan dikmeye benzetiyor. İnsan fidanı meyve yemek için diker, tohumu ürünü için toprağa atar. Peki toprağa attığımız her çekirdek yeşerir, diktiğimiz her fidan meyve verir mi? Tabii ki hayır. Çekirdekte öz olmalı ki filizlenebilsin, fidan bir meyve fidanı olmalı ki ürün versin. Meyvesiz fidan diken, özsüz çekirdek atan kendi emeğini heba etmiştir. Mevlânâ'ya göre ibadetin özlü olup olmadığının göstergesi de manevi zevktir;onun tadı tuzu sevgi, istek ve aşktır. Yoksa? Yoksa insan dönüp duran ama ne yaptığından haberi olmayan feleğin durumuna düşer. Dönüş bakımından feleğin yaptığı da hacının tavafına benzer; ama bu dönüşlerden biri iradidir, bir amaca yöneliktir; diğeri gayrı-ihtiyaridir. Bu iki hareket nasıl eşit değilse görünüş bakımından aynı olan iki ibadet de öz olarak birbirine denk olmaz. Demek ki gerçek ibadet Hakkın huzurunda her şeyi unutmaktır. O bununla ilgili olarak şu örneği veriyor:

"Bir sultan makbul bir dervişe: Tanrının tecellisine mazhar olduğunda beni an, demişdi.Beriki :

-O an değil seni ben kendimi de unuturum, dedi.

Tanrı katında makbul olan durum da budur.Tanrı bir adamı seçip kendi varlığında yok ederse onun eteğine yapışanların dileğini de onunkiyle birlikte yerine getirir.

Mevlânâ ibadeti sevginin şahidi ve dostun dosta götürdüğü hediye olarak niteliyor.

Bu şuna benzer: Bir sultanın has bir kölesi vardı. Köle sultanın huzuruna çıkmadan önce dilek sahipleri sultana göstermesi için dilekçeler yazıp verirlerdi. Ancak o sultanın huzurunda kendisini kaybederdi. Sultan, bu kulun acep nesi var diye ceplerine bakar ve dilek sahiplerinin her birinin dilekçesine hacetlerini yazar kordu." (F.20) Netice şu ki ibadetten maksat aşktır, mânadır, şekil dinden dine değişebilir.

Değişebilir mi? Biraz daha açsak..

Hz. Peygamberden önce namaz ve oruç şekil olarak bu şekilde değildi, fakat o dinlerde de namaz ve oruç vardı. Yine Musa, İsa ve başkaları zamanında da Kur'ân vardı ama Arapça değildi. Demek ki devam eden şey mânadır. Mesela sen:

-İlaç tesirini gösterdi dediğin zaman kastettiğin şey ilacın mânasıdır, sureti değildir. (F.113) "İbadet ve zikir gönüldeki iman ateşini alevlendiren yelpazelerdir. Ama o ateş yoksa zikir ve ibadet, külü üflemeye benzer. (MS.74) Kur'ân okumak da böyledir. Okuduğu şeyin manasından haberi olmayan hafızın durumu ceviz oynayan çocuğa benzer. Cevizden maksat meyvesi ve yağıdır. Ama ceviz oynayan çocuğa sen ceviz içi ve yağı versen onu almaz. Çünkü ceviz hışır hışır ses çıkarır beriki çıkarmaz. Sahabe Kur'ân'ı adeta yerdi. Bir batman ekmek yemek bile zordur ama çiğneyip çiğneyip atarsan yüz bin merkep yükü ekmek yemek mümkündür. Mânasından habersiz ve amelsiz Kur'ân okuyanın hali böyle çiğneyip çiğneyip tükürenin hali gibidir.. Hadisteki; *"Ne kadar Kur'ân okuyan vardır ki Kur'ân onlara lanet eder"* sözü bunlar içindir. (F.122)

Bazıları kalpteki sevgiyi ibadet için kafi sayıyor. Sırf sevgiden ibaret şekilsiz ve sözsüz bir ibadet düşünülebilir mi?

Mevlânâ'ya göre kesinlikle hayır. "Her mâna bir şekille zuhur eder. İman kalptedir ama onu sözle ikrar etmezsen iman etmiş olmazsın. Namaz da fiildir ama Kur'ân okumazsan namaz da sahih olmaz. Demek ki sözün ve şeklin bir değeri yoktur, demek yanlıştır. (F. 113)

Keza aşağıdaki beyitlerde de Mevlânâ ibadeti sevginin şahidi ve dostun dosta götürdüğü hediye olarak niteliyor:

"Sevgi (kulluk), düşünce ve mânâdan ibaret olsaydı, bize oruç ve namaz lüzumlu olmazdı.

Bağlılık ve sevgiden bir eser olsun diye dostlar birbirine armağan sunarlar.

O armağanlar, bağlılığın ve sevginin şahitleridir. Yani onlarda samimiyet ve beraberlik gizlidir.

O ihsanlar, gönülde meydana gelen sevginin görünen şahitleridir" (I/2625-2628)

Peki, Hz.Mevlânâ en çok hangi ibadetler üzerinde duruyor?

Mevlânâ özellikle iki ibadete vurgu yapıyor: İnsanın manevi miracı olan namaz ve ilahi bir ikram olan oruç. Mevlânâ'ya göre iki türlü namaz var: Biri beş vakit namaz, diğeri 24 saati kapsayan namaz. Bunlardan ilki avamın ikincisi aşıkların namazıdır.

Önce namazdan başlayalım."İki rekat namaz dünya ve dünyada olan şeylerden hayırlıdır" hadisi ne manaya gelir?

Mevlânâ'ya göre şu manaya: *"Bu söz doğrudur ama herkes için değil. Bu iki rekat namazı kılmaması dünya ve dünyada olan her şeyi kaybetmekten daha önemli olan kimse içindir."* (F.28)

Peki dünyada namazdan daha değerli bir şey var mı?

Meclisindeki biri böyle sorunca Mevlânâ şu cevabı vermişti:

"İman namazdan daha iyidir. Çünkü biri beş vakit öbürü ise her zaman farzdır. Biri mazeretle düşebilir, berikininse hiç mazereti yoktur. İmansız namaz faydasızdır ama namazsız imanın faydası var. Sonra

Eğer gerçeği gören iki göze sahip olursan her iki alemin de baştan başa Hakla ve Hakkın tecellileriyle dolu olduğunu görürsün.

namaz her dinde başka başkadır, imansa hiçbir dinde değişmez." (F.46)

Yukarıda Aşıkların namazı demiştiniz.. Bundan kasıt ne?

"Nereye dönerseniz.." ayetinden mülhem olarak aşıklar ve arifler her an Hakkın huzurunda bulunduklarının bilincindedirler. Hz.Mevlânâ aşağıdaki beyitde esas olarak Hakkın huzurunda bulunmaktan ibaret olan böyle bir namazı ve o namazın saliklerini bakınız ne güzel tasvir ediyor:

Ger dü çeşm-i Hak-şinâs âmed türâ
Dost pür bin arsa-i her dü-serâ

Eğer gerçeği gören iki göze sahip olursan her iki alemin de baştan başa Hakla ve Hakkın tecellileriyle dolu olduğunu görürsün. (6/3261)

Böyle olunca da neyi seversek sevelim aslında Onu sevmiş oluyoruz değil mi? .. İkinci olarak Cenab-ı Hak niçin böyle perdeli tecelli etmekte?

Önemli iki soru.. Her ikisinin cevabını yine Hz. Mevlânâ'dan dinleyelim:

"İnsanın ana baba , eş dost ,bağ bahçe gibi bin bir şeye yönelen sevgisi aslında birer peçedir. Dünyadan göçüp o padişahı peçesiz görünce herkes bütün bu isteklerinin örtü olup sadece Onu istediğini anlar. " Peki Padişah neden perdeli tecelli etmekte? Bunun cevabı şu: Güneş sayesinde görüyor, yürüyor, ısınıyoruz. Meyveler onunla tatlanıyor, ekinler onunla büyüyor, ama güneş biraz yaklaşsa yakar kavurur. Ulu Tanrı perdeyle tecelli edince de dağlar sünbül ve lalelerle donanır, ama peçesiz tecelli edince Tur gibi dağlar bile alt üst oluyor. (F.50)

Perdeli de olsa her yerde Hakkı görmenin sonucu daima namazda olmaktır. Mevlanâ'ya göre balık için su neyse gerçek aşık için de tecelli odur: Gerçi günlük namaz beş vakittir ama aşıklar daimi namazdadırlar. Zira onların başındaki sarhoşluk değil beş vakitle nice yüz binlerce vakitte dahi teskin olmaz. "Beni az ziyaret et" emrine bu vahdet denizinin balıkları dahil değildir, zira onlar denizsiz ölürler. Bir an ayrılık aşıka bir yıl gibidir; bir yıllık vuslatsa sanki bir hayal !. Aşk susuzdur; o da kendisine susayanı arar , aşk ve aşık geceyle gündüz gibi birbirini takip eder. Aşk aşık için bizatihi kendisidir. Hiç kimse kendi kendisine "Beni az ziyaret et" demez. Yine hiç kimse kendisine nöbetle dostluk etmez. (6/2694)

Bu anlatılanlar, sanki cenneti dünyaya taşımak gibi bir şey.

Gerçekten öyle. Nitekim Mevlânâ bu mealde şunları söylüyor:

"Eğer aşıksan şunu bil! Yükseklik alçaklık, değer ve değersizlik sevgiliye göredir. İstersen çukurda ol ona yakınsan bil ki yerin gök tahtı. Şayet onsuz isen göklerde de olsan say ki yerin zir-i zemin. Çünkü Sevgili cennettir ve cennet sevgilinin bulunduğu yerdir. Sevgilisiz cennetse cehennem. Ona sahip olanın eksiği yoktur, onsuz olanın ise varlığı bir vehim. O halde sen mevkiye makama bakma, sevgiliyi yanına getirmeye bak."

Namaz bahsi bize bir fikir verdi. Şimdi de Mevlânânın oruç hakkındaki düşüncelerini görelim.

Hayatı boyunca az yiyen ve bazen 3 günde bir iftar eden Hz.Mevlânâ ibadetler arasında oruca özel bir önem atfediyor. Onu ilahi bir ikram ve can diriliği ve ruhun nefes alması olarak niteliyor. Orucu çeşitli yönleriyle ele alan şiirleri arasından seçtiğimiz aşağıdaki beyitler oruç sevgisinin coşkun ifadeleri:

Ramazan geldi; aşk ve iman padişahının sancağı erişti! Artık maddî yiyeceklerden elini çek! Çünkü göklerden manevî rızık geldi ve can sofrası kuruldu!

Can, bedenin hantallığından kurtuldu; tabiatımızın isteklerinin eli bağlandı! Aşk ve iman ordusu geldi, sapıklık ve imansızlık ordusunu kırdı geçirdi!

Bir bakıma oruç, bizim kurtuluşumuzun kurbanı sayılır; bizim canımız, onun yüzünden dirilik elde edecektir!

Bizi kötü işler, günahlar işlemeye teşvik eden kirli nefsimiz, arınmaya, temizlenmeye muhtaçtı! Ramazan gelince, günah zindanının kapısı kırıldı; can, nefsin esaretinden kurtuldu, miraca çıktı, sevgiliye kavuştu!

Ramazan günlerinde sarkıtılan merhamet ipine sarıl da, şu beden kuyusundaki hapisten kendini kurtar! Yusuf aleyhisselam kuyunun ağzına geldi, seni çağırıyor; çabuk ol, vakit geçirme!

İsa aleyhisselam isteklerden, beden eşeğinin arzularından kurtulunca, duası kabul edildi! Sen de nefsanî isteklerden temizlen, elini yıka! Çünkü gökyüzünden manevî yemeklerle dolu sofra geldi! (DK. I-459)

İslam'ın binası beş direk üzerine kurulmuştur. Allah'a yemin ederim ki, bu direklerin en büyüğü oruçtur.

Sen, orucu, şaşılacak acayip meziyetleri bulunan bir şey olarak bil! Oruç, insana can bağışlar. Gönül lütfeder. Sen, şaşılacak bir şey görmek istersen, oruca şaş!

Sen, göklere çıkmak, Mi'rac etmek sevdasındaysan, şunu bil ki, oruç, senin önüne getirilmiş bir Arap atıdır.

Oruç, can gözünün açılması için bedenleri kör eder. Senin gönül gözün kör de, o yüzden kıldığın namazlar, yaptığın ibadetler sana o aydınlığı vermiyor, hakikati göstermiyor.

Oruç, insan şeklindeki hayvanın hayvanlığını giderir. Bu yüzdendir ki oruç, insanın insanlığını olgunlaştırmaya mahsustur.

Âşıkların hayatı, beden matbahı yüzünden kararmıştı. İşte oruç, o matbahları aydınlatmak için çıktı geldi.

Dünyada şeytanın karnını deşen bir bıçağa benzeyen oruçtan daha fazla şeytan öldürücü, nefsin kanını dökücü bir şey var mı?

Padişahlar padişahının kapısında kendisine gizli, özel bir vazife verilmiş, çabucak faydalı olan, kâr bağışlayan kim var? Kim olacak? Oruç!

Oruç, özlem çekenlerin gönüllerini, canlarını öyle tazeleştirir ki, zavallı balığı bile su o kadar tazeleştirmez.

Nefis ile savaşa girişen mücahidin, gönül maksadına ulaşma yolunda oruç, yüz binlerce yardımcı canın yaşayışından daha da iyidir.

İslam'ın binası şu beş direk üstüne kurulmuştur: "Kelime-i şahadet, Zekât, Hac, Oruç, Namaz." Allah'a yemin ederim ki, bu direklerin en kuvvetlisi, en büyüğü oruçtur!

Cenâb-ı Hak, bu beş direğin her birinde orucu, orucun kaderini gizlemiştir. Zaten oruç kadir gecesi gibi gizlidir.

Oruç, Allah'ın has kullarına Hz. Süleyman'ın saltanatını bağışlayan bir yüzüktür yahut da taçtır. Onu ancak seçkin kullarının başlarına giydirir.

Oruçlunun gülüşü, oruçsuzun secdedeki halinden iyidir. Çünkü oruç, o Rahman'ın sofrasına oturtacaktır.

Sen farkında değilsin ama, yemek yediğin vakit, için pislikle dolar. Oruç hamama benzer. Seni maddî ve manevî kirliliklerden, bütün kötülüklerden temizler.

Sen, hiç bilgi nuruyla nurlanmış bir hayvan gördün mü? Beden de bir hayvandır. Hayvanın ardına düşüp de orucu bırakma!

Sen vahdet denizinden ayrı düşmüş bir damla gibisin. Sen aslına nasıl ulaşacaksın? İşte oruç, sel gibi, yağmur gibi seni alır, denize ulaştırır.

Nefsinle savaşa girişince; "Ben orucu öyle ucuza satmam!" diye kendini yere at, ellerini çırp, ayaklarını vur, diret!

Nefsin gönlüne musallat olmuş bir Rüstem'dir ama, oruç onu gül yaprağı gibi tir tir titretir.

İçinde ab-ı hayatın gizlendiği bir karanlıktan bahsederler. Aklı başında olanlara o karanlık, oruçtur.

Sen, canının içinde Kur'an nurunu istiyorsan, şunu bil ki, oruç bütün Kur'an'ın tertemiz nurunun sırrıdır.

Gök sofralarının, ruha mahsus sofraların başına tertemiz kişiler oturturlar. İşte oruç, sana, onlarla bir kaptan yemek yedirir.

Oruç seni gün gibi gönlü aydın, canı saf bir hale kor. Sonra da padişahla buluşma bayram gününde varlığını kurban eder, seni varlıktan ve benlikten kurtarır.

Oruç ayına girdiğin zaman, o aya kavuştuğun için Hakk'a şükrederek, sevinerek, neşeli olarak gir! Çünkü Ramazanın gelişinden üzülenlere, gamlılara oruç haramdır. Onlar, oruca layık değillerdir. (DK.II-803)

Ey gönül! Oruçlu iken Allah'a misafirsin; sana gökyüzü sofrası yakışır! (DK. III-1326)

Gerçekten bütün İslam edebiyatlarında oruc sevgisinin benzeri bulunamayacak örnekleri bunlar. İbadetle ilgili son sorum şu. Çevremizde sık sık bazılarının şöyle düşündüğüne şahit oluruz: Madem ben ibadetlerimi yerine getiriyorum; dünyayı da ahireti de hak ettim gitti! Acaba gerçekten böyle mi? Gerçekten yaptığımız ibadetler dünya ve cennet nimetlerinin karşılığı olabilir mi ?

Böyle bir şey mümkün mü? İbadet, verilen nimetin karşılığı değil vesilesi olabilir ancak. Biraz özetleyerek aldığımız aşağıdaki hikaye bunun güzel bir misali

İbadetin ücreti ve bir testi su: *Çölde yaşayan bir bedevi ailesi varmış. Bir gece karısı bedeviye şu yollu sızlanmış:*

-"A efendi! Bizim bu halimiz ne olacak? Bu fakirliğimizin sonu neye varacak? Duydum ki Bağdatta adil ve cömert bir halife varmış ve şehir onun cömertliğiyle bahara dönmüş. Dediklerine göre kimse onun kapısından boş dönmezmiş. Sen de kalkıp gitsen ve halimizi arz etsen .Umulur ki elin boş dönmezsin.

-İyi ama hanım, oraya eli boş gidilmez ki. Bir şey istemek için de bir şey götürmek lazım. Bizimse o saraya layık neyimiz var !

Biraz düşünen kadının aklına şu gelmiş:

- Testimizdeki yağmur suyu var ya! Şehirde böyle arı duru suyu nereden bulacaklar.Onlara bundan makbul hediye olmaz. Şimdi ben testinin ağzını sileyim, kapatayım, sen de onu sırtlayıp Bağdatın yoluna düş."

Hikayenin sonunu beklemeden hemen belirtelim ki buradaki testi vücudu, su ise ibadet,taat ve marifeti temsil ediyor.Peki padişah? Şüphesiz o da bu varlık ülkesinin sahibini. Bu durumda, Arabi, neyi kime hediye götürecek ?O zavallı kimin malını kime satacak? Hasılı bir testi suyu padişaha götürme fikri Arabi'nin pek aklına yatmamış ama hanımını memnun etmek için yola düşmekten başka çare de bulamamış..Zahmetle çölü aşan Arabi nihayet şehre ulaşınca sora sora sarayı bulmuş. Sultan huzuruna çıkarılan bedeviye iltifat etmiş ve hediyesini kabul ederek hizmetçilerine şöyle emretmiş:

-"Bu çok değerli ve makbul bir sudur, her damlası bir altın eder. Hemen testiyi boşaltıp içini altınla doldurun

Cenâb-ı Hak "Bir şey isteyeceğin zaman bana günah işlememiş bir ağızla dua et" buyuruyor...

sonra da misafirimizi nehir yoluyla memleketine geri götürün!

Zavallı Arabi önce söylenenleri gerçek sanmış ve içinden:

-Meğer bizim hanım haklıymış, getirdiğim su sarayda pek makbul bir hediyeymiş, diye geçirmiş. Fakat az sonra hizmetçiler onu sandala bindirmek üzere Dicle kıyısına indirdiklerinde derya gibi akan nehrin büyüklüğü ve berraklığı karşısında Bedevinin aklı şaşmış. Sonra suya eğilip bir avuç almış ve ağzına götürmüş ki ne görsün! Su şerbetten daha leziz değil mi!. Bunun üzerine bizimki az evvelki fikrinden utanmış ve kendisini kınamaya başlamış:

-Vah bana, vah benim zavallı anlayışıma! Sarayının kapısından böyle deniz gibi arı duru bir su akan padişah hiç benim testimdeki o acı ve tozlu suya tenezzül eder mi!. Meğer onun hediyemi kabul edişi yine kendi merhametinden ve lütfundan imiş. Anlaşılan o bana beni utandırmadan bir lütufta bulunmak istemiş de lütfunu o bir testi suyun karşılığı gibi göstermiş. (1/91)

Bu anlatılanlardan şu ortaya çıkıyor: Bizim ibadetlerimiz ve taatlerimiz katiyyen cennetin ve cemalin bedeli olamaz. Zaten bu mülkün sahibi olan Cenâb-ı Hak'kın bizim kendisine arzettiğimiz şeylere ihtiyacı yoktur. O bize cenneti vermek için bu ibadetleri birer bahane mesabesinde kabul buyurur.Hepsi bu! Arif kişi bunu bilen kişidir.Bu yüzden şöyle denmiştir:

Zahit ameline bakmış güvenip yatmıştır
Arifin gözleri amelini söküp atmıştır. (MS.124)

Dua da bir tür ibadet sayılır değil mi?

Elbette,dua ibadet hatta ibadetin özüdür. Ama en makbul dua insanın başkası için yaptığı duadır.. Bunun yolu da yaptığı iyiliklerle başkalarının duasını almaktır. Aşağıdaki nükte de bunu anlatmakta.

Günah işlememiş ağzın duası: İnsan başkasının ağzıyla dua edebilir mi? Bu bize imkansız görünür. Ama Cenâb-ı Hak bir gün Hz. Musa'ya bunun nasıl olabileceğini göstermek üzere:

-"Bir şey isteyeceğin zaman bana günah işlememiş bir ağızla dua et " buyurmuş. Hz. Musa:

-Bende öyle bir ağız yok, deyince Cenâb-ı Hak buyurmuş ki:

-O halde başkasının ağzıyla dua et. Zira sen başkasını ağzıyla günah işleyemezsin.

-Ya Rabbi, ben başkasının ağzıyla nasıl dua edebilirim ?

- İnsanlara iyilik yapmak için gayret et ve hayır dua al. Öyle ki bir çok ağız gece gündüz sana dua etsinler." (3/8)

Birbirini sevenlere ne güzel bir dua öğretisi.

Sevgili okuyucu ! Dilerim senin de böyle günahsız ağızlarla yapılmış duaların ve duahanların olsun.

Kısaltması Verilen Kaynaklar:

-Çelebioğlu, Amil, Mesnevî-i Şerif, Aslı ve Sadeleştirilmesiyle Manzum Nahifi Tercümesi, c.I-III,Sönmez Neşriyat,İstanbul 1967-72

-Fihi Mafih, Meliha Ülker T arıkahya, Maaraif basımevi,1954 [F]

-Mevlânâ, Mecalis-i Seba,Yedi Öğüt, Türkçesi M. Hulusi, Yay. Haz. M. Doğan Bayın, Kırkanbar Yay. İstanbul 2001 [MS]

-Mevlânâ, Divan-ı Kebir, Haz .A. Gölpınarlı, c.I-VII, Kültür Bakanlığı Yay.1992 [DK]

ibadet

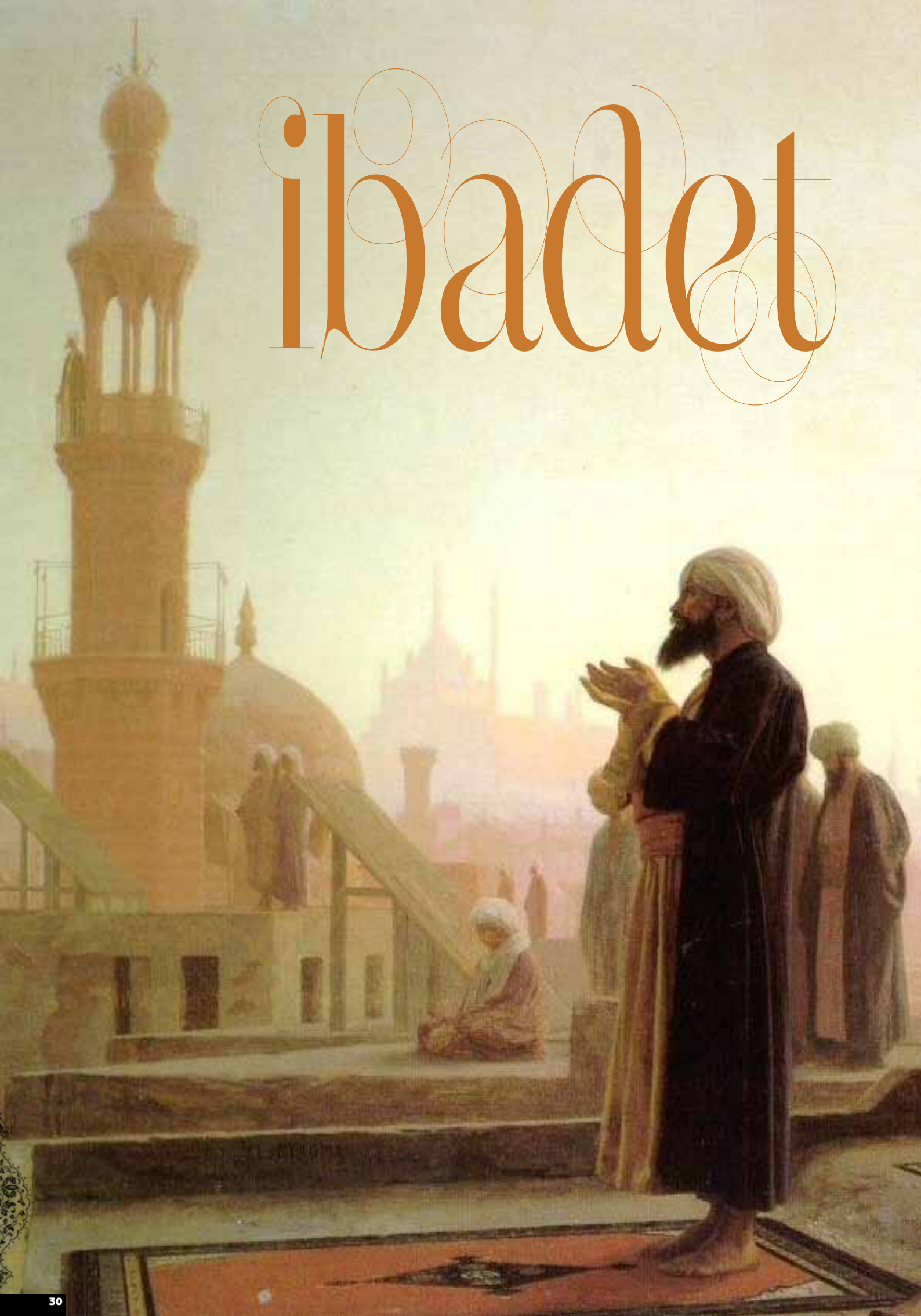

» Derleme, Yaşar Enis Diker

İbadetten maksat nedir?

İbadet sözcüğü ile birlikte kullanılan sözcüklerden biri "amel"dir. Sözlükler ibadeti, "bir dinin buyruklarını yerine getirme" olarak açıklarken; amel içinse, "bir kimsenin dinin buyruklarını yerine getirmek için yaptıkları" olarak açıklamaktadır. (TDK) Genelde ibadet denildiğinde namaz, oruç, hac gibi dinen yapılması farz olan emirler akla gelirken, amelde ise daha geniş bir kavram olarak içinde başkalarına faydasına olan iyi davranışlarıda kapsayan bir davranışlar bütünü olarak anlaşılır. Bunun içinde kötülükten sakınmakta vardır.

Sultan Veled Hazretleri Maarif'lerinin girişinde ibadet bahsini amel üzerinden açıklamayı uygun görerek söze başlar :

"Asıl olan şey ameldir" diyen birisine "Sen amelden, namaz kılmayı, oruç tutmayı, hacca gitmeyi, geceleri uyumayarak ağlayıp inlemeyi ve perhiz etmeyi anlıyorsun. Halbuki bunların hiçbiri de amel değildir. Bunlar ancak amelin sebepleridir. Hepsini yaptığın zaman bunların sende bir etki sağlaması mümkündür. İşte o zaman sen, ibadet etmiş ve olduğundan başka bir şey olmuş bulunursun."

Sultan Veled Hazretleri için "Hakikî amel, içi değiştirmektedir."dir. Yapılan ibadetlerden maksatda budur.

"Kur'anda (Kur'an, Sûre:28, Âyet:44.) : Namaz seni günahtan, suç işlemekten, kötülükten, noksan ve kusurlardan ve isyandan korur,temizler, buyrulmuştur. İşte senin bunları yapmamış olman ve bunlardan temizlenmiş bulunman ameldir." diyerek "Namaz kılmadın, kalk namaz kıl" hadîs-i şerîfini hatırlatır. Buna göre İbadetlerin en önemlisi olan namazın kalb huzuru ile yapılması gerektiğini söyler.

İnsanlar halden hale geçerler. kul da bir halden bir hale döner. İbadetler işte burada "İki günü bir olan kimse aldanmıştır" hadisi mucibince insanın günden güne hattâ her an manen ilerlemesi lâzımdır.İşte gerçek anlamda amel budur. Böyle bir ameli insanlar nasıl görebilirler? Bunu ancak Allah görür ve bilir.

Gerçek amel senin bulunduğun halde, her an başka bir hale geçmen ve manen ilerlemendir. Bunun gibi, iksiri bakır üzerine döktüğün zaman, bakırın altına dönmesi amel olur.

"Bilgi (ilim) amele namaz, oruç gibi bedenî işlerden ve amelden daha yakındır. İlmin amelden ayrı olması ve ona faydası dokunmaması mümkün olabilir mi?" diyerek de bilginin amel ve din üzerindeki önemini göstermiş olmaktadır. "O halde halkın gördüğü ibâdetlerden, âyinlerden, mezheblerden anlatılan ve gösterilen şeylerin hepsi, amelin aslı, kendisi olmayıp sebepleridir."

"Bersisa, yıllarca hakikattte hiçbir zahidin yapamıyacağı bir şekilde ibadette bulundu. Yani zahirî ameli yerine getirdi. Fakat sonunda kâfir olarak öldü. Bunun gibi İblis de binlerce yıl gökte ibadetle meşgul oldu. Eğer bu zahirî ameller onda bir etki yapmış olsaydı Allah'dan: "Adem'e secde et!" emri gelince, secde ederdi."

"Eğer altın olmazsa binlerce çekiç darbesi yese, yüz defa kaynasa, genişleyip uzasa, yine bakır olarak kalır. Altını tanımıyanlar, amelin görünüşüne bakanlar ve bunu esas olarak kabul edenler: "Eğer yeryüzünde altın denen bir şey varsa o da mutlaka budur. Çünkü bu kadar çekiç darbesi yedi, bu kadar kaynadı, uzayıp genişledi" derler. Halbuki altını gerçekten bilen bir kimse, bunlara bakmayıp halis altın olup olmadığını anlamak

için önce mihenge vurur, .sonra kabul eder. Olmamışsa onu bir paraya bile satın almaz." Çünkü Allah:* "Ben ki Allah'ım; sizin ne görünüşünüze, ne işinize, ne de sözünüze bakarım. Yalnız gönlünüzde benim için olan sevgin nasıldır ve ne kadardır diye gönlünüze bakarım" buyurmuştur.

* *Allah bizin ne suretlerimize, ne de amellerimize bakar, yalnız kalblerimize bakar (H.Ş.)" (Maarif Bölüm 1)*

Hz. Pîr Mesnevî-i Şerîf'lerinde de bu konuya değinirler.

"Ziraatla topraklar ekinle, basakla dolar. Saç ilacı, örgü, örgü saç bitirir.
Kadını nikâhlamak arazdı, mahvolup gitti. Fakat o arazdan bize evlât cevheri meydana geldi.
Atı, deveyi çiftlestirmek arazdır. Bundan maksat da yavru cevherini elde etmek.
Bostan ekmek arazdır, Bostanda biten mahsul cevheridir. Zaten maksat da budur.
Kimya ile ugrasmayı da araz bil, eger o kimyadan bir cevher elde ettiysen onu getir.

Aynayı cilâlamak da arazdır. Fakat bu arazdan tertemiz bir ayna cevheri meydana gelir.
Su halde " Ben ibadette bulundum" deme, o arazlardan elde edileni göster, ürkme." (Cilt 2)

"Kullara ibadet edin diye emrettimse bir kâr, bir fayda elde edeyim diye degil, kullara ihsanlarda bulunayım diye." (Cilt 2 / 1756)

İbadetin ihlas içinde yapılması gerekir. Bu yüzden *"Ashabı, Peygamber Efendimiz' den bu ihlası bozacak nefsin oyunlarını sorar, öğrenmek isterlerdi"* (Cilt 1 /366) İhlas içinde ibadet etmeyi bozacak şeylerin başında ise insanın nefsi gelir. Hz. Pir Mesnevî Şeriflerinde nefsi, ibadetin insanda uyandırdığı "Huzuru kalb" i çalan fareye benzetmişlerdi.

O büyükler büyüğünün haberlerinden birini dinle: "Huzuru kalb olmadıkça namaz tamam olmaz."
Eğer bizim ambarımızda hırsız bir fare yoksa kırk yıllık ibadet buğdayı nerde?
Her günlük azar azar sadikane ibadet taneleri niçin bu ambarımızda toplanmıyor? (Cilt 1/382)

İbadette Allah'ın rahmetini elde etmek için ona sığınmak, o rahmeti dilemek gerekir.

Anışın makbul olması yine O'nun rahmetiyledir.

"Allah'yı anısımın mâkul olması Allah rahmetindendir.
Âdeta istihaze olan kadının namaz kılması gibi bir ruhsattan ibarettir.
Onun namazına nasıl kan bulasmıssa senin Allahyı anısına da benzetis ve zannedis bulasmıs!
Kan pistir ama bir parçacık su ile temizlenir. Fakat içte öyle pislikler vardır ki,
Allah'nın lütuf suyundan gayrı bir seyle arınmaz, ibadet eden kisinin gönlünden eksilmez." (Cilt 2/ 1797)

İbadetin Sureti ve Özü

İbadetin sureti ve özünden ne anlamak gerekir?

Yüce Mevlânâmız bu konuyu namaz hakkında sorulan bir soruya verdiği cevapta şöyle açıklamışlardır :

"*Birisi, Tanrıya namazdan daha yakın yol var mıdır diye sordu. Buyurdu ki:*

Gene namazdır, fakat namaz, yalnız şu görünen şekil değildir. Bu, namazın kalıbıdır; çünkü bu namazın önü vardır, sonu vardır. Önü, sonu olan herşey kalıptır; çünkü tekbir, namazın önüdür, selâm namazın sonu. Şehadet getirmek de yalnız dille söylenen söz değildir. Çünkü onun da önü vardır, sonu var. Harfe, sese gelen herşeyin önü, sonu olur, o da görünüştür, kalıptır. Canıysa neliksiz-niteliksizdir, sonu yoktur; ne başlangıcı vardır, ne bitimi. Sonuucu şu namazı peygamberler icad etmişlerdir. Şimdi şu namazı meydana çıkaran Peygamber şöyle der: "Allahla bir vaktim olur ki o vakte ne şeriatle gönderilmiş bir peygamber sığabilir, ne de Tanrıya yaklaştırılmış bir melek" Şu halde bildik-anladık ki namazın canı, yalnız şu görünen şekil değildir; dalıştır, kendinden geçiştir; şu halde bütün şekiller dışarıda kalır, oraya sığamaz. Salt anlam olan Cebrail de sığmaz." (Fîhi Mâ Fih 3. Bölüm)

Şu namaz, bütün gün kıyâmda, rükûda, secdede durman için konmamış ya; maksat, namazda, sende beliren halin, daima sende olmasıdır. Uykuda, uyanıklıkta, birşey yazarken, birşey okurken, hâsılı bütün hallerde Tanrıyı anıştan ayrılmamalısın ki "Onlar, namazlarını boyuna kılarlar" sırrına eresin, buna erenlere katılasın. Zâti şu söylemek, susmak, yemek, uyumak, öfkelenmek, bağışlamak, gibi bütün haller, bütün huylar, değirmenin dönüşünden başka birşey değil. Değirmen de kesin olarak suyla döner. Çünkü susuz sınamıştır kendini o. Peki, şimdi değirmen, bu dönüşü kendinden bilirse bilgisizliğin, hiçbir şeyden haberi olmayışın ta kendisidir bu. Bu dönüş de vardır, meydan da var; çünkü bu dünyanın halleridir bunlar. Tanrıya yalvar, sızlan; a benim Tanrım, şu dönüşten başka, cansal bir dönüş ver bana, onu müyesser et bana; bütün dilekleri veren sensin; senin keremin, rahmetin bütün varlıklara genel olarak

Biz, dünyada er arıyoruz ki ona ibâdet nedir, gösterelim. İbâdet müşterisi bulamıyoruz, söz müşterisi buluyoruz da sözle oyalanıyoruz.

sunulmada de. Soluktan-soluğa dileklerini Tanrıya bildir; boyuna an onu. Çünkü onu anış, can kuşuna güç-kuvvettir, kolkanat, O dileğe, bir uğurdan ulaşırsan nur mu, nu olur bu; tam ulaşamazsan Tanrıyı anmakla azar-azar, yavaş-yavaş için aydınlanır, dünyadan kesilir-gidersin. Meselâ bir kuş, göğe doğru uçmak ister; göğe ulaşamasa da soluktan-soluğa yeryüzünden uzaklaşır, öbür kuşlardan daha yücelerde uçar. Meselâ bir hokkada misk var, hokkanın ağzı da dar; içine el sığmıyor; miski çıkarmana imkân yok. Bununla beraber elini sürdükçe elin kokmada, burnuna o güzelim koku geliyor, seni hoş bir hale getiriyor ya. Tanrıyı anış da böyledir işte. Zâtına erişmesen de ulular ulusu Tanrıyı anışın tesirleri olur sana; onu anıştan pek büyük faydalar elde edersin. (Fîhi Mâ Fih 44)

İbadetin ne olduğunu ise Emîr Pervâne'nin bir sözü üzerine açıklarken ibadetin özü ve şekli üzerine de açıklamalarda bulunur : "*Emîr Pervâne bana dedi ki: Temel olan ibâdettir. Dedim ki: İbâdet ehlini, ibâdet dileyeni göster de ben de onlara ibâdet nedir, göstereyim. Sen şimdi söz istiyorsun, kulağını vermişsin, birşey işitmek, birşey duymak isteğindesin; söylemezsem üzülürsün. İbâdet iste de ibâdet nedir, göstereyim sana. Biz, dünyada er arıyoruz ki ona ibâdet nedir, gösterelim. İbâdet müşterisi bulamıyoruz, söz müşterisi buluyoruz da sözle oyalanıyoruz. Mâdem ki ibâdet etmiyorsun, ne bilirsin sen, ibâdet nedir? İbâdet, ibâdetle öğrenilebilir; bilgi bilgiyle anlaşılabilir. Şekil, şekille öğrenilir; anlam, anlamla. Biz yolda olmuşuz, ibâdete koyulmuşuz, ne çıkar; kim görebilir bizi? Yolcu yok, yol, ıpıssız. Zâten bu ibâdet, namaz, oruç değil ki. Bunlar, ibâdetin şekilleri; asıl ibâdet, özdeki anlam. Âdem'in zamanında tâ, Tanrı rahmet etsin, esenlikler versin, Muhammed'in zamanınadek namaz, oruç bu şekilde değildi, fakat ibâdet genede vardı. Şu halde bu, ibâdetin şeklidir, ibâdetse insandaki anlamdır. Hangi ilaç tesir etti dersin ya; orda tesir edişin şekli yoktur, ancak anlamdır orda bulunan. Bu adam, filân şehirde vergi memurudur derler fakat memurluğun şeklini göremezler ki... Onunla ilgili işler yüzünden ona vergi memuru derler. Şu halde ibâdet de halkın anladığından başkadır. Onlar, ibâdet, şu görünen şekildir sanırlar. İki yüzlü, içi dışına uymaz biri, o ibâdeti yerine getirse kendisine hiçbir faydası yoktur; çünkü onda gerçeklik ve inanç anlamı yoktur ki. Herşeyin temeli sözdür, söz. Senin sözden haberin yoktur da ondan hor görüyorsun onu. Söz, ibâdet ağacının meyvesidir; çünkü ibâdet de sözden doğar. Ulu Tanrı, evreni sözle yarattı; "Ol, der, olur" dedi. İnanç gönüldedir, sözle söylemezsen fayda etmez. Namaz bir iştir; fakat Kur'ân okumazsan doğru olmaz. Sözün değeri yoktur dediğin zaman bile bu değersizliği gene sözle söylüyorsun; nasıl olur da değeri olmaz sözün? Sözün değeri yoktur sözünü duyuyoruz ya senden; bunu da sözle söylüyorsun* (Fîhi Mâ Fih 16. Bölüm)

İbadetin özü üzerinede önemle durduktan sonra, şeklinin de gerekli ve önemli olduğu şu sözleri ile açıklar :

"Zâti bu himmet, canlar âleminde, bedenler âleminden önce de vardı. Bizi şu bedenler âlemine boş yere getirmediler; böyle birşeyin imkânı yok. Şu hakde sözde de iş var, söz de faydalar vermede. Kaysının yalnız çekirdeğini yere eksen hiçbir şey bitmez; fakat kabuğuyla ekersen biter. Şu halde anladık ya, şeklin de bir işi var. Namaz, içe-öze âit birşey; "Gönül huzûru yoksa namaz da yoktur" demişler; fakat şekil bakımından da namaz kılman, rükûa varman, secdeye kapanman gerek; ancak o vakit faydalanırsın, maksadına ulaşırsın. "Onlar, namazlarını daima kılarlar." Bu, can namazıdır. Şekil namazının vakti vardır, buysa boyuna kılınır-durur. Çünkü can, deniz âlemidir, sonu yoktur; bedense kıyıdır, kuruluktur, sınırı vardır, miktarı vardır. Demek ki daimî namaz, ancak canın namazıdır. Canın da rükûu, secdesi

O büyükler büyüğünün haberlerinden birini dinle: "Huzuru kalb olmadıkça namaz tamam olmaz."

vardır amma görünüş bakımından da şu rükûu yerine getirmen, secdeye kapanman gerek. Çünkü anlamın şekle bağlılığı var; ikisi beraber olmazsa fayda vermez; kaysıyı kabuğuyla ekmedikçe bitmediği gibi hani. Şimdilik şekil, anlamın parça-buçuğudur diyorsun. Şekil tebaa, gönülse padişah; sonucu bütün bunlar, izâfî adlar. İş böyleyken nasıl bu, onun parça-buçuğudur diyebilirsin? Parça-buçuk olmadıkça ona nasıl asıl adı verilebilir? Demek ki o, parça-buçuk yüzünden asıl oldu. Bu parça-buçuk olmasaydı onun adı bile anılmazdı. Kadın dedin mi, çâresiz ona bir erkek gerek. Hâkim dedin mi, çaresiz bir mahkûm gerek. (Fîhi Mâ Fih 37. Bölüm)

**

Yine Namazın kılınması için gerekli olan abdest üzerine söylediği sözlerle de ibadette şeklin önemini anlatmaya devam eder :

"Kim, birisine, kalk, namaz kıl derse kesin olarak ona abdest almayı, su bulmayı buyurmuştur; bunların hepsi de namaz için gerekli şeylerdir". (Fîhi Mâ Fih 46. Bölüm)

Çünkü esenlik yalnız onayken o, tutup da temiz kulları da bu esenliğe katmaz, bana verdiğin selâm, bana da olsun, benim cinsimden olan temiz kullara da olsun demezdi. Nitekim Tanrı rahmet etsin, esenlik versin, Mustafâ, abdest alırken «Namaz, ancak bu abdestle doğru olur.» buyurdu. Maksat, o vakit, kendisinin aldığı o abdest değildi. Tek o abdest olsaydı hiç kimsenin namazı doğru olmazdı; çünkü namazın doğru olmasının şartı, Mustafâ'nın aldığı o abdest olurdu. Oysa ki maksat, o çeşit abdest almayanın namazının doğru olmadığını bildirmekti. (Fîhi Mâ Fih 49. Bölüm)

Mevlânâ'mız Ebu Bekir den örnek getirerek, gönüldeki sevginin önemini, çoğaltılmasını öğütler. Bu sırada verdiği örnekle de hükmün Ulu Tanrı'nın olduğunu, dilerse hiç ibadet etmeyen bir kulunu sevebileceğine ama ihlasla badet etmiş olanları, çalışanlarında hakkını vermekten geri durmayacağını söyler.

«Abû-Bekr, çok namaz kıldığından, çok oruç tuttuğundan, çok sadaka verdiğinden üstünlüğe ulaştırılmadı; gönlündekinin yüzünden yüceltildi.» Peygamber buyuruyor ki: Abû-Bekr'in başkalarından üstün oluşu, çok namaz kıldığından, çok oruç tuttuğundan değil; ona Tanrı lûtfetmiş de o yüzden; o da sevgidir. Kıyâmette namazları, oruçları, sadakaları terâziye korlar. Fakat sevgiyi getirdiler mi, terâziye sığmaz. Demek ki temel, sevgidir. Onu iste de çoğalt. «Hareketlerde bereketler var.» Yolculuğu arttırmazsan sermâye elden çıkar. Yerden de aşağı değilsin ya. Yeri bellerler, aktarırlar, bir başka renge sokarlar; bitkiler bitirir. Kendi haline bıraktılar mı, katılaşır- gider. Kendinde bir istek, bir dilek gördün mü, gel, git: bu gitmenin ne faydası var deme. Sen git, fayda da görünür elbet. İnsanın dükkâna gitmesindeki fayda, ihtiyâcını bildirmeden başka bir şey değildir. Ulu Tanrı, evde otursa da adamın rızkını verir derler ya, bu aldırmamak dâvasına girişmektir. Rızk, tepeden inmez ya. O yavrucak ağlar da anası, ona süt verir. Bu ağlamamda ne fayda var düşüncesine kapılsa, ağlamak, süt vermeye neden sebep olsun kuruntusuna düşse sütten kalır. Şimdi görüyoruz ya, çocuğa, ağladığı için süt verilmede. Birisi, bir beyin, bir başın önünde eğiliyorum, secdeye kapanıyorum, ne fayda var bunda düşüncesine dalabilir. Fakat tapı kılıyorsun, diz çöküyorsun ya; sonunda o bey sana acıyor, bir parçacık ekmek veriyor. Beyden sana acıyan, beyin derisi, eti değildir. Bey öldükten sonra da bu deri, bu kemik yerindedir; uykuda, dalgınlıkta da öyle. Fakat o vakit, onun önünde tapı kılman yiter-gider. Anladık ya, o beydeki acıyış göze görünmüyor. Mâdem ki deride, kemikte bulunan görmediğimiz bir şeye tapı kılmadayız; deriden, kemikten

dışarı birşeyin de bulunması mümkün. Deride, kemikte gizli bir şey olmasaydı, Abû-Cehil'le Muhammed bir olurdu, aralarında bir fark kalmazdı. Şu kulak, ister sağırın olsun, ister duyanın, görünüşte birdir; arada bir fark yoktur. O da kulak, bu da; fakat duyanın kulağında bir duyan var; o gizli, o görünmüyor; demek ki temel, Tanrının lûtfu.

Tut ki bir beysin, iki tane de kulun var. Biri çok hizmetler ediyor, senin için birçok yolculuklara katlanmış; öbürüyse tembel, kullukta ileri değil. Fakat bir de bakıyoruz ki sen o tembel köleyi o hizmeti çok köleden fazla seviyorsun. O çok hizmet eden köleden de geçmiyorsun amma böyle olmuş işte; sevgiye hükmedilemez ki. Bu sağ göz, öbürü sol göz; görünüşte ikisi de bir. Peki, acaba o sağ göz ne hizmette bulundu da sol göz olmadı? Sağ el ne iş gördü ki sol, onu görmedi? Sağ ayak da böyle. Sağ göz, lûtfa uğramış işte. Böylece Cuma günü, başka günlere üstün olmuş. «Gerçekten de Tanrının verdiği rızklardan başka rızkları da vardır; onlar Levha yazılmıştır; onları Cuma günü isteyin.» Şimdi şu Cuma, ne hizmette bulundu ki başka günler, o hizmeti etmediler. Fakat Tanrı, ona lûtfetmiş; bu yücelik ona nasib olmuş. Bir kör, beni kör yarattılar, mâzûrum dese şu körüm, mâzûrum demesiyle körlük ondan gider mi hiç; günün yüzünü, güzellerin yüzlerini görebilir mi hiç? Körün, topalın, mâzûrum demesi, kendisine fayda vermez, kendinden zahmeti gidermez. Şu kâfirler küfür içindeler ya, küfür zahmeti içindeler, amma bir bakarsak görürüz ki o zahmet de lûtfun ta kendisi. Çünkü o, esenlik zamanında Tanrıyı unutur, zahmete düştü mü anar. Şu halde cehennem, kâfirin tapınağıdır, mescididir. Çünkü Tanrıyı orda anar; hani zindanda, hastalıkta, diş ağrıyınca anarlar ya, onun gibi. Zahmet geldi mi, gaflet perdesi yırtılır, Tanrıyı ikrar eder, sızlanmaya, ağlamaya koyulur; yârabbi, ey merhametli Tanrım demeye başlar. İyileşti mi, gene gaflet perdeleri gerilir önüne; nerde Tanrı der; bulamıyorum, göremiyorum ki; neyi arayacakmışım? Zahmet, meşakket vaktinde gördün, buldun ya; fakat şimdi görmüyorsun. Mâdem ki sıkıntıya düşünce görüyorsun, sıkıntıyı musallat eder sana da Tanrıyı anarsın. Cehennemlik, esenlikte Tanrıdan gaafildi, onu anmazdı bile. Cehennemdeyse gece-gündüz Tanrıyı anar. Tanrı, âlemi, göğü, yeri, Ayı, güneşi, dolaşan yıldızları, iyiyi, kötüyü, halk, kendisini ansın, kulluk etsin ona, noksan sıfatlardan arı olduğunu söylesinler diye yarattı ya; Mâdem ki kâfirler, esenlikte anmıyorlar; yaratılışlarından maksat da onu anmaları; öyleyse onu anmaları için cehenneme atılırlar. İnananlara gelince: Onlara sıkıntı vermeye hâcet yok; onlar, bu esenlikte o sıkıntıdan gaafil değiller; o sıkıntıyı, o zahmeti boyuna önlerinde görmedeler; akıllı çocuk gibi hani. Akıllı çocuğu bir kez falakaya yatırırlar, yeter; falakayı unutmaz o. Fakat ahmak çocuk unutur; bu yüzden de onu her solukta falakaya yatırmak gerek. Zeki at da böyledir; bir kere mahmız yedi mi, bir daha mahmızlamıya hâcet yoktur onu. Fakat ahmak ata her solukta mahmız gerek. Zâti insanları taşımaya lâyık değil, pislik yüklerler onu. (Fîhi Mâ Fih 59)

Huzurun tecelligah yeri kalbdir. Yüce Allah " *Beni ararsan inanan gönüllerde ara* " (Cilt 1 / 2655) buyurmuşlardır.

Hz. Pîr ibadette surete takılı kalmama uyarısında bulunur.(Cilt 1/2890) Fakat suretinde bir ihsan olduğu, mananın bu suretin içinde olduğu uyarısını da Fihi Ma Fih lerinde eklemekten geri durmaz. Hz. Mevlânâ için ibadette aslolan manadır. Ama bu manayı taşıyan ibadetin suretide mukadestir.

Sohbeti de bir ibadet olarak anan Hz. Pîr, ihlâsla ibadet için heva ve hevesten vaz geçmeyi öğütler, bunun içinde bir Allah dostunun sohbetini ulaşmayı, aklının gölgesine girmeyi, meşvereti önerir.

Herkes bir çesit ibadete sarıldı, kendisi için bir türlü kurtulma çaresine yapıstı.

Sen, akıllı bir kisinin gölgesine kaç ki gizli gizli savasan düsmandan kurtulasın. (Cilt 1/2966)

Bu yolda sabırla devam etmeyi öğütlerken de döğme yaptıran Kazvinli'nin hikayesini bize örnek getirir. *Aslan döğmesi yaptırmaya niyetlenen Kazvinli acıya dayanamaz ve döğmeciye önce kuyrundan sonra da kulaklarını çizmesinden vaz geçmesini söyle. Döğmeci sonunda kızarak, böyle aslan döğmesi olmaz diyerek işi bırakır.* (Cilt 1/ 2955-2970)

İbadeti (ve riyazeti) insanı hamlıktan kurtardığını, inceltiğibi Allah'a ulaşmada bir vasıta olduğunu belirtikten sonra sevgilisinin kapısını çalan adamın hikayesini anlatmaya başlar. İnsanın benlikten kurtulması içi ibadet ile Tanrı kapısını çaldığını mecaz yoluyla anlatır. Sevgilisin kapını çalan âşık kim o sorunsa, ben cevabını verince, kabul edilmez daha sonra gelmesi söylenerek, geri yollanır. Bir yıl sonra geri çevrilme korkusuyla, edeb ve temkinle tekrar kapıyı çalan kişi bu sefer kim o sorusuna "Gönlümü alan sevgili sensin"(Cilt 1 / 3055-3074) diye cevap verince buyur edilir.

Hârût'la Mârût'sanız da, " Biz sana saf saf ibadet ediyoruz" damının üstünde herkesten ileriyseniz de.

Kötülerin kötülüklerine acıyın. Benligin kendini görüp begenmenin etrafında dolasmayın.

Deyip benliğin kendini görmekten geri durup, kötülükler için Allah'a sığınmayı tavsiye ediyor. Ne kadar adaletli de olsanız ne kadar ibadet etseniz de kötülükler için Allah'a sığının öğdünü veriyor (Cilt 1/ 3410-3425)

Ümit Ve Korku

Hak kendisinden ümit kesenlerin de bu ibadetten yüz çevirmemelerini istemektedir;

Onlar da bir ümide kapılsınlar, birkaç gün o ümidin maiyetinde kosup dursunlar;

Allah'nın merhameti herkese sâmil oldugundan diler ki o rahmet, herkesi aydınlatsın.

Her bey, her esir, ümit ve korkuyla Allah'dan çekinsin.

Bu ümit ve korku: herkes bu perdenin ardında beslenip yetissin diye perde ardına girmistir.

Ümit ve korku perdesini yırttın mı... Gayb, bütün sâsâasıyla ortaya çıkar. (Cilt 1)

Hz. Pîr'imiz Mesnevî'nin ikinci cildinde Muaviye'den misal getirerek, ibadetten geri kalmanın üzüntünsünde, derdinden bahis açarak; derd ile içten gelerek yapılacak duanın, ibadetin pek makbul olacağına işaret buyururlar

Bunun üzerine sözü ağzının içinde geveleyerek dedi ki: "Ey Muaviye, ben seni sunun için uyandırdım:

Cemaate yetisesin, devletli Peygamber'in ardında namaz kılasın.

Eger namaz fevt olsaydı, vakit geçseydi bu cihan, sana nursuz, kapkaranlık kesilecekti.

Bu ziyandan bu dertten dolayı ağlayacak, gözlerinden âdeta kâselerle yaş dökecektin.

Herkes, ibadetten bir zevk alır, bu yüzden de bir an bile sabredemez, ibadette bulunur.

Fakat o dert, o gussa yüzlerce namaza deger. Nerede namaz, nerede o niyazın ışığı?" (Cilt 2 2765-2770)

Bi-hamdi'llâh ki 'ıyd-ı vaşla irdüm intizârum yok
İkilikten halâs oldum Hudâdan gayrı yârüm yok

Değişmem atlas ü dibâsına dehrün fenâ sâlı
Ferâ vü fakr ile fahr eylerüm andan firârum yok

Fenâ mülki makâmumdur karârum andadur dâ'im
Bu çarh-ı bî-sütûn altında zâhid sanma dârum yok

Nice kere ölüp dirilmeyince olmadum 'ârif
Anunçün devr-i dâ'im eylerüm aslâ karârum yok

Olalı Hazret-i Monlâ-yı Rûm'a Samtîyâ bende
Cemâl-i pâkdür meshûdum andan gayrı yârüm yok

Samtî

Hz. Mevlânâ'dan İyi Yönetim İlkeleri

» Ergin Ergül

“Sana ne öğüt vereyim. Sana çobanlık emretmişler; sen kurtluk yapıyorsun. Sana bekçilik emretmişler; sen hırsızlık yapıyorsun. Allah seni sultan yaptı; sen şeytanın sözüyle hareket ediyorsun.”

Günümüzde yöneticilik, gerek kamu da gerekse özel sektörde artan sorumluluklarına paralel olarak, iyi bir eğitim ve bilgi düzeyinin yanısıra bilgelik de gerektiren bir nitelik kazanmıştır. Hz. Mevlânâ'nın gerek hayatında yöneticilerle olan ilişkileri, gerekse çeşitli eserlerindeki düşünceleri günümüz liderlerine, yöneticilerine yol gösterecek, ilham verecek bir çok bilgelik içermektedir.

Hz. Mevlânâ'ya bakışımızın, onu tarihi bir hatıra görmekten ziyade, güncel konularda yol gösterici, ilham verici bir kılavuz olarak değerlendirmeye dönüşmesi halinde, onun uçsuz bucaksız düşünce dünyasından, her alanda çok daha iyi yararlanabileceğimiz aşikardır. Bu nedenle, aşağıdaki satırlarda Hz. Mevlânâ'nın eserlerine, bir de yönetici gözüyle bakmayı ve yöneticileri ilgilendiren konularda, onun güçlü, derin ve çarpıcı düşüncelerinin, günümüz terminolojisi ışığında zihnnimizde uyandırdığı çağrışımların bir kısmını kaleme almayı denedik.

Yöneticinin rol ve işlevi

Hz. Mevlânâ dönemi yöneticilerine gerek sohbet ve davranışları ve gerekse yazdığı mektuplarla daima yol göstermiş, onları halka hizmete, iyiliğe ve adalete davet etmiştir.

Selçuklu Sultanı İzzeddin Keykavus II, Hz. Mevlânâ"yı ziyarete gelir. Mevlânâ ona gerektiği gibi iltifat göstermeyip dersi ve öğrencileriyle meşgul olur. Sultan bir süre bekledikten sonra *“Mevlânâ hazretleri, bana bir öğüt ver”* der. Mevlânâ kendisine sertçe bakarak *“Sana ne öğüt vereyim. Sana çobanlık emretmişler; sen kurtluk yapıyorsun. Sana bekçilik emretmişler; sen hırsızlık yapıyorsun. Allah seni sultan yaptı; sen şeytanın sözüyle hareket ediyorsun.”* der.

Bu sözleri işitip yaptığı icraatları gözden geçiren sultan, ağlayarak dışarı çıkar ve Allah'a daima âdil olacağına ve iyi işler yapacağına söz verir.

Görüldüğü üzere, Hz. Mevlânâ yöneticinin rolünü ve işlevini halkın, çalışanlarının huzur ve güvenliğini sağlama olarak görmektedir. “Hırsızlık yapıyorsun” eleştirisiyle, yöneticinin yolsuzluklarını eleştirmekte, kınamaktadır.

Bir gün, döneminin Başbakanı Emir Pervane, kendisine nasihatlerde bulunması ve öğütler vermesi için Mevlânâ"nın huzuruna gelir. Mevlânâ onun bu isteğini dinler, bir müddet susar ve Emir"e dönerek sorar: *“Emir, Kuran'ı ezberlediğini duyuyorum..”* Emir, *“Evet ezberliyorum.”* diye cevap verir. Hz. Mevlânâ tekrar sorar: *“Hadis-i şeriflerle ilgili bir eseri de Şeyh Sadreddin Hazretlerinden dinlediğini duyuyorum.”* Emir tekrar *“Evet, doğrudur.”* diye cevap verir. Bunun üzerine Hz. Mevlânâ *“Madem ki Allah"ın ve O"nun elçisinin sözlerini okuduğun ve bildiğin halde o sözlerden öğüt alamıyor ve Âyet ve hadislerin gereğince amel edemiyorsan benim nasihatimi nasıl dinlersin?”* deyince Emir ağlayarak Hz. Mevlânâ"nın huzurundan ayrılır ve artık adaletli bir yönetim göstermeye başlar.

Görüldüğü üzere, burada, Hz. Mevlânâ yöneticinin adalet, liyakat v ehliyet, danışma gibi değerleri, sadece bir görev ve makama aday iken savunmasından, dile getirmesinden ziyade, görevi sırasında uygulaması gereğini vurgulamaktadır.

Yönetici, kendini nasıl görmeli?

Nâdân kişinin testisine taş at, fakat zeki ve bilgilinin eteğine yapış. Ehil olmayanlarla, bir an bile eğleşme,

Hz. Mevlânâ yöneticilerin kendilerini, halkın üstünde bir güç ve kendisine mutlak saygı gösterilecek, itaat ve hizmet edilecek ayrıcalıklı insanlar olarak değil, adeta kendilerini insanların üzerinde yük olan tabut gibi görerek davranmaları gerektiğini şöyle vurgular:

Rüyada kimi tabuta konmuş götürülüyor görürsen, o kişi, yüksek bir mevkie ulaşır, mertebesi yücelir. Aslında yüksek mevkie çıkan, maddi yönden mertebesi yücelen bir kişi, halkın omzuna yüklenmiş cenazeye benzer. Daha doğrusu, yüksek mevkie çıkmış, itibar kazanmış bir kişi, aslında yüksek mevkide değildir. Belki de o halkın sırtına yük olmuş bir cenazedir.

Bu sebeptendir ki, o tabut, halka yüktür. Bu kendilerini halkın üstünde görenler ve kendilerini büyük sayan kişiler, halkın sırtına yük yüklerler. Kendileri de halka yük olurlar.

Bu bakış açısını içselleştirmiş bir yönetici, yönetilenlere tepeden bakamaz, kamudan hizmet alanların önüne bürokratik formalite ve engeller dikemez, vatandaşın işini kolaylaştırır, vatandaşın sevgi ve sempatisini kazandıracak hizmet yol ve yöntemleri bulur.

Kamu yönetiminde ehliyet ve liyakat

Günümüzde, «liyakata dayalı insan kaynakları yönetimi » kamu sektöründe iyi yönetim ilkelerinin başında değerlendirilmektedir. Bu ilkeyi ifade eden ve sözlükler de « yeterlilik, ustalık, uygunluk, yaraşırlık » olarak birbirine yakın anlamlarda kullanılan « ehliyet ve liyakat » kavramları Mesnevî'nin pek çok hikayesinde farklı karekterler vasıtasıyla işlenerek adeta Mesnevî'nin ruhuna aksettirilmiştir.

Liyakat, dar anlamda herhangi bir organizasyonda işe uygun ehil kişinin seçilmesi anlamına gelmektedir. Buradaki *"işe uygunluk"*, işin gereğini yerine getirebilmek için gerekli, bilgi ve deneyimdir. Diğer yandan, liyakat kavramı özünde etik ve erdem gibi değerleri de barındıran bir kavramdır. Bu açıdan, işe alınacak kişinin bilgi ve tecrübe sahibi olması yanısıra etik ve erdeme sahip olması da son derece önemlidir.

Hz. Mevlânâ'ya göre toplumda adaletin, barışın, güven ve huzurun sağlanması ancak kamu görevlerine ehliyet ve liyakat sahibi insanların getirilmesiyle mümkün olabilecektir. Ehliyet ve liyakate bakılmaksızın işlerin yürütülmeye çalışılması halinde ise toplumsal düzenin işleyişin zarar görecek, ülkenin gelişmesi, ileri gitmesi mümkün olmayacaktır.

Mevlânâ aşağıdaki söz ve benzetmelerle kamu yönetiminde liyakat ve ehliyetin önemini vurgular.

"Her söz bir halin alametidir. Hâl, el; söz, alet gibidir.

Bir kunduracının elinde kuyumcunun aleti, kuma ekilmiş dane gibidir.

Kunduracının önünde çiftçinin aleti, köpeğin önünde saman, eşeğin önünde kemik, bir şey ifade etmez.

El ve alet taş ile demir gibi, her şeyde çiftlik gerektir ki ateş çıksın"

Görüldüğü üzere, Hz. Mevlânâ devlet çarkının

uygun şekilde işlemesi, halkın beklentilerine cevap verebilmesi için kamu görevlilerinin liyakatli ve ehil kimseler olmaları gereğini vurgulamaktadır. Gerçekten, her iş ehline verilirse, ehlinin elinden çıkarsa dürüst ve makbuldür. Ehlinden başkasına verilen işler daima aksak ve yerinde değildir. Hz. Mevlânâ bu önemli gerçeği bir takım benzetmelerle ifade ediyor. Gerçekten, bir alet yerinde olan kamusal yetki, makam ve mevki, ehil ve liyakatli kamu görevlisinin elinde değilse, kamu yararına bir iş ortaya çıkmaz.

Hüdhüd ile Karga hikâyesinde Hz. Süleyman'ın bütün kuşların arasından Hüdhüd'ü seçerek yanına alması, Peygamberin (s.a.v) Huzeyli'yi yaşlılara ve tecrübelilere üstün tutup reisliğe ve ordu komutanlığına seçmesi, Sultan Mahmut'un Ayaz'a bütün adamlarından daha fazla değer vermesi hep ehliyetli ve liyakatli oluşlarıyla ilgilidir.

Mevlânâ, Beylerin Sultan Mahmuda, Ayaz'a 30 kişilik maaş vermesi nedeniyle şikayet ettikleri Mesnevî hikayesinde hem yöneticilerin liyakate değer vermeleri konusunda anlamlı bir mesaj verir, hem de Ayaz'ın şahsında ehil ve liyakatli insan portresi çizer. Sultan Mahmut onun devlet ve hükümetin başında görmek istediği zeki, adil, çevresinin etkisinde kalmayan, bağımsız karar verebilen, liyakata dayalı adil bir ücret politikası uygulayan yüksek karekterli idareciyi, Ayaz ise devlet bürokrasisinde görmek istediği bilgili, mütevazi, güçlü kamu görevlisini temsil eder.

Hz. Mevlânâ sadece kamu yönetiminde değil bireylerin kendi aralarındaki ilişkilerde bile ehil insanlarla birlikte olmayı, ehil olmayanlardan uzak durmayı öğütler: *"Nâdân kişinin testisine taş at, fakat zeki ve bilgilinin eteğine yapış. Ehil olmayanlarla, bir an bile eğleşme, çünkü aynayı suda bırakırsan elbet paslanır."*

Ehil Olmayan Yöneticiler

En büyük felaketlerden biri, bir insanın ehliyetli olmadığı bir hususta "ben şöyle yaparım","böyle yaparım" demesidir. Hz. Mevlânâ Mesnevî'de bir çok hikâyede ehliyetsiz, liyakatsiz insanların düştükleri gülünç durumları aktararak, altından kalkamayacakları iş ve görevlere talip olmama konusunda kendilerini uyarır.

Mesnevînin bir hayli uzun ilk hikâyesinin mesajlarından birisi şudur: *"Cariyenin tedavisi neticesinde padişahın ihsanına uğramayı ümit eden doktorlar "bilmiyoruz" demediler; birçok ilaçlar verdiler fakat hastayı tedavi edemediler. Hâlbuki kendilerinin bu tedaviden aciz kaldıklarını ve ehil bir doktor bulunması gerektiğini söyleyebilecek olgunlukta olsalardı, hasta o kadar sıkıntı çekmeyecek ve şifası gecikmeyecekti."*

"Bakkal ve Papağan" hikâyesinde çok güzel konuşan, gelenlere güzel nükteler yapan, bundan dolayı da adeta sahibinin yokluğunda dükkanın bekçiliğini üstlenen papağanın aslında bekçilik yapmaya ehil olmadığını, bu sebeple dükkana giren kediden korkup ortalığı birbirine kattığını ve gül yağını döktüğünü anlatır. Papağan burada bilgi ve hüner sahibi, ehil bir bekçi değil, sadece bir mukallittir. Böyle olduğu için bilgi ve hüneri temsil eden gülyağını dökmüştür.

Yine, "eşek gitti" ve lâhavle yiyen eşek" hikâyelerinde eşeğe bekçilik etmesi beklenen, ancak bu işe ehil ve layık olmayan hizmetçilerin eşeklerin telef olmasına yol açışlarını anlatır. "Düşmanına danışan adam" hikâyesinde de "kurttan bekçilik istemek doğru bir şey değildir. *Bir şeyi bulunmadığı yerde aramak aramamak demektir.* Sözleriyle ehliyetsiz ve liyakatsiz bekçinin emanete zarar verebileceği gibi, *"henüz kanadı çıkmayan kuş, uçmaya kalkışırsa her yırtıcı kedinin lokması olur."* Sözü gereğince kendisine de zararı dokunabileceğini belirtir.

Mesnevî'de, günümüz kamu bürokrasisinin yaygın bir hastalığı olan kendini olduğundan farklı, bilgi ve hüner sahibi, ehliyetli ve liyakat sahibi gösterenlerle ilgili pek çok örnek bulmak mümkündür. Boyacı küpüne düşen ve bu yüzden tavusluk iddiasında bulunan çakal, kuyruk derisiyle bıyıklarını yağlayıp etrafındakileri yağlı yemekler yediğine inandırmaya çalışan adam, halkın kendisine rağbet ederek saygı göstermesi amacıyla kavuğunun büyük görünmesi

için bez parçaları ile dolduran hukukçu (fakih) bunlardan bazılarıdır.

Danışma ve uzmanlardan yararlanma

Mevlânâ yöneticiler için danışmanın, uzmanlardan yardım almanın gerekliliğini değişik vesilelerle vurgular.

"Sonunda pişman olmamak, hiç olmazsa az bir zararla kurtulmak için, yapacağın işlerde müşaverede bulunmak ve danışmak gerekmektedir.

Peygamberin bu tavsiyelerine karşı ümmetler, "Kimin ile istişare edelim?" diye sordular. Peygamber de; "Kendilerine uyulan akıllı kişilerle" cevabını verdiler.

Akıl, bir başka akıldan güç, kuvvet kazanır. Şeker kamışı da şeker kamışından olgunlaşır güçlenir.

Eski ve tecrübeli bir akıl sana bir taht bağışlar.

Aklın varsa, bir başka akılla dost ol da işlerini onunla danışarak yap.

Danışan akıllar, aydın kandillere benzer; yirmi kandil, elbette bir kandilden daha fazla aydınlık verir. Olabilir ya, belki de aralarında gökyüzünün ışığından uyanmış bir kandil vardır.

İnsan, akarsu bile olsa, onu bağlarlar; zamanının en akıllısı bile olsa aldatır da gülerler ona. Aklı, bir dostun aklına dost et de, "iyiler danışarak yaparlar" ayetini oku, ona göre iş yap.

Danışılarak yapılan işte, yanılmak, eğri bir iş görmek daha az olur.

Rüşvet almamak kamu görevlisi için bir haslet midir?

En bilinen şekli rüşvet olan yolsuzluk insanlık tarihi kadar eski ve evrensel bir sorundur. Her çağda ve toplumda var olmuştur. Yolsuzluk en genel anlamıyla, kamusal ya da özel gücün, kişisel çıkarlar amacıyla kullanılmasıdır.

Uluslararası alanda sayısız faaliyetlere, ulusal planda hazırlanan sayısız eylem planlarına, çıkartılan yasalara, oluşturulan yeni kurumlara rağmen yolsuzluklar azalma kaydetmeden ve yeni boyutlar kazanarak varlığını sürdürmeye devam etmektedir.

Hz. Mevlânâ'nın eserlerindeki yol göstericiliği ile hedeflediği olgun ve örnek insan tipi çoğalmadığı sürece de, bu mücadelenin arzulanan sonucu veremeyeceği ortadadır.

Rüşvet almamak, yolsuzluğa bulaşmamak bir yönetici için bir haslet olarak değil, en tabii vasıf olarak görülmelidir. Nitekim bir gün Hz. Mevlânâ'nın yanına bir kişi gelir ve *"Falan yönetici hiç rüşvet almadan iş yapıyor; ne değerli bir kişi"* diyerek o idareciyi övmeye başlar. Mevlânâ ise bu şahsı azarlayarak *"Git buradan, zaten normal olanı da bu değil mi? Bu yapılması gerekenlerden dolayı hiç insan övülür mü?"* der ve o kişiyi huzurundan uzaklaştırır.

Hz. Mevlânâ yolsuzluğa bulaşan yöneticileri adeta bir vampire benzetir. *Ey halkın başına geçip, kanını içen zalim! Bu işten vazgeç de, halkın kanı seni savaşa düşürmesin, senden intikam almasın.*

Halkın malı, onların kanı gibidir. Bunu iyi bil ki, mal beden kuvveti ile elde edilir.

Rüşvet alanı ise fil yavrusu yiyen kişiyle kıyaslar ve Anne fiilin yavrusunu yiyenlerden mutlaka intikamını aldığı uyarısında bulunur.

Fil yavrularının anaları kin güderler; bu yüzdendir ki, fil, yavrusunu yiyenlerden intikam alır.

Ey rüşvet yiyen kişi! Sen, fil yavrusunu yiyordun. Sana düşman olan fil kökünü kazır, seni mahveder.

Danışan akıllar, aydın kandillere benzer; yirmi kandil elbette bir kandilden daha fazla aydınlık verir. Olabilir ya, belki de aralarında gökyüzünün ışığından uyanmış bir kandil vardır.

SONUÇ

Hz. Mevlânâ'nın, eserlerinde sıklıkla vurguladığı kamu yönetiminde ehliyet ve liyakat, dürüstlük, başkalarının haklarına saygı, rüşvetten sakınma gibi konuların, günümüz terminolojisi ile bağı, uyumu ortaya konularak işlenmesi halinde, bugün sosyal bilimlerde yeni ve ithal gibi görünen bir çok konu ve kavramın, aslında bizim gerek kültürümüzde ve gerek kolektif bilinçaltımızda zaten yer aldığı, dolayıyla yitik öz malımız olduğu görülecektir.

Günümüz insanı, özellikle yöneticiler, yaşayışı, düşünceleri ve mesajları ile tüm insanlık için evrensel bir değer olan Hz. Mevlânâ'yı ve çağlarüstü mesajını anlamalıdır. Onu sevenlere, tanıyanlara önemli bir görev düşmektedir. Onu, anmanın yanısıra, çok boyutlu, derin ve zengin düşünce dünyasını çağımız insanına, toplumlarına anlatmalıdırlar. Çünkü, günümüz aydını, siyasetçisi ve yöneticisi ancak Hz. Mevlânâ"yı iyi kavradığı zaman insan hakları, kamuda iyi yönetişim ve saydamlık, yolsuzlukla mücadele gibi güncel kavramların içini doldurmak, teorik düzeyden pratiğe tam olarak taşımak mümkün olacaktır.

Günümüzde her alanda bilimsellik ve uzmanlaşma önem kazanmıştır. Sorun alanları, bilimsel yöntem ve araştırmalarla çok iyi ortaya konmakta, hazırlanan raporlarda bilimsel, mantıki değerlendirme ve önerilere ulaşılmaktadır. Ancak, sorunlar ne kadar objektif tespit edilirse edilsin, değerler, kavramlar, ilkeler ve yasalar ne kadar iyi formüle edilirse edilsin, çözümler ne kadar güzel oulrsa olsun, onları uygulayacak, yaşama geçirecek bireyler, Hz. Mevlânâ gibi olgunluk yolunda yürüyen, dış dünyanın işlerine zengin ve derin bir iç dünya ile katılmış bireyler değilse, beklenen sonuç elde edilemeyecektir.

KAYNAKÇA

A.Kadir, Bugünün Diliyle Mevlânâ, say yayınları, İstanbul 2002.

Eva De Vitray-Meyerovitch/ Djamchid Mortazavi, Mathnawi, La quête de l'absolu, édition du Rocher, Paris 2004.

Gülgün Yazıcı , Mevlânâ'nın Mesnevî'sinde Ehliyet ve Liyakat Kavramları, Turkish Studies, 2009, Volume 4 Issue 7, ss. 928-938

Hicabi Kırlangıç, Mevlânâ Celaleddin Rumi yedi Meclis (Mecalis-i Seb'a), Kurtuba Kitap, İstanbul 2010

M. Muhlis Koner, Mesnevînin Özü, Tablet, Konya 2005

Nuri Şimşekler, "Mevlânâ"ya Göre; Yöneticiler (Siyasetçiler), Halk Ve Adalet", http://akademik.semazen.net/

Şefik Can, Konularına Göre Açıklamalı Mesnevî Tercümesi, Ötüken yayınevi, İstanbul 2003.

Veled İzbulak, (Gözden geçiren Abdulkadir Gölpınarlı) Mesnevî, Konya Büyükşehir Belediyesi, İstanbul 2004.

Yakup Şafak, Mevlânâ Celaleddin-i Rûmi, Konya Büyükşehir Belediyesi, Konya 2007.

http://akademik.semazen.net/

http://www.canaktan.org/politika/kurum-devyonetimi/liyakat.htm

Vefatının 10. Yılında

Cinuçen Tanrıkorur

"Bütün insanlar bir misyonla gönderilmiştir. Sebepsiz gönderilen yalnız insan değil, hiçbir yaratık, mahlûkat yoktur. Onlar misyonlarını tamamladıkları anda elektrik düğmesi kapatılır... çevrilir..." diye başladığı sözlerini, kendisi için hazırlanan belgesel filmin çekimlerinde söylemişti. Büyük bir teslimiyet ve bihakkın hizmet etmişliğin verdiği gururla.

Aramızdan ayrılalı 10 yıl oldu. 28 Haziran 2000'de saat, 19:40'ı gösterdiğinde kendi deyimiyle görevini tamamladı. Ve insanlığa Hakk'tan aldığı ilhamların büyük yapıtlarını bırakarak bu dünya hayatını nihayetlendirdi. Ve belkide yaşadığı zamanda çok fazla anlaşılamamanın verdiği hüzünle...

O sadece bir müzisyense neden yazılar yazdı konferanslar verdi. O sadece bir bir besteciyse neden onlarca talebe yetiştirdi. Bunların hepsini hatta fazlasını yaptı. Fakat onu belli bir zümre haricinde kaç kişi anladı. Hatta o anladığını idiiâ eden zümre de bile kaç kişi gerçekten Cinuçen Tanrıkorur idealini yaşadı. Yanında uzun yıllar bulunmanın verdiği bahtiyarlıkla söylüyorum ki, bu insanlığın ondan öğrenecek daha çok şeyi var. İşte bu yüzden merhum hoca Cinuçen Tanrıkorur'un hayatına kısa da olsa yeniden göz atalım. Belki bu hatırlayış ona karşı geciktirdiğimiz görevlerimizi yerine getirmemiz için bize iştiyâk verir.

* * *

20 Şubat 1938 yılında İstanbul'un Fatih semtinde dünyaya geldi. Adâlet ve Zaferşan Tanrıkorur'un oğlu, Tepedelenli Ali Paşa soyundan gelen, Halep Jandarma Kumandanı, Hiciv Şairi Hacı Tahir Cidalı'nın torunudur. (Dedesi, Sultan 2. Abdülhamid'e suikast hazırlığı içindeyken el bombasıyla yakalanıp Fizan'a sürülmüş ve İstanbul'a ancak Meşrutiyet'in ilânından sonra dönebilmiş yaman bir İttihatçıdır.) Dil devriminin ilk yıllarına rastlayan doğumu sebebiyle babası, kendi isminin karşılığı olarak oğluna, Cinuçen adını vermiştir. Daha sonraları bu ismin, Kazan Türkçesi'nde "her zaman yenen" anlamına gelen "Yenuçu- Yenici" kökünden olduğu öğrenilmiştir.

İlkokula, 6 yaşında ve 2. sınıftan başlayan Cinuçen Tanrıkorur'un bu başarı ile tahsil hayatına başlamasında tam bir hezarfen[1] olan babasının etkisi büyük olmuştur. Büyük bir edebiyat meraklısı olan babası, oğluna uzun ve sanatlı şiirleri ezberletmiş, bu ezberleri de Cinuçen Tanrıkorur'un muhteşem zekâ ve kabiliyetlerini ortaya çıkarıcı bir unsur olmuştur. Henüz 6 yaşındayken ilkokul müdiresine ezbere okuduğu Mehmed Akif Ersoy'un " Çanakkale Şehitlerine" şiiri onu bu erken tahsil hayatına başlatan en sarih örnektir.

1948'de Fatih Çarşamba İlkokulu'nu, 1956'da İstanbul İtalyan Lisesi'ni, 1965'te de Devlet Güzel Sanatlar Akademisi[2], Yüksek Mimarlık bölümünü bitirmiştir.

Babası, iyi derecede dil öğrenmesi için oğlunu İtalyan Lisesi'ne göndermiştir. Biraz zoraki gittiği bu okul, onun hayatında dönüm noktası olacak bazı yetileri kazanacağı bir yer olmuştur. Pek çok değerli hocadan istifade etmiştir. Filolog-müsteşrik[3] Dr. Guiseppe Garino'dan İtalyanca ve Lâtince, Pere Elie ve Pere Gautier'den Fransızca, Ali Nühzet Göksel ve Hâlid Fahri Ozansoy'dan Türkçe öğrenmiştir.

Mûsikîye, henüz 5-6 yaşlarında iken, o sırada İstanbul Belediye Konservatuvarı, Türk Mûsikîsi Bölümüne devam eden, amcası Mecdinevin bey'in kendisiyle alâkadar olması sonucu başlamıştır. Daha bu yaşlarında Klâsik repertuvardan pek çok eseri önemli ölçüde öğrenmiş ve bir çok önemli hocayı hayrete düşürecek olaylar yaşamıştır. Bunların en önemlilerinden birisi, 8 yaşındayken, annesinin Cibali Tütün Fabrikası'ndaki memuriyeti sırasında, kısım amiri olan Neyzen Süleyman Erguner'e usûlünü de vurarak okuduğu, 3. Selim'in Sûzidilâra Yürüksemâîsi olmuştur. Daha o yaşında bu büyük hocanın takdirini kazanmış ve mûsikîye yönlendirilmesi tavsiye olunmuştur. Bunun yanı sıra yine o yaşlarında Udî- bestekâr Yesâri Asım Arsoy'u da hayrete düşürücü bir anısıda vardır. Yesâri Asım Bey daha yeni bestelediği "Yar saçların lüle lüle" isimli eserinin aranağmesi okuduğu çocuğun, tek dinlemede aynı aranağmeyi eksiksiz olarak okuması Asım bey'i hayrete düşürmüştür.

10 yaşına geldiğinde, ilkokul bitirme hediyesi olarak babası tarafından götürüldüğü Çarşıkapı'daki Güleryüz Radyo Mağazası'nda, "Sende Leylâ'dan mı öğrendin cefâkar olmayı" ve " Ellere uzaktan bak, bana yakın gel" şarkılarını hatıra plağına büyük bir ustalıkla okumuştur. Bu hatıra plağında daha da hayrete düşürücü başka bir olay daha vardır. İkinci şarkının meyanında Hicâzkâr

makamında okuduğu "Gülle hem-bezm-i visaliz, gerçi hâr olsak da biz; Geçmeyiz gülden güzelden ihtiyar olsak da biz" gazeli, çocuk yaşında, dehasının sinyallerini veren başka bir olaydır.

12-13 yaşlarına geldiğinde herhangi bir müzik eğitimi almamış olmasına rağmen çok iyi derecede solfej bilgisine ulaşan Cinuçen Tanrıkorur, 14 yaşında ilk bestesi olan Ferahnâk Sazsemâîsi'ni yapmıştır.[4]

İtalyan Lisesi'ne başladığı yıl (1956), kistli böbrek hastalığı çeken annesi Adâlet Hanım'ı keybeder. Gençliğinde, Kemâni-bestekâr Mustafa Sunar'ın öğrencisi olan annesi, Cinuçen Tanrıkorur'u Ud ile tanıştıran ilk isim olmuştur. Annesinin Ud tınılarıyla büyüyen Cinuçen Tanrıkorur, annesinin vefatına kadar bu sazla hiç ilgilenmemesine rağmen, annesinin vefatı sonrası bu saza sıkı sıkıya bağlanmış, yaşamında bu saza büyük bir yer ayırmıştır.

Ud öğrenmeye çalıştığı yıllara bu saz için yazılmış bir metod bulamaması onda bir Ud Metod'u yazma isteği uyandırmıştır. Güzel Sanatlar Akademisi'nden arkadaşı Mimar Tan Oral'ın da teşviği ile daha Udîliğinin başında olmasına rağmen ilk etüdlerini yazmaya başlamıştır. Bu süreçte birçok Mûsikî Derneğine devam eden Cinuçen Tanrıkorur, özellikle İleri Türk Mûsikîsi Konservatuvarı[5] ve Üsküdar Mûsikî Cemiyeti'nden[6] oldukça yararlanmıştır. O dönemlerde Ud icracılığında, büyük oranda Yorgo Bacanos'u örnek almış olsa da zamanla kendine has özel bir tavır geliştirmiştir.

1960 yılında İstanbul Radyosu tarafından açılan sınavı 800 aday arasında tek Ud stajyeri olarak kazanmış ve 3 yıl Radyo topluluklarında görev alarak adını kısa zamanda müzik camiasına duyurmuştur. (Sınav Jürisi: Mes'ud Cemil, Kemal Niyazi Seyhun, Halil Bedii Yönetken, Sadettin Heper, Cevdet Kozanoğlu, Cevdet Çağla, Ercümend Berker.)

Akademi tahsilini tamamlamak üzere 1962'de ayrılıp 1965 yılında mezun olduktan sonra tekrar müracaat ettiği İstanbul Radyosu'na, o zaman ki radyo şube müdürünce bir yıl oyalanıp alınmayınca, 1966 yılında Ankara Radyosu sınavlarına başvurdu ve bu kez 1150 aday arasından Ud sanatçısı olarak kabul edildi. Radyo, ayrıca İmar ve İskan Bakanlığındaki çalışmalarının[7] yanısıra, 1956 yılında yazmaya başladığı Ud metodunu[8] tamamlayarak, 1970 yılında TRT'ce açılan Kültür, Sanat ve Bilim ödülleri yarışmasına verdi ve dalındaki tek büyük ödülü kazandı. (Jüri: Ferid Anlar, Ruşen Kam, İlhan Usmanbaş, Ercümend Berker, Selâmi Bertuğ.)

Müzik üzerine ilk yazısı 19 yaşında iken Çağrı dergisinde yayınlanmıştır. Daha sonraları, Çağrı, Otağ dergileri, Mûsikî Mecmuası, Son Havadis, Dünya Gazetesi, Kubbealtı Akademi Mecmuası, Aksiyon Dergisi, gibi pek çok yayında yazıları ve makaleleri yayınlandı.

Müzik üzerine ilk konferansını 1967 yılında Ankara Kız Teknik Yüksek Öğretmen Okulu'nda "12. ölüm yıldönümünde Hüseyin Sadettin Arel" başlıklı konu üzerine yaptı.

İlk yutdışı seyehatini, 1968 yılında Cezayir'e yapmıştır. Bu ilk seyahatiyle başlayan kültür elçiliğini yaşamının sonuna kadar; Tayland'dan Amerika'ya, İsveç'den Suudi Arabistan'a, Fransa'ya kadar birçok ülkede 22 solo konser, konferans ve seminer ile sürdürmüştür. Ayrıca 1971 yılında Irak Hükümeti'nin isteği üzerine, TRT Genel Müdürlüğü ile Dış İşleri Bakanlığı'nın verdiği görevle, Bağdat'da bir Müzik Akademisi[9] kurmuştur. Buradan döndükten sonra, 1973 yılında Ankara Radyosu TSM

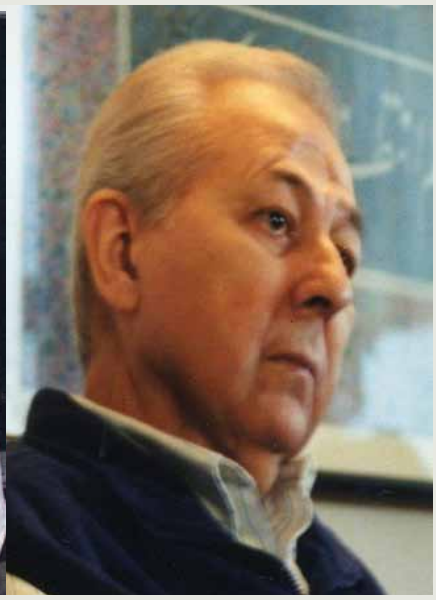

Şube Müdürlüğüne getirlmiştir. 1982 yılında TRT Müzik Dairesi Başkan Vekilliğinden istifa ederek, Konya Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Müzik Eğitim Bölümü'nü kurdu. 1989 yılında Kültür Bakanlığı İstanbul Devlet Türk Müziği Topluluğu'na solist sanatçı olarak atandı. Aynı yıl Kronik Böbrek Yetmezliği rahatsızlığı sebebiyle, bakanlık tarafından Washington D.C.'ye böbrek nakli ameliyatı için gönderilmiştir. Beste ve konserler açısından bundan sonraki 10 yıl, Cinuçen Tanrıkorur için çok verimli geçmiştir. Yine bu 10 yıllık dönemde 300 civarında eser bestelemiştir.

Şedd-i Sabâ, Gülbûse, Zâvil-aşirân gibi kendi terkîb ettiği makamların yanısıra, Çargâh, Şehnâz, Nişâburek, Neveser ve Kürdîlihicâzkâr makamları gibi mevcut makamlardan klâsik takımları, Bayatiarabân, Evcara, Zâvil-aşiran ve Nişaburek makamlarında Mevlevi Âyinleri ve yine kendi terkîbi olan usûl ve formlarda toplam 505 eseri bulunmaktadır. Ayrıca İngilizce, Fransızca, İtalyanca, Arapça ve Latince bilen Cinuçen Tanrıkorur, 28 Haziran 2000 yılında vefat etmiştir.

YAYINLANAN KİTAPLARI

Müzik Kimliğimiz Üzerine Düşünceler
Biraz da Müzik
Kültür-Dil-Müzik
Saz ü Söz Arasında / C. Tanrıkorur'un Hatıraları
Osmanlı Dönemi Türk Mûsikîsi

YAYINLANAN KAYITLARI

Kendi icrasından Bayatiarabân Âyini v.b. besteleri / Fransa Radyosu, 1986, LP & Kaset. 1994, CD. (Turquie – Cinucen Tanrikorur, Ocara – Radio france Harmonia Mundi C580045)

Cinuçen Tanrıkorur 1 Albümü / Türkiye.

Türk Müziği Faslı / 1995, CD. Leb Hant dua Monden.

Cinuçen Tanrıkorur'un Bestelerinde Yahya Kemal / 1996, CD & Kaset. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları.

Cinuçen Tanrıkorur'un Bestelerinde Aziz Mahmud Hudayi / 1996, CD & Kaset. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları.

Şedd-i Sabâ Faslı ve İlâhiler / 1996, CD & Kaset. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları.

[1] Hezarfen: Çok yetenekli olup elinden her iş ve sanat gelen kimse.
[2] Mezuniyet tezi, bir Türk Mûsikîsi Konservatuvarı Binası projesi olmuştur.
[3] Doğu bilimci, Şarkiyatçı, Oryantalist.
[4] Bu besteyi yaptığına, daha herhangibir enstruman çalmamaktadır.
[5] Targan'ın öğrencisi Udi İsmet Alpaslan'dan istifade etmiştir.
[6] Emin Ongan'dan büyük ölçüde yararlanmıştır.
[7] İmar ve İskân Bakanlığında, Şehirci Mimar olarak çalışmıştır.
[8] Hâlâ basılmamış olan bu büyük metodun, kısa süre sonra yayınlanması bekleniyor. Öğrencisi İlhan Başak'ın bu konuda çalışmaları devam etmektedir.
[9] Irak Mûsiki Akademisi

Beyâti Araban Âyin-i Şerîfi

Cinucen Tanrıkorur

» Hazırlayan: Dr. Yakup Şafak

BİRİNCİ SELÂM »»»»»»»»»»»»»»»»»»»»»»»»»»»»»»

1. *Ey çerâğ-ı âsümân ü rahmet-i Hak ber zemîn*
Nâle-i men gûş dâr ü derd-i hâl-i men bi-bîn

Bâz elem neşrah revan kün çâr cû der sîneem
Cûy-i âb ü cûy-i hamr ü cûy-i şîr ü engübîn

"Ey gökyüzünün ışığı ve Hakk'ın yeryüzündeki rahmeti! Benim feryadımı duy, dertli hâlimi gör. Yine "Senin göğsünü açıp genişletmedik mi?" âyetiyle gönlümde dört ırmağı akıt: Su ırmağı, şarap ırmağı, süt ırmağı, bal (ırmağı.)"

2. *İmrûz çi rûzest ki hurşîd dü-tâst*
İmrûz zi rûzhâ birûnest ü cüdâst
Ez çerh be hâkiyan nisârest ü sadâst
K'ey dil-şüdegân müjde ki in rûz-i şümâst

"Bugün nasıl bir gün ki güneş iki kat (güçlü)! Bugün (diğer) günlerden farklı; başka (bir gün)! Gökten, yerdekilere, "Ey âşıklar, müjde! Bugün sizin gününüz" diye nidâ geliyor, (saçı) saçılıyor."

3. *Mâ der dü cihan gayr-i Hudâ yâr ne-dârîm*
Cüz yâd-ı Hudâ hîç diger kâr ne-dârîm

Müştâk-ı dil ü cân-i tü Şemsü'l-Hak-ı Tebrîz
Der âyine cüz vâye-i dîdâr ne-dârîm

"Bizim iki dünyada da Hak'tan başka yârimiz, Hakk'ı zikretmekten başka işimiz yoktur. Ey Tebrizli Hak Güneşi! Senin gönlünün ve canının özlemini (çekeniz.) (Gönül) aynasındaki yüzünden başka nasibimiz yoktur."

İKİNCİ SELÂM »»»»»»»»»»»»»»»»»»»»»»»»»»»»»»

1. *Sultân-ı menî sultân-ı menî*
Ender dil ü can îmân-ı menî

Der men bi-demî men zinde şevem
Yek cân çi şeved sad cân-ı menî

"Sultânımsın, sultânımsın; cânımda, gönlümde imânımsın. Bana üflersen ben dirilirim. Bir cân da nedir? Yüz cânımsın."

ÜÇÜNCÜ SELÂM »»»»»»»»»»»»»»»»»»»»»»»»»»»»»»

1. *İlticâ-yi mâ be şâh-ı evliyâst*
Z'an ki nûreş müştak ez nûr-i Hudâst

Ey ki dârî dîde-i rûşen bi-bin
Cism ü câneş cism ü cân-i Mustafâst

"Biz Veliler Sultanı'na sığınıyoruz; çünkü onun nûru, Hakk'ın nûrundan çıkmıştır. Ey aydın göze sahip olan kişi! O'nun cismi ve canı, (Muhammed) Mustafa'nın cismi ve canıdır."

2. *Ey ki hezâr aferin bu nice sultân olur*
Kulu olan kişiler hüsrev ü hâkân olur

Her ki bugün Veled'e inanuben yüz süre
Yoksul ise bay olur bay ise sultân olur

"Binlerce tebrikler! Bu nasıl bir sultandır ki hizmetçisi olanlar, padişah olur. Bugün her kim (Sultan) Veled'e inanıp (dergâhına) yüz sürerse, fakir ise zengin olur, zengin ise sultan olur."

3. *Ey kâfile-i kâle-i tâât kücâyîd*
Ender harem-i kıble-i hâcât biyâyîd

Hem hâne vü hem-sâye-i dîvâr be dîvâr
Ser geşte beyâbân şümâyîd şümâyîd

"Ey itaat malının (ticaret) kâfilesi, neredesiniz? İhtiyaçlar kıblesinin (bulunduğu) hareme gelin. Ev de sizsiniz, duvar duvara (bitişik) komşu da siz... Başınızın döndüğü çöl de sizsiniz, sizsiniz."

4. *Be hakk-ı an ki der in dil be-cüz velâ-yi tü nîst*
Veliyy-i ô ne-şevem k'û zi evliyâ-yi tü nîst

Me-bâd cânem bî-gam eğer fedâ-yi tü nîst
Me-bâd çeşmem rûşen eğer sakâ-yi tü nîst

"İçinde senin dostluğundan başka bir şey olmayan şu gönlün hakkı için (söylüyorum): Senin dostlarından olmayanın dostu olmam. Rûhum, sana feda olmazsa, dertsiz kalmasın! Gözüm senin sakân olmazsa aydın olmasın! "

5. *Ey dil bu yeter iki cihanda sana iz'ân*
Birdir bir iki olmaya yok bilmiş ol imkân

Hak söyleyicek sende senin ortada nen var?
Âlemde heman ben dediğindir sana noksan

Sa'y eyle rızâ gözle ko ıtlâk ile kaydı
Âlemde Semâî bu yeter sâlike irfan

"Ey gönül! İki dünyada da inanç olarak sana şu yeter: Bil ki Allah birdir; birin iki olmasına imkân yoktur. Sende Allah konuşunca senin ortada neyin kalır? "Ben (yapıyorum)" demen, senin noksanlığını (gösterir). Gayret et, (Hakk'ın) rızasını gözet, dünya ile bağını kopar. Ey Semâî! Hikmet olarak âlemde sûfiye, bu yeter.*

DÖRDÜNCÜ SELÂM »»»»»»»»»»»»»»»»»»»»»»»»»»

1. *Sultân-ı meni sultân-ı menî*
Ender dil ü can îmân-ı menî

Der men bi-demî men zinde şevem
Yek cân çi şeved sad cân-ı menî

Vezni: Fa'lün feilün fa'lün feilün [Mütedârik]
"Sultânımsın, sultânımsın; canımda, gönlümde imânımsın. Bana üflersen ben dirilirim. Bir cân da nedir? Yüz cânımsın."

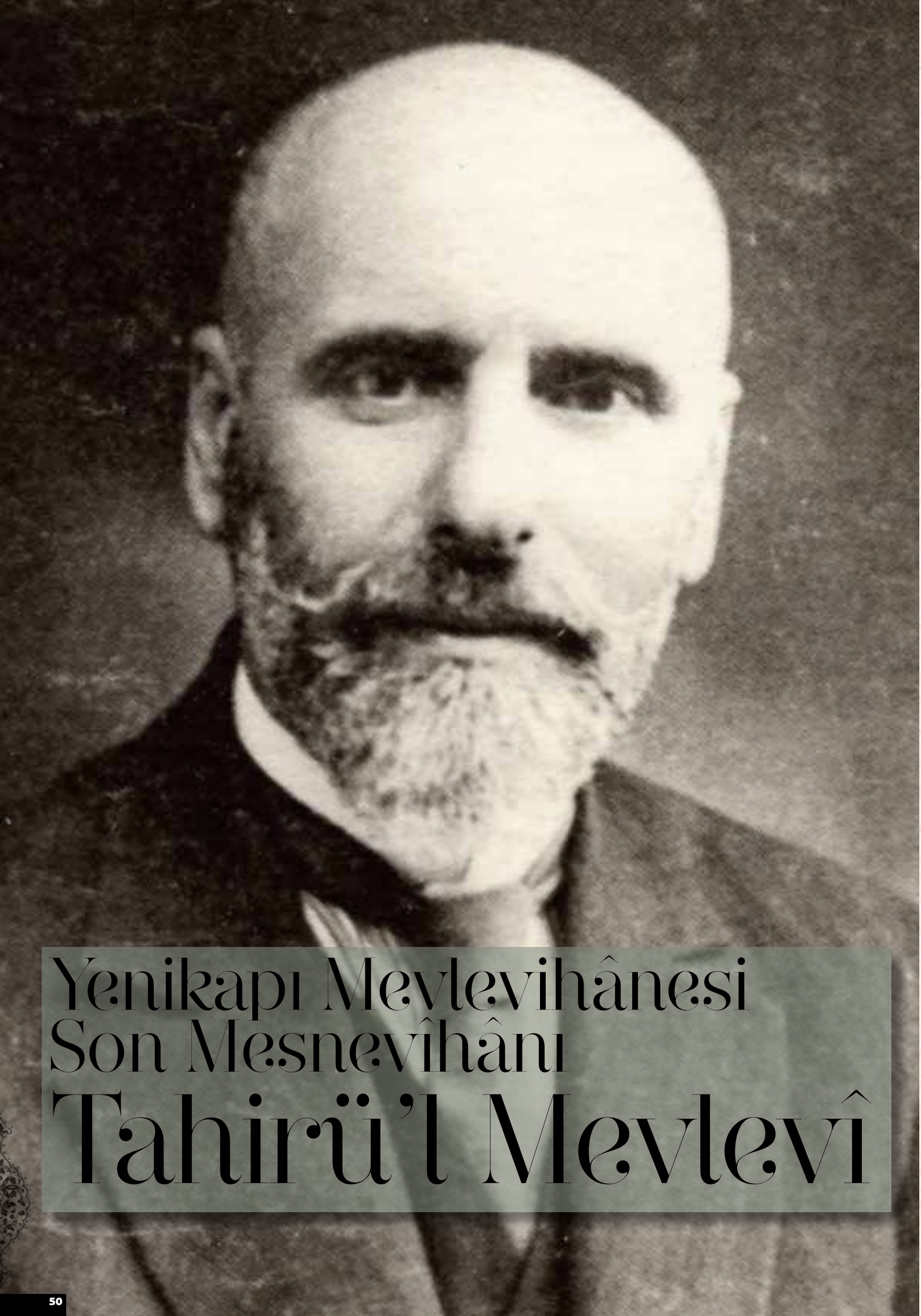

Yenikapı Mevlevihânesi Son Mesnevîhânı Tahirü'l Mevlevî

» Merhum Şefik CAN

Tahirü'l Mevlevî (Tahir Olgun) Hazretleri 1877/5 Ramazan 1294 senesinde İstanbul'da doğmuştur; 20 Haziran 1951 tarihinde yine İstanbul'da hayata gözlerini kapamıştır. Babası Sultan Abdülmecit'in yazı hocası Mevlevî Tahir Efendi'nin oğlu Saray Başçavuşlarından Hacı Mustafa Safvet Efendi, annesi de Nazima Sultan'a dadılık yapan Emine Emsal hanım idi. Dedesinin meşhur Hattatlardan Mevlevî Hacı Tahir Efendi oluşu, babasının ve annesinin saray terbiyesi almış olmasından ötürü Tahirü'l Mevlevî Hazretleri, tam bir İstanbul efendisi, kibar, terbiyeli, nezih, mükemmel bir insandı.

İlk tahsilini, Taşkasap'ta (Hekimbaşı Ömerefendi) okulunda yaptıktan sonra, bugün Gülhane Parkının kapısının tam karşısında bulunan ve halen Devlet Güvenlik Mahkemesi olarak kullanılan, Gülhane Askeri Rüştiyesinde tahsiline devam etti. Daha sonra Askeri katipler mektebinde okudu. 1892'de 15 yaşında iken Bolu Seraskeri Piyade dairesinde vazife aldı. Kendisinde ilme karşı büyük bir aşk vardı: hem askeri dairede katiplik yapıyor, hem de Fatih Camii baş imamı Müderris Mehmet Efendi ve Mesnevîhan Selanikli Mehmet Esat Dede Efendi'nin derslerine devam ediyordu. Çok zeki idi, az zamanda Mehmet Efendi'den "Mesnevîhanlık izni aldı. Mesnevî'nin verdiği manevi zevk sebebiyle pek genç yaşta, 17 yaşında iken Yenikapı Mevlevihanesine gitti: Şeyh Celalettin Dede Efendi'ye intisab etti. Şeyh Celalettin Efendi tam manasıyla şeriata ve tarikata bağlı ilme ve bilhâssa mûsikîye aşık mubârek bir zat idi. İbn'ül Emin Mahmut Kemal Bey'in yazdığına 1908'de vefat ettiği zaman naaşı yıkanırken rahmetlinin, dügâh makamından pek nefis bir sûrette bestelemiş olduğu âyîn-i şerif okunuyordu. Bu âyîn orada hazır bulunanları ağlatmıştır.

17 yaşında Mevlevî olan Tahirü'l- Mevlevî gerek babasının, gerek Dedesinin hacı olmaları ve intisap ettiği şeyhin de tam Muhammedî yolda oluşu onu onsekiz yaşında Hac yollarına düşürdü, Mesnevîhân Esat Dede Efendi ile beraber hicaza gitti ve hacı oldu. Fakat hiç bir zaman kendisine "Hacı Tahir Efendi" dedirtmedi, o gösterişten uzak gönül hacısı olarak kaldı da hacılıkla değil, Mevlevîlikle öğündü.

Hac dönüşü Mevlevîhânede ki hücresinde oturup çalışmaktan, didinmekten karnını doyurmayı düşünmedi. Vakıf lokmasına göz dikmeyi hoş görmediğinden, geçimini sağlamak için Beyazıtta bir kitapçı dükkanı açtı. Bazı kitaplar bastırdı, sonra kitap dükkanını Bab-ı Ali caddesine taşıdı. Hazreti Mevlânâ'ya ait övgü şiirlerini ihtiva eden Medayih-i Hazreti Mevlânâ adlı kitabı forma forma bastırmağa başladı. O sırada Resimli Gazete'yi de çıkarmağa karar verdi. Çıkardığı ilk nüshanın kapağına, bir Mevlânâ sikkesi resmi koymuştu. Gazetenin çıkması hemen yasaklandı. Çünkü Mevlevî olana Veliyyiaht Sultan Reşat Efendi namına gazetenin propaganda yapacağı saraya jurnal edilmişti.

Tahirü'l Mevlevî bu hal ile kitapçılığa devam edemeyeceğini anladı. Annesi Nazıma Sultan'ın dadısı olduğundan kendisine Saray'da Vekilharçlık vazifesi verildi ise de, Hazret bu vazife'ye de bağlanmadı. Madenler ve Ziraat Bakanlığında açılan imtihanda muvaffak oldu ve kâtip olarak Defter-i Kebir kaleminde çalışmaya başladı. Sonra baş katip oldu.

1901'de öğretmenliğe geçti. Çeşitli okullarda Farsça ve İslâm tarihi hocalığı yaptı. Sonra Darüşşafaka da Türkçe ve Kuleli Askeri Lisesinde edebiyat öğretmenliği yaptı. Yaş haddinden ayrılıncaya kadar öğretmenlik vazifesine devam etti. Son memuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı Kütüphaneler Müdürlüğü tasnif komisyonu azalığı idi. Vefat tarihi olan 1951 senesine kadar bu vazifeye devam etti.

Mesnevîhanlık vazifesi: Tahirül Mesnevî

Merhumun hocası Selanikli Mehmet Esat Efendi, yarım asra yakın Fatih Camiinde Mesnevî okutmuştu. Onun vefatından sonra Karahisarlı Ahmet Efendi, Süleymaniye Camiine Mesnevîhan olmuştu. Onun vefatından sonra bu ders Tahirü'l Mevlevî'ye verilmiş ve hafta da birgün 1923'den 1925'e kadar orada Mesnevî takrir etmiştir.

1948 senesinde Mesnevîhanlik vazifesi tekrar Tahirü'l Mevlevî Hazretlerine verildi. 1948 yılından itibaren Süleymaniye Camiinde, daha sonra Laleli Camiinde,

Ameliyattan bir iki gün önce kendisini görmeğe gittiğimde, her zamandan daha neşeli buldum. "Dün gece Hazreti Mevlânâ'yı rüyamda gördüm. İyi olacağımı müjdeledi" diye sevincini açığa vurdu.

vefatına kadar Mesnevî derslerini yürütmüştür.

Bugün elde bulunan Mesnevî Şerhi işte o derslerin notlarıdır. Ne yazık ki yarıda kalmıştır. Mesnevî şerhinden başka Müslümanlıkta İbâdet Tarihi, Edebiyat Lûgatı, Hind Masalları, Şeyh Şâmil'in Gazevâtı gibi çeşitli eserleri bulunan Tahirü'l Mevlevî Hazretlerini şahsen tanıdığım, senelerce aynı okulda beraber hocalık yaptığım için, ona ait bazı hatıraları kısaca arz etmek, bu büyük Mesnevîhân'ın kişilığı hakkında size bir fikir verecektir.

Bendeniz 1927 senesinde Kuleli Askeri Lisesi'nde öğrenci iken Süleyman Nazif merhûmun, Batarya ile Ateş adlı kitabını okumuştum. Orada meşhur Mücahit Şeyh Şâmil'in hayatı ve Ruslarla yaptığı savaşlar hakkında daha geniş bilgi edinmek maksadı ile sahaflarda kitapçılık yapan Hulusi Efendi'ye müracaat etmiştim. O zamana kadar Türkiye'de, Şeyh Şâmil hakkında en mufassıl eseri Tahirü'l Mevlevî'nin yazdığını söyledi. Bu eseri kitapçılarda aradımsa da bulamadım. Bunun üzerine Hulusi Efendi "Git kitabı Tahir Bey'in kendisinden iste." dedi. "Aksaray'da Taşkasapta oturur, kime sorsan evini sana gösterirler." Bir tatil günü Taşkasab'a gittim. Ufacık bir bahçe içinde bulunan iki katlı, küçük evi buldum, kapıyı çaldım, sakallı muhterem bir zât kapıyı açtı. "Tahirü'l Mevlevî Hazretlerini görmek istiyorum." dedim. "Görmek istediğiniz benim" dedi. "Bendeniz, Kuleli Lisesi talebelerinden Mehmet Şefik. Zât-ı âlinizin vaktiyle yazdığı Şeyh Şâmil'e ait kitabı kitapçılarda aradım bulamadım. Kitapçı Hulusi Efendi, size başvurmamı söyledi." dedim. Tahirü'l Mevlevî, "Evladım", dedi, "O kitabı vaktiyle Enver Paşa merhûm toplattı, Kafkasya'daki müslümanlara gönderdi. Benim kütüphanemde bir nüsha var, istediğin zaman gel, burada oku."dedi. Bendenizde "Efendim, Çengelköyünden buraya kadar gelmek zor. Bir hafta için müsaade ediniz, okuyup haftaya getireyim." dedim. "Kusura bakmayın, dışarıya götürmek üzere evden kitab veremem." dedi. Merhum bana "İçeri gelin, kitabı görün, biraz okuyun" dedi ise de ben içeri girmedim, müsaadesini alarak evden ayrıldım. Resmî elbiseli bir askeri lise talebesi olduğum halde bana itimat etmediği için içimde bir üzüntü vardı.

Aradan seneler geçti, bendeniz 1936 senesinde Kuleli Askeri Lisesi'ne edebiyat öğretmeni olarak verildim. Esas öğretmenliğe geçmem için bir sene bir öğretmenin yanında staj görmem gerekiyordu. O senelerde Tahirü'l Mevlevî merhûm hem Darüşşafaka'da, hem de Kuleli'de edebiyat öğretmenliği yapıyordu. O senelerde Kuleli Askeri Lisesinde sekiz edebiyat öğretmeni vardı. Servet-i Fünun şairlerinden Hüseyin Siret merhûm ve benim edebiyat hocam Raif Necdet Kestelli de, bu öğretmenler arasında idiler. Bu sekiz öğretmen arasında bendenizin Ankara'dan gelen tayin emrinde "Tahir Olgun'un yanında staj yapacaktır." kaydı bulunduğundan benim eski hocam Raif Necdet Kestelli, beni neden kendisinin yanına vermediler diye bu emirden üzülmüştü. Ben de vaktiyle bana bir haftalık için olsun bir kitabı vermeyen hocanın yanına stajyer olarak verilmemden dolayı içimde bir ürkeklik vardı. Tahirü'l Mevlevî Hazretleri'de sonradan bana "Emri tebliğ ettikleri zaman genç bir teğmenin stajyer olarak yanıma verilmesinden pek memnun olmadım. Belki serkeş, kaba birisi olur, beni uğraştırır diye düşündüm. Hatta o zamanın öğretim müdürlüğüne 'Bu stajyeri başka bir arkadaşın yanına verseniz daha iyi olur.' diye teklifte bulundumsa da, öğretim müdürü "Emir Millî Müdafa vekaletinden isminiz yazılı olarak geldi, değiştiremem!" dediğini hikâye etmişti. Merhumun yanında staja başladım. Hocamın haftada onbeş saat dersi vardı.Bütün derslere beraber giriyorduk. Ben bir boş sıraya oturup verdiği dersi can kulağıyla dinliyordum. Tahirü'l Mevlevî hazretlerinin stajyeri olmak bendenize bir ilâhi lütuf oldu.

Az zaman içinde aramızdaki resmiyet ve samimiyet de bir baba ile oğlu arasındaki karşılıklı sevgi ve saygıya çevrildi. Beni evine çağırdı, "Benim kapım, her zaman sana açıktır." diye buyurdu.

Merhum, Aksaray'da Taşkasaptaki mütevazi evinde hemşireleri Gülistan hanımefendi ile birlikte oturuyordu. Çalışma odasının her tarafı kitaplarla dolu idi. Evi adetâ şairlerin, ediplerin uğrak yeri olmuştu. Orada şimdi hepsi de Rahmet-i Rahman'a kavuşmuş üstad İbnü'l-Emin Mahmut Kemal Bey, tarihçi Zeki Pakalın, şair Hüseyin

Siret, Halil Nihat, Muhittin Raif, Suûdü'l Mevlevî ve sair bir çok tanınmış âlîm ve şairleri, edipleri tanımak ve ellerini öpmek saadetine erdim. Hocamız prostatdan muzdarip idi. Bir aralık Gureba Hastahanesi'ne yatırıldı. Ameliyattan bir iki gün önce kendisini görmeğe gittiğimde, her zamandan daha neşeli buldum. "Dün gece Hazreti Mevlânâ'yı rüyamda gördüm. İyi olacağımı müjdeledi" diye sevincini açığa vurdu. Gerçekten başarılı bir ameliyat geçirdi, o halinde bile neş'e ve tevekkülü bırakmadı. Ameliyattan sonraki ziyaretlerimden birinde, karyolasının altındaki şişe ve sondasını işaret ederek "Felek beni nargileye döndürdü" redifli bir şiir söyledi. Merhum daima neş'eli idi, ümitli idi. Fıkra söylemeğe meraklı idi, hafızası çok kuvvetli idi, hazırcevaptı, şakacı idi.

O sıralarda Kuleli Askeri Lisesi'nde soyadını hatırlayamadığım Sadık Bey adında sivil bir doktor vazife görmekte idi. Birgün yaz mevsiminde, öğle paydosunda Lise'nin yukarı kısmında, o zaman okul reviri olarak kullanılan binanın önündeki çınar ağacının altında, aramızda Tahirü'l Mevlevî'nin de bulunduğu öğretmen arkadaşlarla beraber otururken, okulun doktoru Sadık Bey ile, eczacısı olan bir yüzbaşı yanımıza geldiler. Doktor şakacı bir kişi idi. Tahirü'l Mevlevî Hazretlerine takılmak istedi; "Hocam, hani meşhur bir kıt'a vardır, orada köpeğin Tahir olduğundan bahsedilir. O kıt'anın aslını söyler misiniz? Bizim eczacı merak etmiş, yazmak istiyor."dedi. Tahirü'l Mevlevî "Evet! Öyle bir kıt'a var." dediler. "Vaktiyle meşhur şair Nef'i'ye, Tahir Efendi adında biri "köpek" diye hakaret etmiş. Nef'i altta kalır mı? Hemen şu hicvi yani "Yergi"yi söylemiş:

Bize kelp demiş Tahir Efendi
İltifatı bu sözde zâhirdir.
Mâlikî mezhebim benim zira
İtikadımca kelp Tahirdir.

Yani, "Tahir Efendi bana köpek demiş. Onun bu sözünde hakaret yoktur, sevginin açığa vurulması vardır. Çünkü ben Mâlikî mezhebindeyim. Bu mezhebe göre köpek pis değildir, temizdir." Nef'i bu kıtada, Tahir anlamından yararlanarak bir san'at göstermiştir. Bilindiği gibi, Tahir'in lügat manası "temiz" demektir. Adamın adı Tahir olduğu için bir tarla da iki kuş vuruyor. Adama tarizde bulunuyor. Hakaretini iade ediyor. "Ben köpek değilim, Tahir Efendi köpektir."demek istiyor. Tahirü'l Mevlevî Hazretleri bu açıklamayı yaptıktan sonra "Doktorcuğum," dedi, "Köpeğin tahir olup olmadığı hakkında mezheplerde ihtilaf vardır. Fakat köpeğin sadık oluşunda hiç kimsenin şüphesi yoktur." Bu cevap karşısında Doktor Sadık bey şaşırdı. Kendi adını düşünmeden giriştiği şaka'da mat oldu, yüzü kızardı. Biz de bu hazır cevaba karşılık hayranlıkla gülüştük.

"Geçmiş zaman olur ki hayali cihan değer."

Tahirü'l Mevlevî Hazretlerini hiçbir gün me'yus, asık suratla görmedim. II. Cihan Savaşı sıralarında idi. Almanlar, Bulgaristan'ı, Yunanistan'ı işgal etmişlerdi. İstanbul'da geceleri karartma tatbik ediliyordu. Herkes endişe içinde bulunuyordu. Bu buhranlı zamanlarda bir gün, kendisini ziyarete gitmiştim. Devlet Demiryollarında müfettiş olan Sadi Bey'le talebelerinin Dr. Yümnü Bey ile adını hatırlayamadığım bir zât daha vardı. Orada bulunanlar coğrafi vaziyetimizden dolayı pek ümitsizdiler. Şöyle ki İran müttefikler ve Ruslar tarafından işgal edilmişti. Suriye'de Fransızlar vardı. Irak'ta İngilizler bulunuyordu. Türkiye'nin dört tarafı ateş içindeydi. Tahirü'l Mevlevî Hazretlerinin o gün söylediği şu sözler hâla kulaklarımdadır:

"Bu millet İslâmiyet uğrunda yüzyıllarca savaşmış çok şehit vermiştir. Onların mübarek kanları hürmetine, bize birşey olmayacaktır. Müsterih olunuz." Buyurduğu gibi de oldu. Dört tarafımız, harp ateşi ile yandı, yakıldı da Türkiye'ye birşey olmadı. Allah'ın lütfu ile şehitlerin mübarek kanları hürmetine, o zamanlar bizi idare edenlerin basiretli davranışları sayesinde, harbe girip, yakılıp yıkılmadık.

Bir gün Tahirü'l Mevlevî hocama "Senelerce önce bendenize, bir hafta için olsun Şeyh Şâmil için yazdığınız kitabı vermemiştiniz" diye hatırlattım. Güldüler...Sonra kitaplarının üstüne astığı çerçevesiz bir kartona yazılmış şu Arapça beyti gösterdiler:

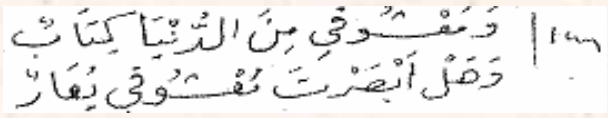

"Bu dünyada benim sevgilim kitaptır. İnsan sevgilisini muvakkat bir zaman için olsun, başkasına verir mi?"

Aradan seneler geçti, hocam Rahmet-i Rahman'a kavuştu. Pek sevdiği, üzerine titrediği kitaplarından bazılarının sahaflarda satıldığını gördüm. Bunlardan "Muuiddin Divânı" ile "Tefsîr-i Hüseynî " kitaplarını satın aldım. Kitaplarının üzerinde Mevlevî sikkesi şeklinde Tahirü'l Mevlevî adı basılı olduğu için, kitapların merhuma ait olduğundan şüphem yoktu. Merhumun canı gibi sevdiği ve bir hafta bile ayrı kalamadığı kitaplarının şimdi nerelerde, kimlerin ellerinde olduğunu ve ölümün bir anda insanı kimlerden, nelerden ayırdığını düşününce insanın içine bir hüzün çöküyor.

Tahirü'l Mevlevi'nin cenazesi kaldırılırken olan bir hadiseyi ve bir de senelerce sonra gördüğüm bir rüya'yı anlatarak sözlerimi bitireyim:

Hocamız Koca Ragıppaşa Kütüphanesi'nde, kitapların tasnifi işinde çalışırken hastalandı. Kısa süren bir hastalıktan sonra Hakk'a kavuştu. Cenaze namazı, Sümbül Efendi Camiinde kılındı. Cenaze namazını Hacı Muzaffer Efendi kıldırdılar. Naaş-ı Mübârek'i, annesinin kabrine götürülecekti. Köşe başına gelince Şeyh Esat Efendi'nin makberesinin önünde, saygısızlık olmasın diye cenazenin omuzda taşınmamasını vasiyet ettiği için, tabutu omuzlardan indirildi. Adeta yerde sürüklenir gibi götürülmek istendi. Bazıları bu hâle itiraz ettiler, münakaşalı bir tereddüt devresi geçirildi. Sonra merhûm Hacı Muzaffer Bey'in gür sesi ile mesele hâl oldu. Muzzafer Bey "Biz merhûmun vasiyetini yerine getiriyoruz. Bunda şeriate aykırı bir şey yok!" diye bağırdı, ve Tahirü'l Mevlevi'nin vasiyeti yerine getirildi. Böylece, o mübarek insanın bedeni annesinin kucağına, ruhu da Allah'ına kavuştu.

Aradan uzun seneler geçti. Kuleli Lisesinde fizik öğretmenliği yapan bir albay arkadaşla Merkez Efendi Mezarlığı'nın yanından geçiyorduk. Vasıtada idik, ikimiz de vazifeli idik. Bahariye'de bulunan askeri bir okula gidiyorduk. İnip kabirleri ziyaret edemedik. Ben yanımdaki albay arkadaşa senelerce evvel olan hadiseyi anlattım. Tahirü'l Mevlevî Hazretlerinin can verirken bile mürşidini düşündüğü, ona saygısızlık olmasın diye naaşının omuzdan indirilmesini vasiyet ettiğini söyledim. Arkadaşım, merhumu Kuleli'den tanıdığı için hayranlık duygularını ifade etti. Ondan sonra, başka konular üzerinde konuştuk ve senelerce evvel olan bu hadise ile gönüllerimizi meşgul etmedik.

Bu vakayı arkadaşıma anlattığım günü takip eden gece, sabaha karşı, bendeniz tuhaf bir rüya gördüm. Kendimi Sultan Mahmut Türbesi civarında buldum. Bütün sokaklar tıklım tıklım insan dolu idi. Vasıtalar işlemiyordu. Çünkü vasıtaların işlediği yollar bile insanlarla dolup taşıyordu. Piyer Loti caddesine doğru yürüyordum. Sağda Belediye'ye ait iki katlı bir bina vardı. Oraya girdim, merdivenleri çıktım.Karşıma yine insanlarla tıka basa dolu bir sofa çıktı. Sağda camlı, iki kanatlı bir kapı vardı. Herkes bana o kapıyı işaret ediyordu. "Büyük veli içeride" diye fısıldaşıyorlardı. Ben bahsedilen veliyi görmek için, heyecanla kapıdan içeri girdim. Kendimi büyük bir salonda buldum. Murassa perdeler, süslü koltuklarla bezenmiş olan salon bomboştu. Şaşkın şaşkın etrafıma bakınırken salonun dip tarafından bir koltukta Tahirü'l Mevlevî Hazretlerini oturuyor gördüm. Beni görünce kalktı, salonun orta tarafına kadar geldi. Ben de ona doğru koştum. Üstünde evinde pijama yerine giydiği uzun entarisi vardı. Bana sarıldı, muhabbetle iki kolları arasında sıktı. Bu heyecanla uyandım. Rüyada bile olsa kâmil bir insanla buluşmanın heyecanını hâlâ yaşamaktayım. Allah hocama rahmet etsin. Bu naciz kuluna da Mesnevî çalışmalarını tamamlamağa müsaade buyursun.

Destûr

Ey ki hezar âferin bu nice sultan olur
Kulı olan kişiler Husrev u Hakan olur

Ayağınun tozını sürme çeken gözine
Nesne görür gözi kim vâlih ü hayrân olur

Şerbetinün katresin her kim içer curasın
Gönli güher toluben sinesi ummân olur

Sen maluna tapmagıl köşk ü sarây yapmagıl
Şol çalışub yapdıgun son ucı virân olur

İşbu şüretdür kamu ol tayıdur bu amû
Şartı müselmânlıgun sıdkile imân olur

Sana direm iy Dede şanma divi dünyada
Nefsi divin zabt iden dinde Süleymân olur

Beslemegil tenüni ni'met ü biryânile
Bir gün olur bu tenün tamuda biryân olur

Tutarisen buyrugın terk idegör ayrugın
Taş u demür mumlayın hükmüne fermân olur

Bir kişi kim mâl bulur sanma ki devlet bulur
Devleti bulan kişi Allahı bulan olur

Halıkını isteyen na-halef olmış degül
Halka gönül baglayan sonra peşiman olur

İy başuna dir ögün Allahı iste bugün
Uslu sözidür yükün bunda ne yalan olur

Her ki bugün Velede oynayuben yüz süre
Yohsul ise bay olur bay ise sultan olur

Ahmed Eflâkî Dede

Tâhirü'l-Mevlevî'den Mesnevî Dersleri

Tû megû mârâ bedan şeh bâr nîst,
Bâ kerîman kârhâ düşvâr nîst.

GÖRÜŞECEĞİNİ, RÜ'YÂSINDA TEBŞÎR ETDİKLERİ TABÎB-İ İLÂHİ İLE PÂDŞÂHIN MÜLÂKAATI

94

«Elini, kolunu açdı ve onu kucakladı. Ona aşk gibi kalbinde ve rûhunda yer verdi. »

Pâdişah, manevi doktor ve kamil şeyh denek olan o hekîm-i İlâhîyi görünce, koşup elini sıkmak ve boynuna sarılmak sûretiyle ihtiramda bulundu. Bunları yapmakla hem mürîdâne bir edep gösteriyor, hem de Resûl-u Ekrem'in iki sünnetini icrâ ediyordu.

(Ca'fer bin Ebî Tâlib) ki - Hazreti Ali Raziyallâhü anhümânın büyük birâderi ve Aleyhisselât Efendimizin amcazâdesidir- Habeşistan'a giden islâm muhâcirleriyle birlikte Mekke'den çıkmış. Habeş diyârında ve Necâşî huzûrunda Müslümanları müdâfaa etmiş, hicretin yedinci senesine kadar orada oturmuşdu.

O sene Habeşistan'daki bütün Müslümanlar kalkıp Medîne'ye geldiler. Fakat

Rasûlullah Hazretleri Hayber gazâsına gitmişti. Onlar da oraya gitdiler. Hayber'e varışları fetihten sonraya tesâdüf etmişti.

Hazreti Peygamber; Ca'fer'i kucaklamak, alnından öpmek, **"Yaradılış ve ahlâk îtibârıyla bana benzersin"** demekle taltîf buyurdu. Ca'fer de bu hitâp ve iltifâtın şevkinden bilâ ihtiyar oynamaya başladı. Resûl-ü Ekremin o neş'eli hareketi men buyurmaması; sema, deveran, kıyâm gibi zikir harekâtının cevâzına sofiyece delîl sayıldı.

Ebu Hüreyre'den rivâyet edildiğine göre Nebi-yi Eşfak Efendimiz, torunu Hazreti Hasan ile de kucaklaşmışdı.

Musâfaha ise, Hazreti Ca'ferle birlikde gelen Yemenli Müslümanların hem selâm verib, hem el sıkmaları üzerine taraf-ı Nebevîden **"Yemenliler Musafâhayı size sünnet yaptılar"** buyurmasıyla sünnet-i seniye arasına girdi.

95

«Pâdişah, tabîb-i İlâhînin elini ve alnını öpmeğe, makaamından ve yolundan, yânî, nereden bulunduğunu ve ne tarafdan geldiğini sormağa başladı. »

96

«Sora sora meclisin baş sedirine kadar götürdü ve nihâyet sabır ile mânevî bir hazîne buldum dedi. » Keza :

97

«Allâh'ın hediyyesi ve zahmetin, meşakkatin gidericisi, (Essabrü miftâh-ul-ferec) *(Sabır, sevinç anahtarıdır)* Hadîs-i Şerîfinin mücessem mânası; dedi. »

"Essabrü miftah-ul-ferec" bir Hadîs-i Şerîftir ki, "Sabır, sevinç anahtarıdır" meâlindedir. Tabîb-i İlâhînin gelişi, pâdişâhı sevindirdiği ve o sevince sabır ile erişdiği için, Hazreti Mevlânâ ona miftâh-ı ferec Hadîsinin mânâsı demişdir.

98

«Ey görünüşü her süâlin cevâbı olan hekîm-i İlâhî; süâl ve cevâba hâcet kalmaksızın insanın müşkili, seni görmekle hallolunuverir. »

Hakîkî mürşidler, irşâda muhtâç olanları, her vakit sözle değil; bâzen de fi'len ve hâlen irşâd ederler. Nitekim Aleyhisselât Efendimizin sâde sözleri değil, fiileri ve halleri de ümmetin irşâdına sebep olan sünnet cümlesindendir.

Ulemâdan, meşâyihten bir zâtin dersinde yâhud meclisinde bulunulduğu vakit, bâzı müşküllerin sorulmaksızın hallolunuverdiği hepimizce de tecrübe edilmişdir. Böyle bir şey olunca, tesâdüf der geçeriz. Evet. Tesâdüfîdir, fakat her vakit olmaz. Çünki her zaman kendimizde o sıdk-ı leb, kalbimizde öyle bir safvet bulunmaz.

Mâlûmdur ki iki ayna karşılaşır, ikisinin de sathı temiz ve parlak olursa birindeki akis, öbürüne de in'ıkâs eder. Evlîyâullah hazarâtının kalp aynası, dâimâ nurlu ve cilâlıdır. Onun için tâlibin müşkilini keşfeder, onun kaabiliyetine göre o müşkülü ya sözle yâhut fi'l ile halleder.

Yine padişah, dedi ki:

99

«Ey tabîb-i İlâhî; sen, kalbimizdeki sırların tercümânı, çamura saplanıp kalmış – yânî, âciz ve muhtac – kimselerin arkadaşı ve yardımcısısın. »

100

«Ey müctebâ ve mürtezâ olan tabîb-i İlâhî; merhaba hoş geldin. Sen kaybolursan kazâ gelir, fezâ daralır. »

Merhâba; hoş geldin, safâ geldin makamında kullanılması lâzım gelen bir tâbîrdir. Gelen tarafından ve selâm mevkiinde söylenilmesi doğru değildir. Her nedense kimin tarafından söylenilmesi icâb etdiği düşünülmeksizin. Merhabâ tâbîri, Hadîsde de vârid olmuş, Hazret-i Alî'nin hemşîresi (Ümmü Hânî) ile, Ebu Cehlin sonradan islâma gelmiş oğlu (İkrime) ye huzûr-ı Nebevîye geldiklerinde îrâd *(söyleme)* buyurulmuştur.

Mürtezâ ise; kendisinden Allâh'ın olduğu râzı olduğu zât mânâsındadır. Bilhassa Hazret-i Alî kerremallâhü veche'nin lakab-ı âlîsidir. Bu beyitte :

«**Kazâ gelince fezâ daralır.**» meseline ve :

Yânî : «**Halbuki sen içlerinde iken** (Habibim) , **Allah onları azablandırıcı değildi.**» *(Sure-i Enfal: 33)* Âyetine işâret vardır.

Mekke müşrikleri, Rasûl-i Ekrem tarafından ilâhî azab ve tehdîd edildikçe : «Şu azâbı getir de görelim » derlerdi. Onun üzerin bu Âyet nâzil oldu. Rahmetenlil'âlemîn olan Peygamber, aralarında bulundukça onun yüzü suyu hürmetine, Allah, müşriklere azâb göndermeyeceği beyân etdi. Vaktâki hicret vukû' buldu. Mekke müşriklerinin râhatı kaçdı. Kıtlığa uğradılar, Medîne'ye adam gönderib Resûl-i Ekrem'den düâ istediler. Nihâyet Mekke'nin fethiyle istîlaya düçar oldular. Aleyhissalât Efendimizin mevcûdiyeti, düşmanları için bile siper-i kazâ yerine geçmişdi. Onın vârisleri bulunan âlimler ve ârifler de böyledir. Onların da bir memleketde bulunmaları kazâ ve belâya engel teşkîl eder. Kayıbları ise azâbın gelmesini kolaylaştırır.

101

«Sen, kavmin seyyidisin, Senden hoşlanmıyan o tabîatden vazgeçmezse helâk olur.»

Mevlâ kelimesi; hem âzadlı köle, hem de âzad eden efendi mânâsına gelir. Hazret-i Alî Kerremallahü veçhe, kölesi bulunan Kanber Raziyallâhü anhi âzad etmiş, âzadnâmesine meâlen şu ibâreyi yazmışdı:

"Ey Kanber; dün benim kölemdin, bugün benim gibi hür oldun. Bana ne verilmişse, onlardan sana verdim. Şu âzadnâmeyi Alî yazmıştır."

Mevlâ lâfzı; sonra büyük ve efendi mânâsında kullanılmış, bu münâsebetle ve (Efendimiz) demek olmak üzere ulemâya (Mevlânâ) denilmişdir. Hâlâ Fas hükümdarlığında bulunanlara (Mevlây) tâbir edilmektedir.

Evet; Allâh'ın sevgilisi bulunanları sevmemek, insanın maddeten değilse bile, mânen helâkini mûcib olur. Hakkında Allâh'ın gazabını celbeder. Çünki iki dostdan birinin düşmanı, diğerinin de düşmanı olur.

Asr-ı saâdetteki Medîne Yahûdilerinden bâzıları; Muhammede vahiy getiren Cebrâil, ecdâdımızdan bâzılarına azâb getirmişti. Onun yerine Mikâil vahiy teplîğ eylemiş olsaydı biz de Muhammedi tasdîk ederdik demişlerdi de;

Yânî : "(Habibim) de ki: Kim Cebrâil'e düşman olursa (kahrından gebersin). Çünkü kendinden evvelki(kitap)ları tasdik edici (ve doğrultucu) ve mü'minler için ayn-ı hidâyet ve müjde olan(Kur'an)ı Allah'ın izni ile senin kalbinin üstüne o indirmiştir. Kim Allah'a, meleklerine, peygamberlerine, Cebrâil'e, Mikâil'e düşman olursa, şüphesiz Allah da o (gibi) kâfirlerin düşmanıdır" *(Sûre-i Bekara : 97-98)* Âyetleri nâzil olmuştu.

Hâbîb-i necîb-i İlâhînin en ziyâde düşmanı bulunan, hattâ düşmanlığını Resûl-i Ekrem'in hayâtına kasdetmek derecesine çıkaran Ebu Cehil, Ümeyye bin Halef, Übeyy bin Halef ve emsâli, kemâl-i zillet ve hakaaretle öldürdükleri gibi, kıyâmete kadar da ümmetin nefret ve hakaretine mârûz kaldılar. Peygamberin düşmanlarından Ebû Süfyan vesâire gibi bâzıları da, sonradan düşmanlığı bırakdılar. Resûl-i Ekrem Efendimizin uluvv-ü cenâbına ve âlemşumûl rahmetine iltîcâ ederek ebedî hüsrandan kurtuldular.

Aleyhissalât Efendimizin düşmanı böyle olduğu gibi, verâset-i Muhammediye dolayısıyla Allâh'ın dostları sırasına geçen evliyâullâh'ın düşmanları da böyledir. Onlar da fâsid fikirlerinden vazgeçmezlerse, kendilerini, Allâh'ın gazap ve kahrına uğratmış olurlar. Hazreti Mevlânâ, Mesnevî'de:

"Allah, bir şahsın nâmûs ve haysiyyet perdesini yırtmak ve onu rezîl etmek dilerse, o şahsı pâk ve mukaddes olan zevâtın ayıblamasına sevkeyler" der.

Devam edecek

Mesnevî'den hikâyeler

Sağırın Hasta Ziyareti

» Prof. Dr. Mehmet Demirci

İyi kalpli sağır bir adam, bir gün komşusunun hasta olduğunu öğrenir. Kendi kendine şöyle düşünür:

-Komşum hastalanmış. Onun ziyâretini yapmam, hâl ve hatırını sormam lâzım. Ama ben sağır bir adamım, o da hasta sesi çıkmaz. Zaten hastaya malûm şeyler sorulur, malûm cevaplar alınır. Ben nasılsınız diyeceğim, o iyiyim, teşekkür ederim, diyecek. . . Ne yiyorsun desem, elbet bir yemek ismi söyleyecek, ben de âfiyet olsun derim. Doktorlardan kim geliyor, diye sorarsam, bir doktor adı verecek. . . Ben de iyi doktordur derim, olur biter, diye düşünür. Hastayı ziyârete gider, başucuna oturur:

-Nasılsınız? diye hâl hatır sorar. Hasta inleyerek:

-Ölüyorum! diye cevap verince sağır adam:

-Oh oh, çok memnun oldum, diye karşılık verir. Hasta:

-Bu ne demek, adam ölümüme memnun oluyor diye kızar.

Sağır tekrar sorar:

-Ne yiyorsunuz?

Hasta kızgınlıkla:

-Zehir!. der. Sağır onun bir yemek ismi söylediğini sanarak:

-Âfiyet olsun! diye karşılık verir. Hasta büsbütün çileden çıkmıştır. Sağır adam sormaya devam eder:

-Tedâvi için doktorlardan kim geliyor?

Hasta:

-Hadi be defol!. . Azrail geliyor, diye cevap verir. Sağır:

-Çok bilgin, tecrübeli bir doktor. İnşallah yakında çâresini bulur, deyince hasta dayanamaz:

-Kahrol!. . diye bağırır, sağır ise komşuluk görevini yerine getirdiği için çok memnun ayrılır.

Hz. Mevlânâ şu hatırlatmayı yapar:

"Sağırın yaptığı kıyas yüzünden on yıllık dostu ve hâl-hatır sorması hiç olup gitti. Senin duygu kulağın sağırsa, gönül kulağın açık olmalı. Gönül kulağı, her şeyi duyar, işitir." (C. 1, Beyit: 3360 vd.)

Açıklama

Hikâyenin gerek bizzat Hz. Mevlânâ tarafından, gerekse şârihler tarafından çeşitli yorumları yapılmıştır. Bunlardan birine göre, sağırın hasta ziyâretinde bulunması, hâlisane duygular ve Allah"ın hoşnutluğunu kazanmak için değildi. Ayıp olmasın diye gitmişti ziyârete. O düşünce ile gittiği için, hem sevâbını bulamadı, hem de ziyâreti hastanın canını sıktı ve komşusuyla arası açıldı. İşte, sâdece görünüş ve gösteriş için yapılan işlerin sonu böyle olur.

Mevlânâ şöyle devam eder: İşitme özürlü ziyâretçi hizmet ettim, komşuluk görevimi yerine getirdim diye memnunluk duyuyordu. Oysa hastanın kalbinde bir ateş tutuşturmuş, o ateş kendisini de yakmıştı.

Halka görünmek düşüncesiyle ibâdet edenlerin ve sevap kazandım sananların durumu da böyledir. O hareketler karşılığında sevap değil cezâ göreceklerdir. Öyle diyor Mevlânâ: Ey mürâîler, gösteriş için iş yapanlar!

Tutuşturduğunuz ateşten sakınınız. Siz onu günahlarınızla çoğalttınız, günahınız yüzünden onu alevlendirdiniz.

Gerçekten cennet de cehennem de bu dünya hayatında kazanılır. Dünya âhıretin tarlasıdır. Ne ekersek onu biçeceğiz. Âhirette azap görecek kişi, ateşini buradan götürecek demektir. Dünyâdaki iyiliklerimiz cennetteki nîmet şeklinde, kötülüklerimiz de azap şeklinde karşımıza çıkacaktır. Kötülükleri ve inançsızhğı olmayanın cehenneme girmesi söz konusu değildir.

Nasreddin Hoca"nın bir âhıret fıkrasından söz edilir. Hoca birine: Ölüm nasıl oluyor? diye sorar. O da: İnsanın eli ayağı donar, buz gibi olur der. Hoca bir kış günü kırdan gelirken fazlaca üşür, eli ayağı donarcasına uyuşur. Galiba ben öldüm diyerek yol kenarındaki kabristana girer ve yeni kazılmış bir mezara uzanır, karanlık bastırır, derken bir takım çıngırak sesleri işitir. Ne oluyor? diye doğrulup bakmak ister. Meğer o sırada yoldan fincan yüklü katırlardan oluşan bir kervan geçiyormuş. Gecenin ıssızlığında, hoca aniden doğruluverince onu gören katırlar ürkerek birbirine girerler. Bu kargaşa sırasında çok sayıda fincan kırılır. Katırcılar hocayı tutar ve epeyce hırpalayıp döverler. Zavallı hoca düşe kalka şehre gelir. Rastlayanlar, böyle perişan bir şekilde nereden geldiğini sorarlar. Âhiretten geldiğini söyler."Orada ne var ne yok?" diye sorarlar. Hoca: "Fincancı katırlarını ürkütmezsen bir şey yok!" cevabını verir.

Bu cevap pek ârifânedir. Dünyâda iken fincancı katırlarını ürkütmeyenler ve fincanların kırılmasına sebep olmayanlar, yâni Allah"ın ve kulların haklarını çiğnemeyenler, öbür tarafta ne azâba uğrarlar ne de cezâya.

Ziyâretine gidilen öfkeli hastanın yanlış tavrı dolayısıyla da Hz. Mevlânâ bâzı öğütler verir. Zor durumlarda bağırıp çağırmamayı ve öfkeyi yenmeyi tavsiye eder. Kur"an-ı Kerim"de olgun kimseler için:

"Öfkelerini yenerler, insanları affederler. Allah iyilik edenleri sever" (Âl-i İmran 3/134) buyrulduğunu hatırlatır. Bu vesîleyle şu güzel davranış da örnek olarak zikredilir:

Bir gün Hz. Hüseyin"in evinde misâfirler vardır, sofrada yemek yenmektedir. Bu sırada hizmetlerini gören kölesi yemek getirirken, elindeki tabak kayar ve içindeki sıcak yemek Hz. Hüseyin"in üstüne dökülür. Hem üstü başı kirlenir, hem de bâzı yerleri hafifçe yanar. Hz. Hüseyin, beceriksizliği sebebiyle hizmetçiye kızar ve yüzüne öfkeyle bakar. Zeki ve bilgili köle, hemen boynunu bükerek, yukarıda geçen âyetin ilk bölümünü okur:

-***Ve"l-kâzımîne"l-gayza, (öfkelerini yenenler. . .)*** der. Hz. Hüseyin:

-Öfkemi yendim, der. Hizmetçi âyetin devamını okur:

-***Ve"l-âfîne aninnâs, (İnsanları affedenler)*** der. Hz. Hüseyin:

-Seni affettim, der. Hizmetçi devam eder:

-***Vallahü yuhıbbü"l-muhsinîn, (Allah iyilik edenleri sever)***. Hz. Hüseyin tebessüm eder ve:

-Ey köle seni âzâd ettim, serbestsin! müjdesini verir, böylece bilgisi ve edebi sayesinde hürriyetine kavuşmuş olur.

Mevlânâ Müzesinden Bir Bölüm

Mescid

Mevlânâ Dergâhı'nın Mescidi, Semahane ile birlikte XVI.yy da yapılmıştır. Mescidin doğusunda Semahane, güneyinde Huzur-ı Pîr (Horasan Erleri), kuzeyinde Valideler Mezarlığı, batısında ise Son Cemaat Mahalli yer alır.

MESCİD kelime olarak "secde edilen yer manasına gelir."

Caminin küçüğüdür diyenler varsa da, mescidlerde Minber olmadığı için Cuma Namazları kılınamaz. Bu nedenle Mescidi, "Kurum, kuruluş, mahalle, köy veya askeri birliklerde bulunan az sayıdaki müslüman cemaatin ibadet etmeleri için, çoğunlukla da ahşaptan yapılan ibadethanelerdir." diye tarif edebiliriz.

Bir ibadethaneye minber ilave edilip camiye dönüştürülmesi, geçmişte padişahlık makamının iznine tabi idi. Bu izni almakda oldukça zordu. Örnek verirsek, 13. y.y. da, Selçuklular zamanında, Konya'da 300 adet mescide karşılık, yalnızca 7 adet cami vardı.

Günümüzde mescidlerin tamamına minber ilave edilmiş, yine bu ibadethanelere mescid denilmesine rağmen, Cuma namazı kılınır hale getirilmiştir.

Mevlânâ Dergâhı'nın Mescidi, Semahane ile birlikte XVI.yy da yapılmıştır. Mescidin doğusunda Semahane, güneyinde Huzur-ı Pîr (Horasan Erleri), kuzeyinde Valideler Mezarlığı, batısında ise Son Cemaat Mahalli yer alır.

Son Cemaat Mahalli dört küçük kubbeden oluşur Bu dört küçük kubbenin, güney ve kuzeyindeki bitim noktaları, kesme taş duvarlarla kapatılmıştır Batı yönünde üç mermer sütun üzerinde, kesme taş ile yapılmış dört adet kemer yer almaktadır. Bu küçük kubbelerden güneyde yer alanı, sonradan bölünerek bir odaya dönüştürülmüş ve odaya Tilâvet Odası işlevi verilmiştir.

Son Cemaat Mahallini oluşturan duvar ve kemer taşlarının incelenmesinden anlaşıldığına göre,Son Cemaat Mahalli Tilâvet Odası ile birlikte, ancak Mescid ve Huzur-ı Pîr bölümlerinden ayrı bir zamanda yapılmış olmalıdır. Her ne kadar ikinci kemerin üzerinde (Sene I Muharrem 1307), üçüncü küçük kubbenin içinden geçen tek şerefeli mescid minaresinin bedeninde ise, (1337 Rebîü'l-evvel) tarihleri varsa da, bu tarihler yapımla alakalı değil, minarenin ve son Cemaat Mahalli'nin tamirleri ile alakalı kitabelerdir.

Son Cemaat Mahalli'ni oluşturan üç küçük kubbe ve kemerden ikisinin altlarına gelen alanlar, zeminden 55 cm yükseltilerek doldurulmuş ve üzerleri kesme taş ile kaplanmıştır. Böylece ortada kalan kubbe ve kemer, giriş kapısına ulaşılan koridor görünümü kazanmıştır.

Mescidin Taç Kapısı mermerdendir 465 cm en ve 810 cm yüksekliğindeki Taç Kapının (portalin) kapı açıklığı basık kemerli olup, içeriye doğru bir metre kadar girinti yapmaktadır. Yanlara mukarnas kavsaralı birer mihrabiye açılmıştır. Gri ve beyaz mermerden zıvanalı (geçmeli) olarak örülen basık kemerin kitâbelik kısmı bugün boştur. Burada bulanan II.Mahmud'un mermerden kabartmalı olan tuğrası, 1926 yılında kaldırılmıştır.

Son Cemaat Mahalli ile birlikte Tilâvet Odası'nı oluşturan dört küçük kubbenin önünde, üzeri kurşunla kaplanılmış olan bir saçak da yer almaktadır

Taç kapının mukarnas dolgulu kavsarası zengin tutulmuş ve köşeliklere birer püskül sarkıtılmıştır Ayrıca

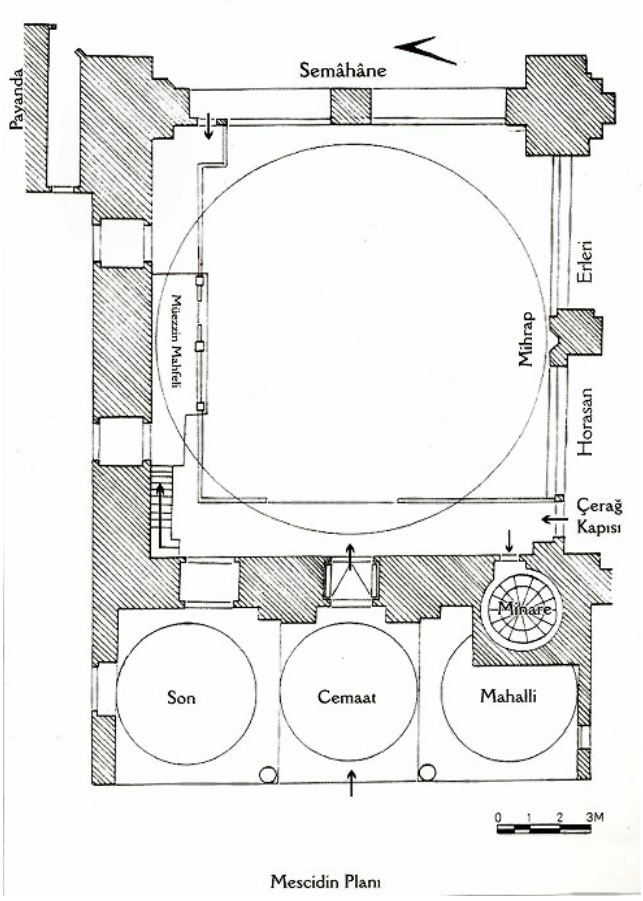

Mescidin Planı

giriş boşluğunun iki yanındaki köşelerde, birer sütunçe yükselmektedir. Gövdesi sade bırakılan sütünçelerin kaide ve başlıkları iki ters vazo formunda işlenilmiş olup, yüzeyleri geometrik ve bitkisel süsleme ve mukarnaslarla tezyin edilmiştir.

Mescid 12.80 x 13.70 m ölçülerinde, kareye yakm dikdörtgen şeklindedir.Bu dikdörtgenin içinden

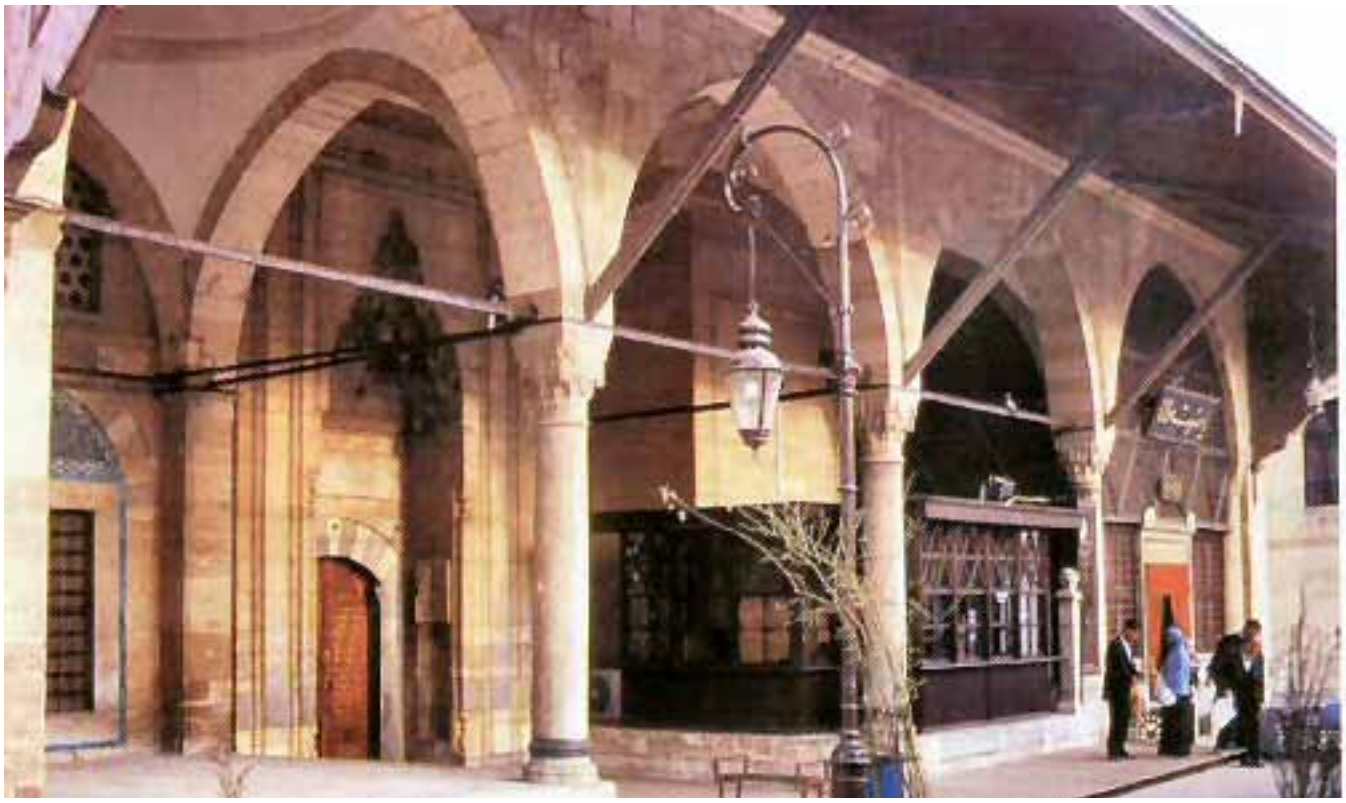

11.20x12.20 m lik bölüm, zeminden 28 cm yükseltilerek bir podyum oluşturulmuş, namazlar burada kılınmış, zikir tesbihleri ile İsm-i Celâl (Zikir) burada çekilmiş.

Mescidin kuzey ve batısındaki duvarları moloz taşla yapılmış olup, duvarlar dıştan kesme taş ile kaplanmıştır iki duvar da içten sıvalıdır Bu iki duvardan kuzeyde bulunanın üzerinde dört, batı duvarının üzerinde ise iki adet pencere yer almaktadır Pencerelerden üstte yer alanları alçı, altta yer alanları ise ahşaptandır.

Mescidin güney ve doğusu açıktır Bu yönlerde bir sütun ve ikişer sivri kemer vardır. İki yöndeki dört sivri kemer ile batı ve kuzeydeki iki duvar, yukarıda bir kasnakta birleşmekte ve büyük bir kubbe ile son bulmaktadır. Kasnağın hemen üzerinde 8 adet alçı pencere yer almaktadır. Büyük kubbe dışta sekiz köşeli olup, kubbenin dış yan duvarları, araları derzli taş ve tuğla işçiliktir. Kubbenin üzeri kurşun kaplıdır.

Mescidin güneyinde iki kemerin kesiştiği kemer boşluğunda, defne yapraklı iki yuvarlak çelenk motifi içerisinde " Allah" ve "Muhammed" yazılıdır, iki çelenk motifi arasında ise, kabartma olarak yapılmış meyve tabağı motifi yer almaktadır. Meyve tabağı motifinin altındaki dikdörtgen panonun içerisinde ise dergâhın tamamına yapılan rokoko süslerin ustasının adının ve yılının geçtiği kitabesine yer verilmiştir.

Mescidin kubbe kasnağına kufî hâtla " Ayetel- Kursi", kubbeye ise "char-ı yâr"ın adları yazılmıştır.

Mescidin içinde, bir tarafı kuzey duvarına dayalı olan, diğer tarafı ise üç adet ince sütun üzerine basan, kesme taştan yapılmış iki basık kemer üzerinde, Müezzin Mahfeli vardır. 1982- 1990 yıllan arasında yapılan onarım ve restorasyon çalışmaları sırasında, sütunların ve mahfelin ahşaplarının üzerlerine sürülmüş olan yeşil yağlıboyalar temizlenmiş, temizlenen yağlıboyaların altından XVII. yy'a tarihlenen orjinal nebatî ve geometrik motiflere ulaşılmıştır. Yine mahfelin altındaki duvarın üzerinde yer alan müsenna "HÛ" hattı da, badana tabakalarının altından çıkarılmıştır.

Mescid duvarının güney-batı köşesinde tek şerefeli

minarenin küçük ahşap kapısı yer alır. Hemen üzerinde " Mesnevîhân Kürsüsü" vardır. Dergâh açıkken, namazlardan sonra " Mesnevîhânlar" tarafından buradan Mesnevî okunuyormuş. Bu kürsü üzerindeki geometrik motiflerde, yine yeşil renkli yağlıboyaların altından çıkarılmıştır.

Mescidin mihrabı güney duvarı üzerinde, sütunun önündedir. Mihrap 3.50 X 1.80 m ebadında ve gök mermerden yapılmış, mihrap alındığına (Buraya giren güven bulur) Âyet-i Kerîmesi kabartma olarak yazılmıştır.

Mescidin üç adet de kapısı vardır. Birincisi Son Cemaat Mahallinin girişindedir. İki kanatlıdır. Kanatlar 84 cm eninde ve295 cm yüksekliğindedir. Kündekârî tekniğinde yapılmıştır. Kanatların alt, üst ve yan yüzleri sade tutulmuş, aralarındaki geniş yüzeyler kuşaklarla panolara ayrılmıştır. Alt ve üstteki madeni ince kuşaklar bitkisel bezemelidir. Diğer iki ahşap kuşak daha kalın olup, yüzeylerine ajurlu metal kabaralar çakılmıştır. Alınlık kısmı iç içe geçmiş dikdörtgen silmelerle dekore edilmiştir. Yukarıdaki iki pano içerisine Kur'ân-ı Kerîm'in (Mescidler Allah'ındır Onun için Allah'tan başkasını davet etmeyiniz.) Ayeti kabartma olarak yazılmıştır.

İkinci kapı Semahane ile Mescid arasında ve Mescidin kuzey-doğu köşesindedir. Söveleri ve basık kemeri kesme taşla yapılmıştır. Kapı çift kanatlıdır. Buranın eski oyma çift kanatlı ahşap kapısı mescidin güney duvarı üzerinde halen teşhirdedir.

Üçüncü kapı mescidin güney- batı köşesinde, Huzur-ı Pir ile Mescid arasındadır "Çerag Kapısı" adı ile tanınır. Burdaki iki kanatlı kapı da ahşaptandır. Kapının kenarındaki söveleri ve üzerindeki basık kemerleri kesme taştan yapılmıştır.

Ankaravî Dede'den hadislerle Tasavvuf ve Mevlevî erkânı

Ölümü Hatırlamak Dünya Hayatı

Tercüme: ***"Ölümü çokça anın. Zira bu, günahları silip süpürdüğü gibi dünyada zahid kılar. Şayet ölümü zenginlikte anarsanız, onu tahrip eder. Fakirlikte anarsanız, sizin hayatınızdan razı eder."***

Şerh: Bu hadîs-i şerîfi Enes b. Mâlik (r.a.) Nebiyy-i Mükerrem hazretlerinden (s.a.v.) rivâyet ederler. Nebiyy-i Mükerrem (a.s.) buyururlar ki: Ümmetim ölümü çok zikredin. Zira onu zikretmek, günahları temizler. Ölümü çok zikr etmek dünyâda olanları terk ettirir. Eğer siz, zengin iken ölümü anarsanız, sizi yaşamınıza râzı eyler. Zîrâ bir kimse, bu gıda ve yağların toprak altında harap olacağını kesin bir şekilde bildikten sonra kendisine, beyt:

Çamurlu ağzın durumu, sanki şeker yemiş,
Ya da gönül kanı yutmuş (biri) gibidir.

diye teselli verip yaşayışına râzı olur. Beyt:

Can-ı pak gitmeye niyet e, dince,
İster taht üzerinde ölüm gelsin isterse de toprağın üzerinde!

deyip taht ve gelecek arzusundan kurtulur. Ölümü anmaktan kasıt, sadece dil ile anarken, kalbin ondan gâfil olması değildir. Aksine asıl olan hal dili ve istidad lisanı ile anmak ve ona hazır olmaktır. Yoksa bir kimse, mesela, bu fani hayatın gerekliliklerileyle ilgilense, dünyânın imarıyla meşgul olsa ve ahiret işlerinden gafil olup hazzı sadece arayıp bulsa, bununla birlikte yine de diliyle ölümü çoksa ansa, ***Ey iman edenler! Yapmayacağınız şeyleri niçin dilinize dolayıp duruyorsunuz? Yapmayacağınız şeyleri söylemeniz, Allah katında büyük kınanma sebebidir.*** (es-Saf 61/2-3) âyet-i kerîmesindeki olan kınanmayı hak eder. Yine, ***Kalplerinde olmayan şeyi dillerine doluyorlar*** (el-Feth 48/11) ayetinin anlamından nasibini alır. Nitekîm Hazret-i Mevlânâ

yedinci defterde şu beyitlerle, zikrettiğimiz anlamlara işâret edip, buyurur. Mesnevî:

Haberdarız biz hem göç ahdinden hem Oğuz
hem bil-kuvve hem kîl u kal olarak yoğuz yokuz.

Ey insanlar siz şaşkınlığa düçar olmuşsunuz
Yapmadığınız şeyi söylemeyiniz.

Ölümü gerçek mânada anmak ***"Dünyada garib veya yolcu imişçesine yaşa. Kendini kabir ehlinden say"*** hadîs-i şerîfi dünyada garip gibi olmayı, kendini her zaman kabir ehlinden saymayı, ölmeden önce ölmeyi ve âhiret için gerekli tedbirleri almayı öngörür. Allah bizleri ve sizleri gaflet uykusundan uyandırsın. Bizleri ve sizleri müteyakkız ve itaat eden kullarından eylesin.

Zikredenler ve uyanık olanlar, dünyadan yüz çevirip ahirete yönelenler ölümleriyle rahata kavuşurlar. Öldükten sonra da sevgilinin yanında nimete kavuşup mutlu olurlar. Nitekim Nüzhe adlı eserin müellifi şöyle der:

"Bilesin ki ölüm, ruhun bedenden ayrılmasıdır. Ruh bâkî, idrak edici, cennette nimetlenen veya cehennemde azap görendir. Allah'a yönelen ve Allah'ı zikretmesiyle nimetlenen müminin bedeni ruhunun hapishanesi; hayatı amacına giden yoldur. Dünyada sahip olduğu tek şey bir miktar yiyecektir. Onunla yolculuğunda azıklanır. Öldüğünde hapishaneden kurtulur ve kendisini anarak nimetlendiği sevgilisine kavuşur. Arzula¬dığını gördükten sonra dünyada terk ettiğinin artık hiçbir önemi kalmamıştır. Daha sonra itaatinin sevabı, kendisinin önüne serilir ve sevinci tamamlanır. Onun aksine Mevla'sından gafil olan, ahiretten yüz çeviren, dünya ile meşgul olan, dünyanın servetleriyle nimetlenen kimse ise kralın sarayına girip yemeye içmeye başlayan ve eğlenceye dalanların, kralın istibdadını ve kendisini ensesinden yakalayacağını unutmuş hırsız gibidir. Kral onu yakaladığında ve sarayından zorla uzaklaştırdığında ise, lezzetler arkasında kaldığından dolayı işlemiş, işlediği cinayetlerden ötürü de akıbeti Önüne serilmiştir.

Bir kimse hayr ve serden her ne işlerse, öldükten sonra onu açıkça müşahade eder ve berzah aleminde o kimsenin amelleri bir sûrete kavuşup, her ne ahlak ve özellikte oldu ise onu açık bir şekilde görür.

Bilgeler, ruhun cesedsiz olamayacağını, ruhun surî bedenden ayrıldığı zaman, berzah aleminde adına *"mükteseb beden"* denilen ebedî-misalî bedeni edindiğini söylerler. Ebû Cafer Tûsî *Tehzib-i Ahkam* adlı eserinde Yunus b. Tıbyan'dan şöyle nakleder: "İmam Hüseyin'in yanında oturmuştum. O şöyle buyurdu: "İnsanlar müminlerin ruhları hakkında konuşmazlar." Bunun üzerine: "İnsanlar müminlerin ruhlarının, arşın altındaki kandillerde, yeşil kuşların kursaklarında bulunduğunu söylüyorlar" dedim. İmam Hüseyin buyurdular ki: "Sübhanallah! Mümin Allah katında, Allah'ın onun ruhunu yeşil kuşun kursağında var etmesinden daha değerlidir. Ey Yunus! Allah müminin ruhunu kabz ettiğinde; dünyada iken hangi şekilde ise ruhunu bu şekle dönüştürür. Onlar yerler ve içerler. Bir kimse onun yanına yaklaştığında dünyadayken bulunduğu suretle onu tanır. Sonuçta, ruhun rahatı ya da azabı, bizim amellerimiz ve ahlakımızdandır ki, cisimlenip temessül edecektir. Amelleriniz size geri dönecektir. Beyit:

Sitemi gamzeden öğrenme,
Zira aşk mezhebinde her amelin bir ecri ve karşılığı vardır.

Nitekim Allah Teâlâ, ***"Herkesin, iyilik olarak yapaklarını da kötülük olarak yaptıklarını da karşısında hazır bulduğu günde (insan) isteyecek ki kötülükleri ile kendisi arasında uzun bir mesafe bulunsun"*** (Âli İmrân 3/30) buyurur. Beyit:

Bize bazen lütuf bazen de bela erişir.
Başımıza ne geliyorsa amellerimizin sonucudur.

Bu dünyada sana baskın olan suret, berzah aleminde buna uygun bir surete dönüşecektir. Bu dünyada sana kibir galip ise kaplan şeklinde, gazap galipse kurt şeklinde, şehvet ve adilik galipse domuz şeklinde, hırs galipse fare şeklinde berzahta bulunacaksın. Nitekim Hz. Peygamber (a.s.), ***İnsanlar kıyamet gününde niyetlerine göre diriltilecektir. Bazıları maymun ve domuz suretinde. Sana düşen takva, hep takva. Cennet ve cehennem dünyada seninledir.*** Yine bir başka ifadesinde Peygamber (a.s.), ***Cennet ve cehennem sizlere ayakkabı bağından daha yakındır*** buyurmuşlardır. Mezarda isyankarı sokan yılan, bugün de sokuyor. Ancak isyankar o kadar kibir şarabı içmiş ve gaflet esrarı çekmiş ki, onun acısını hissetmiyor. Sarhoşluk geçtiği gün ve mahmur hale geldiğinde, eski ve mevcut acıyı yani ikisini birden hissedecek. Ahiret azabının çoğu dünya sevgisinden kaynaklanır. Ve bu gafletten uzak olan çok az kişi vardır. Kendinde bu illetin bulunmadığını söyleyen kişi, kendine iyice baktığında yanıldığını görür. Bazen aşık, maşukun muhabbetinin gönlünden zâil olduğu vehmine kapılır. Ancak ayrılık vaktinde bunun aksi zâhir olur. Kamillerin dünyaya hiçbir ilgileri yoktur. Kamiller bilir ki, bedenin içindeki ruh, yumurtadaki civciv gibidir. Onun kemale ermesi için yumurtanın kırılması ve oradan çıkması gerekir. Rubai:

Ey gönül, boş düşüncelerin esiri olmaktan bir şey çıkmaz, Varlık ve yokluktan kendini kurtarman gerek.

Edirne Muradiye Mevlevîhânesi

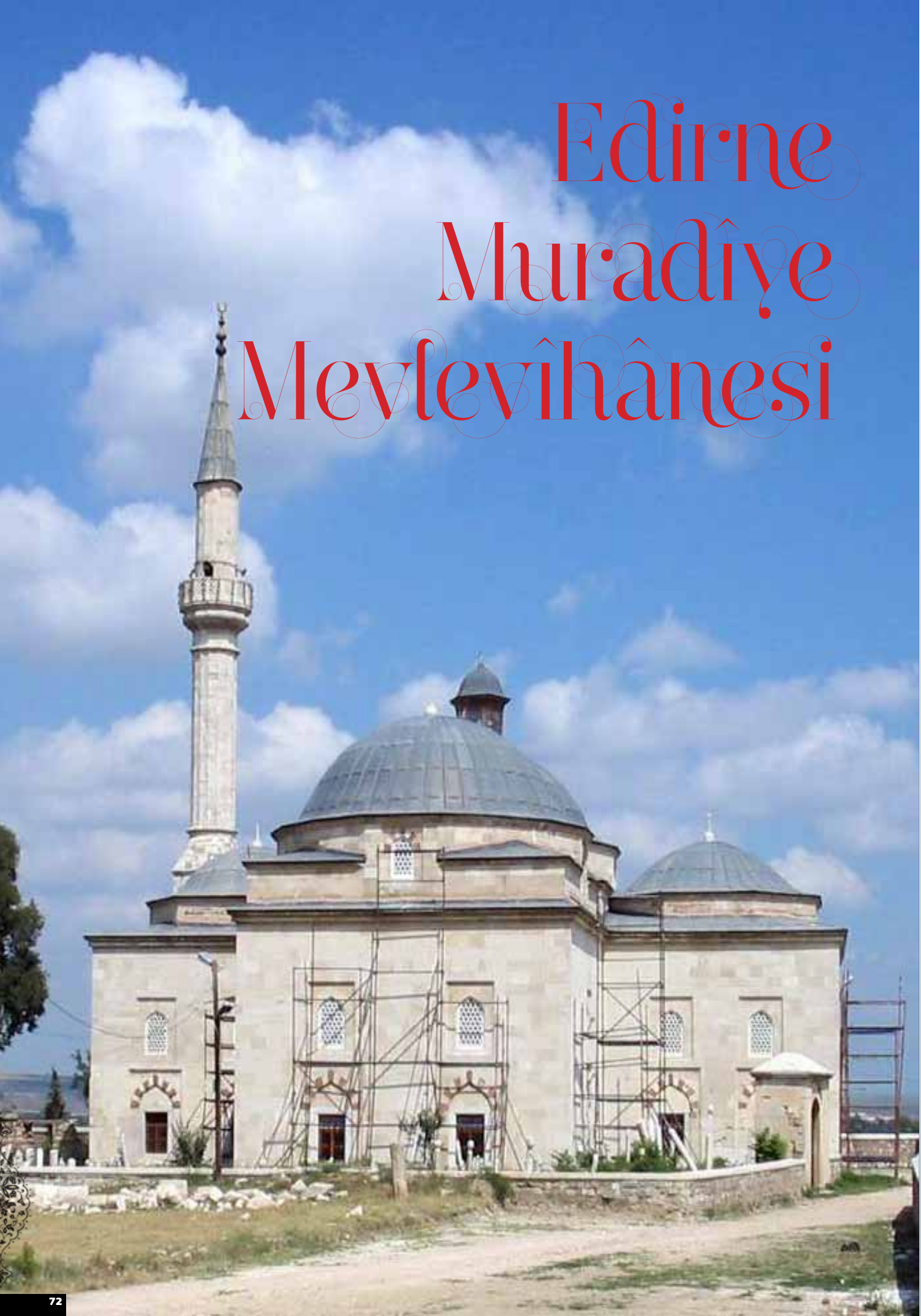

» Yrd. Doç. Dr. Rıdvan CANIM,
Atatürk Üniversitesi
Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi

Edirne'nin Osmanlı sultanları tarafından gerçek anlamda maddî ve manevî ihyâsı Fatih Sultan Mehmed'in babası Sultan II.Murad ile birlikte başlar.

"Edirne, aynı zamanda asırlar boyunca tekkeler, zaviyeler ve dervişler şehri olmuştur. Bu maksatla şehirde kurulan 50 civarında tekke ve zaviye, Edirne'de bu ilim ve kültür ortamını oluşturan ve besleyen kaynaklar olarak dikkati çeker. Tasavvuf hareketlerine ve buna bağlı olarak tasavvuf kültürüne kaynaklık etmesi açısından sözkonusu tekke ve zaviyeler arasında özellikle Mevleviyye, Gülşeniyye, Halvetiyye, Bayramiyye ve Bektaşî tarikatlarına mahsus tekke ve zaviyeler daha yaygındır. Yine II.Murad'ın bilhassa mûsıkîye olan düşkünlüğü, yeni fethedilen Rumeli topraklarında ve özellikle Edirne, Filibe, Sofya ve Üsküp'te millî kültürün kök salmasına ve yerleşmesine öncülük etmekle kalmaz, Mevlevî tekkelerindeki mûsıkî faaliyetlerini canlandırarak genelde Türk mûsıkîsinin gelişmesine zemin hazırlar. İşte bütün bunların sonucunda, böyle bir ortamda, yüzyıllar boyunca Edirne'nin bilim-kültür ve sanat hayatında Türk kültürüne önemli hizmetleri geçen mûsıkîşinaslar, şeyhler, tarikat ulları, bilim adamı ve sanatkârlar, edibler ve şâirler yetişir.

Gün gelip burada Fatih Sultan Mehmed tahta oturmuş, sabahlara kadar uykusuz geçen gecelerinde "feth-i mübîn"in rüyasını sayıklamış, aklın almadığı, tarihin yazmadığı cenk hesaplarını yine burada hazırlamış; madenler işletmiş, demirler eritmiş, toplar döktürmüş, nihayet âhir zaman peygamberinin muştuladığı "kutlu askerini" burada toplayıp, Kostantıniyye yollarına yine buradan düşmüştür. İşte Edirne Muradiye Mevlevîhanesi böyle bir şehirde kurulmuş ve tam 500 sene boyunca içinde bulunduğu şehrin insanlarına huzur ve mutluluk kaynağı olmuştur.

Edirne Muradiye Mevlevîhânesinin Kuruluşu

Rûmeli'de özellikle Filibe, Belgrad, Budapeşte, Selanik, Saraybosna, Gümülcine, Gelibolu, İpek, Niş, Serez, Üsküp, Vodina, Yenişehir ve Fener gibi merkezlerde mevcut mevlevî tekkeleri arasında kuşkusuz en önemli hankâh, Konya ve İstanbul'un ardından üçüncü sırada yer alan Edirne Muradiye Mevlevîhanesi'dir. Muradiye Mevlevîhanesi'nin beş asırlık bir geçmişi vardır.

Muradiye Mevlevîhanesi, Edirne'de Sultan II. Murad tarafından 838/1434 tarihinde, günümüzde Küçükpazar olarak bilinen semtte, Muradiye Mahallesi'nde, Sarayiçi'ne karşı bir tepe üzerinde, çeşitli imâretlerin bulunduğu külliyeye ilave edilmek suretiyle, tekke ve semâhâne olarak kurulmuştur. Edirne tarihçilerinden Dr. Rıfat Osman konuya dair şu bilgileri nakleder : (Cami), 838 tarihinde II. Sultan Murad Han tarafından Sarây-ı Hümâyûn'a nâzır bir tepe üzerine (Mevlevîhane) olmak üzere inşa ettirilmiştir. Müellifîn-i sâlifeye nazaran Sultan Murad rüyâda Hazret-i Mevlânâ'yı bu mahalde müşâhede ettiginden derhal inşâsını emretmiştir. (Ba'de'l-inşâ bu semâhânenin içinde bir sebeple kan olup Sultan Murad Hân'a aksettikde mimarlar ve ustalar gönderip semâhâneyi hârice nakl ve inşa ettirerek câmie tahvîl olunmuştur. Evliya Çelebi, sahife 435.) 1327 senesi Eylülünde taraf-ı pâdişâhîden ihsan kılınan mebâni-i kâfîye ile semâhâne tecdîden ta'mîr olunmuştur.

Müneccimbaşı, Sahâifu'l-Ahbâr'ında Câmi veya Mevlevîhane'nin 843/1439'da yapıldığını belirterek der ki: "Şehriyâr Hazretleri bu gazaya (Üngürüs Seferi) teveccühleri esnâsında Edirne'de Murâdiye deyu marûf câmi-i şerîf ve imâret-i aliye ve civarında fukarâ-yı Mevleviyye içün tekye binâsına fermân buyurmuşlar idi.

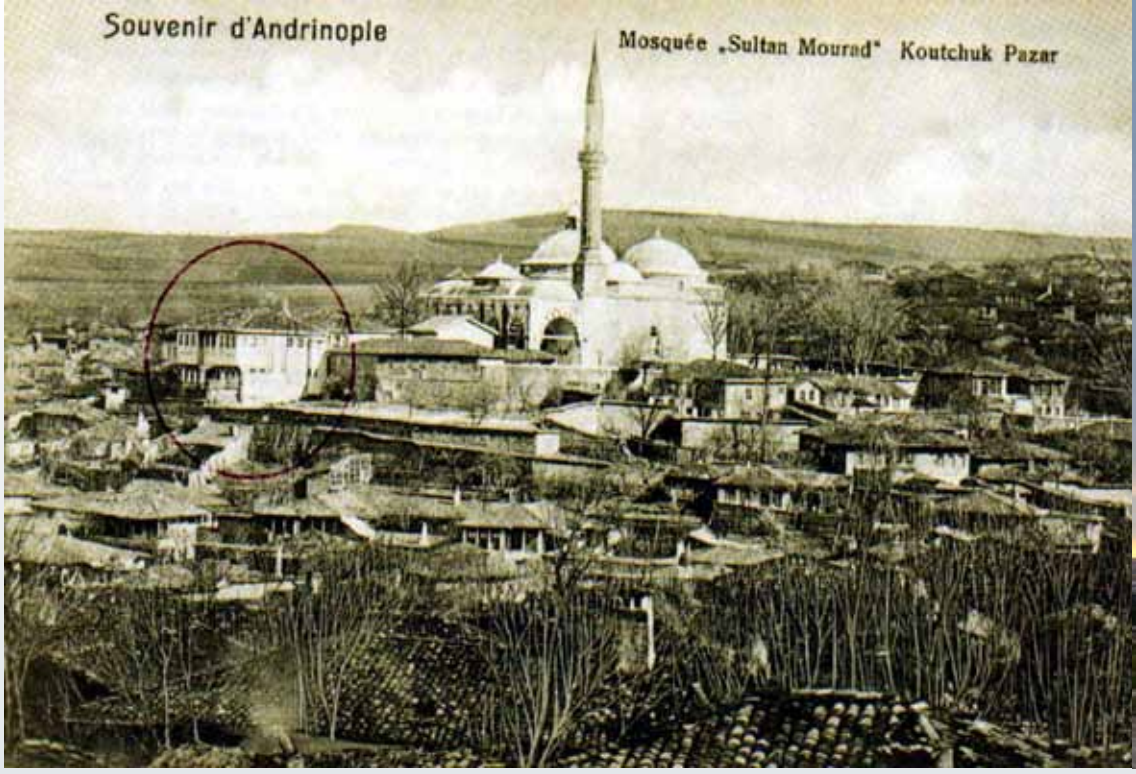

Edirne Muradiye Camii ve Mevlevîhanesi.
Geçen Asrın Başlarında Mevlevîhanenin Son Durumu

Avdette hisselerine isabet eden mâl-ı ganâimi bilcümle zikrolunan hayrâta harç ve sarf buyurdular, sene 843".

Evliyâ Çelebi ise şunları yazmaktadır: "Evvelce Câmi diye binâ olunmamıştı. Celâleddîn-i Rûmî muhabbeti ile bu âsitâneyi iki kubbeli bir Mevlevîhane olarak binâ etmişti. Bu tekke büyük bir Mevlevîhane iken içerisinde hata yollu kan dökülmekle bir minare, mihrab ve minber eklenmekle câmi olmuş, daha sonra da bu câminin kuzey yönündeki geniş meydana Mevlevîhane, imâret, medrese ve derviş hücreleri yaptırılmakla Hünkâr sarayına bakan pek güzel bir Mevlevîhane vücûda getirilmiştir. İki yüze yakın dervişi her hafta sema edip, mutribleri eski töreleri gereğince segâh, dügâh, çargâh, pencgâh, nevâ, hüseynî, bûselik, aşîran, kürdî ve hicâz makamlarını icrâ edip her zaman rast makâmında karar kılarlar. Bütün dervişleri neyzenlik edip kudümlerini döğerek semâ ederler. Pâk ve temiz, bilge, mesnevîhân dervişleri vardır. Vakıf gelirleri gayet zengin tekkedir".

Câmi ve imârethâneye vakıflar bağlandığı gibi, Mevlevîhane'ye de aynı şekilde birçok vakıf bağlanmıştır. İmârette mevlevî dervişleri, medrese talebeleri, gelip giden misafirler, câmide hizmet eden hayrat hademesi yiyip içtikleri gibi; "Murâdiye Câmii'nin minaresinin gölgesi hangi evlere kadar giderse o evlerde oturanlara imâretten her gün "fodla" diye tabir edilen kalın pide gibi ekmek ve Perşembe günleri de pilav ve zerde istihkak olmak üzere verilirdi".

Abdurrahman Hıbrî'ye göre ise Mevlevîhane şu şekilde kurulmuştur: "Ebu'l-hayrat Sultan II. Murad'ın bina ettiği Muradiye Câmii'dir ki, iki kubbeli ve bir minarelidir. Derûnu ve minaresi kâşi ile müzeyyendir. Kendileri bunu Mevlevîhane olmak üzere binâ edip, hatta semâ safâ demlerinde şerbet akıtmak için lüleler vaz' olunmuş imiş. Halen bazısı mevcuttur. Bir zaman sonra câmi-i şerif oldukda yanında yeni bir Mevlevîhane bina etmişlerdir. İmâret-i âmiresinin lezzetli nimetleri o kadar boldur ki, Mevlevî derviş ve fakirlerinden başka etrafında olan evlerin de belli sayıda öğün yemekleri vardır. Bu câmii 1435 yılında yapılmıştır; denir ki Sultan Murad Han hazretleri rüyasında Hz. Mevlânâ'yı o yerde görmekle böyle benzeri olmayan bir Mevlevîhane binâ etmiştir".

Geçen asırlarda Murâdiye Câmii'ne Mevlevîhane Câmii de denilmiş ve bir müddet Zâviye-i Murâd ismini de almıştır. Hatta Sultan Murâd'ın Edirne'deki mamûreleri ile Muradiye evkâfı Filibe civarında Kara Reis mukataasına bağlanmışsa da 1190/1776'da yapılan müdahale ile menedilmiştir.

Mevlevîhane, Muradiye Câmii'nin batı yönünde avlu içerisinde ahşaptan yapılmış bir bina idi. Semâ gösterileri burada yapıldığı gibi, alt katında mevlevî şeyh ve dervişlerinin mezarları bulunmaktaydı. Muradiye Mevlevîhanesi'nin asıl semâhânesi, harem dairesi ve dedelerin odaları, yemekhane kısmı Muradiye Câmii'nin ön tarafında olup Sarayovası'na bakan bir set üzerindeydi.

Muradiye Mevlevîhanesi'nin iç düzenine dair bilgileri çok ayrıntılı ve yeterli olmasa da araştırmacı Oral Onur şöyle naklediyor : "Şadırvana karşı kapıdan selamlığa girildiği zaman sağında Şeyh'in misafir kabul odası, solda kahve odası (kahve-furuş) onların arkasında dedelerin oturma ve soyunma-giyinme odası, Şeyh Kâmil Efendi'nin mûsıkî odası, ortada bir salon, haremlik kapısı ve haremlikte de bir çok odalar bulunuyor. Misafir için ayrı, şeyh efrâd-ı âilesi için ayrı, hücre tabir edilen dede odaları, 8 tane

Muradiye Camii /
Güney Cephesi

sıra ile evler salon ve tür¬be ve sağ tarafında semâhane vardır. Zikredilen bina tahmini 15 odadan ibarettir. Tabii bunların arasında banyo ve tuvalet de mevcuttu. Musluktaki su işine Hacı Ahmet bakarmış. Tekke'nin izbe kısmı depo, odun-kömür yerleridir".

Kaynaklar, Muradiye külliyesi içerisinde, câmiin doğu tarafında, bugün enkazından bile eser kalmayan büyük bir imaretin varlığından sözederler. Oral Onur'un sözkonusu eserinde naklettiğine göre, imârethanede, aşevi, kiler, ocaklar, fodla (küçük ekmek) fırını, hamur tutma ve malzeme yerleri vardı. İmârethâneden yararlananlar; tekke binasının veya câmi mina¬resinin gölgesinin düştüğü yerlerdeki ihtiyaç sahipleri ile câmi imâmının tespit ettiği fakirlerden oluşurdu. Kış aylarında, sebze çorbası ve etli yemekler pişirilirdi. Ayrıca her Cuma günü etli pilav ve zerde verilirdi.

İkinci Bâyezid İmâreti ile Muradiye Mevlevîhane'sinin ihtiyacı olan buğday, Bâyezid Külliyesi'nde bulunan su değirmeninde öğütülürdü. İhtiyaç sahipleri yemekler için bir gün önceden kaplarını teslim eder, ertesi gün sırası gelen yemeği alır, tekke ve kurucuları için duâda bulunulurdu .

Sultan II. Murad yaptırdığı bu imâret için oldukça geniş vakıflar tahsis etmiştir. Vakfiyede imâret birimlerinin her birinde çalışanlar için ayrılan ödenekler vardı. Biz burada Mevlevîhane hizmetinde bulunanlara verilen ödenekler hakkında bilgi verelim : "Mesnevîhana 6 akçe, hanendeye 2 akçe, tablakîye 2 akçe, aşırhan ve hânendeye 6 akçe, muarrife 1 akçe, ney-zene 3 akçe, kudüm-zene 2 akçe, diğer ney-zene 2 akçe, def çalana 2 akçe". İmâretin îrâdı ise Filibe'den (Çiftlik-Kışlacık Köyü) gelir ve şeyhe tevdi edilirdi.

Mevlevîhane'nin son şeyhi Ahmed Salahaddin Dede, Konya'ya gönderdiği bir belgede de dergâhın, hiçbir vakfı olmadığını, yalnız, 1275/1858 tarihinden beri Züleyha Hanım isminde bir hayırseverin bu dergâh kabirleri civarında vakfettiği arazinin bulunduğunu bildirmiş ve buna hükümet tarafından tahsis edilen aylık 225, senelik 1500 kuruşu da ilave ederek giderleri içeren bir listeyi de takdim etmiştir. Ahmed Bâdî Efendi mutfak için; "Muradiye Mahallesi'nde, Muradiye Câmii avlusunda Muradiye imâreti demekle meşhur ve hâlen mâmûrdur. Çatısı ahşaptan olup, yapılışı 835/1435'tir" der. Bu ifadelerden aşevinin 1900'lü yılların başında faal durumda olduğu anlaşılmaktadır.

Edirne Muradiye Mevlevîhanesi'nde "âyin"ler Ahmed Selahaddin Dede (ö.135671937) zamanına kadar Perşembe günleri öğle ile ikindi arası yapılırken, Konya Mevlevîhanesi'nden gelen bir emirle Cuma günleri yapılmaya başlanmıştır. Her sabah namazından sonra şeyh efendi, "Fa'lem ennehu lâilâhe illallah" dedikten sonra üç defa "Lâilâh illallah" der, sonra "Allah Allah" diyerek zikrederlerdi. Bir zaman "Hû" diyerek yere kapanır, müezzin bir "aşır" okur, sonra şeyh; *"Sabah-ı şerifler hayrola yahut mübarek gece hayrola, şerler de def ola, Allahü Azimüşşân, ismi zât-ı küberâ pür-nûr ile yâ Hazret-i Mevlânâ Hû"* dedikten sonra tamam olurdu. Bayram sabahları Türbe'de de zikir yapılırdı. Zikrin sonunda Şeyh Efendi *"Allah, Lâilâhe illallah Muhammedün Resûlullah hakkan ve sıdkan ve salli ve sellim ala eşrefi ve eş'adi nûr-ı cemi'-i'l-enbiyâi ve'l-mürselîn ve'l-hamdülillahi rabbi'l- â1emîn el-fâtiha"* diyerek zikri sona erdirirdi.

Edirne Muradiye Mevlevîhanesi'nin 838/1434 senesinde inşâ edildiğini başta belirtmiştik. Bu tarihten sonra

Muradiye Mevlevîhanesi
Kuzey Cephesi

yaklaşık 300 sene çok ciddî bir tamirat görmeden ayakta kalan Mevlevîhane, Edirne'de 7 Ramazan 1165 /19 Temmuz 1752 Pazar günü meydana gelen büyük depremde Câmi, etrafındaki imâret, tabhane ve diğer müştemilâtı ile birlikte tamamen yıkılmıştır. Mevlevîhane, Câmi ve diğer müştemilat 1166/1753'de 342. 144 akçeye yeniden tamir ve inşâ olunmuştur. Ayrıca Mevlevîhane'nin semâhâne kısmı 1327/1909 yılı Eylül'ünde tamir edilerek yenilenmiştir. Daha önce Sultan I.Ahmed dönemin¬de Mevlevîhane'nin bir onarım geçirdiği bilgisi de Derviş Mehmed Kanber Dede menkıbesinde nakledilir. Edirne'nin Yunan işgalinden kurtarılışı sırasında kent içinde yağma ve yangına engel olmak için Edirnelilerin kurduğu bir gizli örgütün, faaliyetlerini bu Mevlevîhane'de sürdürdüğünü de kaynaklar haber vermektedir. 1925 yılında Mevlevîhane'nin kapatılarak hususî muhâsebeye devr olunmasıyla burası bir ara ilkokul olmuştur. Buranın hiç olmazsa Semâhânesi'nin bırakılması ve mahallerinde resimleriyle tesbit ettirilmesi düşünülmeden indî bir emirle, Edirne Valisi Selim Özdemir zamanında Trakya Umûmî Müfettişi General Kazım Dirik tarafından sanki bir muvaffakiyetmiş gibi 1939 yılında yıktırılmış ve bu hatıra da tamamen ortadan kaldırılmıştır. Enkazı da satılmış ve alt katta bulunan Enis Recep Dede, Neşâtî Dede, Hacı Ali Eşref Dede'nin mezar taşları Mevlevîhane kabristanına konmak üzere kaldırılmıştır. Son yıllarda burada mezarlık ve câmiden başka bir şey görülmemesi çok acıdır.

Edirne'ye 29.11.1934 yılında gelen Yüksek Mimar S. Çetintaş ve Mühendis Faruk Bey tarafından tanzim ve imza edilen ve Vakıflar İdaresi'ne verilen raporda Edirne'de bulunan eserler dört sınıfa ayrılmıştır. Bunlardan üçüncü ve dördüncü olanların satılması öngörülmüş ve bu nedenle kentte bulunan bir çok eser ortadan kaldırılmıştır. Bu listede Muradiye Câmii ve Mevlevîhane; "Adı Muradiye, cinsi câmi, bânisi II. Murad, tarzı klasik Osmanlı ve inşâ tarihi 837 ve adı Mevlevîhane, cinsi dergâh, bânisi II. Murad, tarzı klasik Osmanlı, inşâ tarihi 837" şeklinde gösterilmiş ve Mevlevîhane'nin bakımsız ve yıkılmak üzere olduğu belirtilmiştir.

2006 yılı itibariyle cami içi ve dışı ile yeniden restore edilmiş, yazıları yenilenmiş ve çevre düzenlemeleri çerçevesinde ön bahçesinde yer alan harap vaziyetteki eski tarz şadırvan aslına uygun olarak yeniden tamir edilmiş, kıble tarafındaki mezarlık temizlenmiş, özellikle burada yer alan Şeyh Celâleddin ve Şeyh Cemaleddin Efendilerin kabirleri onarılmıştır. Ancak yine özellikle son yıllardaki ihmaller sonucunda büyük şair Neşâtî Dede'nin kabrinin her iki tarafındaki mezar taşları kırılıp dökülmüş ve ne yazık ki ortadan kaybolmuş bulunmaktadır.

EDİRNE MURADİYE MEVLEVÎHÂNESİ ŞEYHLERİ :

Edirne Muradiye Mevlevîhanesi'nin ilk postnişini, Pîr Emir Adil Çelebi(ö. 864/1460)'nin oğlu Celâleddin Çelebi'dir. Bununla beraber Emir Âdil Çelebi'nin oğlu Burhâneddin Çelebi'nin Edirne'den Niğde'ye Ahî Mehmed oğlu Ahî Ahmed'i şeyh olarak gönderdiğine dâir tertip edilen 10 Receb 796/11 Mayıs 1394 tarihli meşîhatnâme, II. Murad tarafından Muradiye Mevlevîhanesi'nin kuruluşundan önce de Edirne'de mevlevîliğin varlığına işaret eder. Osman Nuri Peremeci ise meseleye biraz da tarihçi bakış açısı ile yaklaşarak; *"II. Murad câmi ve tekkeyi yaptırdıktan sonra Konya'dan Mevlânâ'nın*

Çelebi Celaleddin ve
Cemaleddin Efendilerin
Kabirleri
Edirne Muradiye Hâmûşânı.

torunlarından Celâleddin ve Cemâleddîn isimli iki kardeşi getirip yerleştirmiş ve onlara büyük teveccüh göstermiş, bunu da Osmanoğulları'nın amansız düşmanı olan Karamanoğulları'na karşı etkili siyasî bir tedbir olarak yapmıştır." yorumunu getirir.

Konya Mevlânâ Dergâhı'ndan sonra ilk kurulan dergâhlar arasında Afyonkarahisar Mevlevîhanesi ile birlikte ismi geçen Edirne Muradiye Mevlevîhanesi'nde postnişîn olan şeyhler sırasıyla şu zâtlardır. Celâleddîn Çelebi (ö. 844/1440), Cemâleddîn Efendi (ö. 853/1449), Yusuf Sineçâk (ö. 953/1546), Ali Dede (ö. ?), Osman Dede (ö. 1081/1670), Neşâtî Ahmed Dede (ö. 1672), Muhammed Ârif Dede (ö. 1095/1684), Enîs Receb Dede (ö. 1145/1734), Seyyid Muhammed Dede (ö. 1095/1684), Muhammed Emin Dede (ö. 1109/1697), Osman Dede (ö. 1115/1703), Ali Dede (ö.?), Küçük Muhammed Dede (1157/1744'de azledilmiştir), Semâhat Ömer Dede (ö. 1214/1799), Muhammed Emin Dede (ö. 1230/1815), Mehmed Saîd Dede (ö. ?), Süleyman Dede (ö. 1250/1834), Ahmed Dede (ö. 1255/1839), Ali Eşref Dede (ö. 1319/1901), Ahmed Selahaddin Dede .

Muradiye Mevlevîhanesi'nin İlk Postnişini
Çelebi Celaleddin Efendi'nin KabirTaşı

Edirne'nin fethinden itibaren günümüze gelinceye kadar Edirne'de yaşamış ve ismi kaynaklara geçmiş Edirneli 21 mevlevî şair vardır.

Bu şâirler şunlardır : Revânî, Fedâyî, Kâmî Ahmed Çelebi, Bâlî Çelebi, Hayâlîzâde Ömer Bey, Şifâyî, Zehrimar-zâde Rıza, Şehîdî, Neşâtî Dede, İffetî, İbrahim Vehbî Efendi, Enis Receb Dede, Mûnis Dede, Enis Mustafa Dede, Tâib Efendi, Hâfız Mehmed Dede, Nakşî Mustafa Dede, Mahrem Dede ve Nizâmî'dir.

* Bu Makale, S.Ü. Mevlânâ Araştırma ve Uygulama Merkezinin düzenlediği "TÜRK KÜLTÜRÜ, EDEBİYATI ve SANATINDA Mevlânâ VE MEVLEVÎLİK" sempozyumunda Yrd. Doç. Dr. Rıdvan CANIM'ın "Edirne Murâdiye Mevlevîhanesi ve Edirneli Mevlevî Şâirler" adlı bildirisinden derlenmiştir.

Kemençe

» Cinuçen Tanrıkorur

Kemençe kelimesi, yayla çalınan sazların, Farsça 'yay' anlamındaki keman kelimesinden türemiş ortak adıdır. Arapların rebab dediği bu türe eski Türkler 'oklu' anlamında "ıklığ" diyorlardı ki bütün yaylı sazların en kıdemli atasıdır. 10 ila 15. yy.larda yalnız Arap ve Bizanslıların değil, İranlılarla Türklerin de kullandığı kaynaklardan anlaşılan ve 18. yy. sonlarına kadar Türk musikisinin tek yaylı sazı olan Kemançe'nin yerini, Batının önce Viola d'amore'si (sinekemanı adıyla), sonra da Violino'su (keman) aldı. Ama Laz kemençesi Karadeniz horonları sayesinde, armudi kemençe ise 19. yy. ortalarına doğru girdiği fasıl topluluğu içinde günümüze kadar gelebildi. Türk musikisinin bu en küçük sazı, boy-bosundan umulmayacak güçte bir ses yüksekliğine ve tınısına sahiptir (sesler, diğer telli sazlarda olduğu gibi teli kısmen sağırlaştıran parmak ucu etinden değil, tırnağın sert boynuzsu yapıdaki yüzeyinden elde edildiği için). Herhalde müziğimizin, en kalabalık topluluklarda dahi sesi rahatça (çok defa da maalesef rahatsız edercesine) duyulan en dişi iki sazından biri kanunsa, öbürü kemençedir. Aslında karaağaç, karadut, dikenli ardıç, maun veya pelesenk çeşitlerinden birinden 42×16×6 cm ölçüsündeki bir takozun; sadece içi oyulmak, tekne, boyun ve kafa'sına gereken şekil verilmek, kapak, burgu ve tel takılmak suretiyle bu kadar zarif bir sanat şaheseri haline gelebileceğini hayal etmek bile zordur. Kesidi minik bir kayık gibi olan teknenin tabanı 6-10, yanları ise 3 mm.ye kadar oyulup yuvarlak sistreyle tesviye edilir.

Kafa da denen boynun (sap veya burguluk) kalınlığı gövdeye yakın yerde 13, uçta 9 mm.dir. Sazın 28 cm boyundaki teknesi, orta sıklıkta düzgün elyaflı yağsız selviden, hafifçe kavisli ve ortası 4-5, kenarları 2-3 mm kalınlıkta bir kapak'la kapatılır. Kenarlara ince fileto konur, ancak kapak cilalanmaz. Kapağın "tel takozu" denen kuyruğa yakın kısmında, sırtları dışarıya doğru D şeklinde simetrik iki delik vardır (4×3 cm). Bu deliklerin üstünde

Ney kuru,
Değnekler kuru,
Kudüm üstüne gerilmiş deri kuru
O halde bu "ALLAH" sedası nerden geliyor.

(sapa daha yakın) eskiden ardıç (bugün kelebek) ağacından yapılan bir eşik vardır (kuyruktaki tel takozundan gelen teller bunun üzerinden atlayarak burgulara ulaşırlar). Eşiğin sağ ayağı göğse, sol ayağı ise (Neva telinin hizasında), sık elyaflı ladinden 5-6 mm çap ve 3-5 cm yükseklikte, tellerin titreşimini tekneye ileten "candireği"ne basar.

Sırtta burgulara yakın yerde başlayıp kuyruk takozuna yakın yerde sivrilerek biten sırt oluğu, saz bittikten sonra ince zımparayla son akortların yapıldığı, kemençenin göğüsten sonraki en önemli ve hassas elemanıdır. Bu oluğun en geniş yerinde ise (eşiğin tam altı) 3-4 mm çapında, etrafı bazen sedef çiçek motifiyle süslü bir delik açılır ki görevi tiz perdeleri maskeleyip bas perdeleri yükseltmektedir. Bütün bu işler tamamlanınca sazın teknesi gomalakla cilalanır.

Kemençeye belki de bütün sevimliliğini veren burguları (tavşan kulağını andırdıkları için kulak adı verilmiş olabilir), süslü sazlarda yılan, fildişi, abanoz veya pelesenk, sade sazlarda zerdali, badem veya akgürgen gibi ağaçlardan yapılır ve 14-15 cm boyunda olur. Burguların en geniş (akort için tutulup döndürülecek) kısmı ise 21 mm.dir. Boylarının normal saz burgularından uzun olmasının bir sebebi kısa kalın tellerin momentini dengelemekse, diğer bir sebebi de sazın iki noktadan tesbitli olarak tutulmasını sağlamak olabilir: kemençe, kuyruk takozu sol dize (bazen de iki diz arasına) konmak ve burgularından göğse (kalbe) dayatılmak suretiyle tutulur; tellere yandan değen sol elle yayı çeken sağ el de icrayı sağlar (yay durumlarına göre saz sol el ayası içinde sağa-sola hafifçe döndürülebilir). Burgunun 1 cm.i kafadan arkaya çıkar; kafaya giren 6 cm.lik kısım kesik koni, kalan 8 cm.i de tavşan kulağına veya laleye benzer çeşitli şekillerdedir.

Kemençenin üç telinden ikisi (Rast ve Neva) bağırsaktan, üstteki ilk telse (Yegah) gümüş sargılıdır. Üst ve alt tel 25.5-26, orta tel 29.2-29.5 cm uzunluğunda; üst tel 0.8, orta tel 1.5, alt tel 1 mm kalınlığındadır. Saz ortalama 60 cm uzunluğunda, esnemeye dayanıklı yılan, abanoz vb. sert ağaçlardan yapılmış, avuç içi yukarıya bakacak şekilde tutulan bir yayla çalınır. Tellere sürtülen 150-200 civarındaki at kılına, kaymasın diye -keman yayındaki gibi- reçine sürülür. Yayın sapa yakın 10 cm.lik deri kaplı kısmına sokulan orta parmak (gerekirse yüzük parmağı) vasıtasıyla at kılı gerdirilir. Yayın burnu ise at kuyruğu gibi bir süs püskülüyle bitirilir. Doğudan batıya geçtiği kesin olan yaya at kılı takma adetinin, şaman kopuzunda, tuğ adlı en eski ritm sopasında ve rababda da

görüldüğü üzere, Türklerde ata verilen kutsal değerden kaynaklandığı açıktır (bkz. M. R. Gazimihal, Asya ve Anadolu Kaynaklarında Iklığ; Curt Sach, The History of Musical Instruments).

Ayrılmaz davul-zurna ve ney-tanbur ikilisi gibi, kemençenin ayrılmaz arkadaşı da yüzyılımız başlarına kadar lavta'ydı. Sakız çingenelerinin elinde lira adıyla kullanılan bu saz, eski Pera tavernalarında sadece lavtanın tempo tuttuğu bir oyun havası sazı iken, büyük dahi Tanburi Cemil Bey'in, hocası Vasil'in elinde görüp gönül verdiği bu saza ilgi duyması ve kısa zamanda en üstün seviyeye çıkarması sayesinde aynı zamanda asil ve zarif bir fasıl sazı oldu. Bunda, artık bütün müesseseleriyle çökmekte olan bir imparatorluğun hüznüne ve Türk zevkine, keman sesinden çok daha yatkın gelmiş olmasının etkisi açıktır.

Normal kemençeden 1-2 cm daha büyüğü olan Kaba (Büyük) Kemençe'yi de yaptıran Cemil Bey ayrıca, sazda hiçbir değişiklik yapmadan Kemençeye dördüncü (kaba Rast) telini ilave etmiş ve plaktaki ünlü Pesendide taksimini bu 4 telli kemençeyle yapmıştır. Ancak bu sazın, Sadettin Arel'in 1933'te yaptırdığı dörder telli ve tel boyları eşitlenmiş Kemençe Beşlemesi ile (soprano, alto, tenor, bariton, bas) hiç ilgisi yoktur. Bugün İTÜ Türk Müziği Konservatuarında üç telli klasik kemençe ile dört telli Arel kemençesi birlikte öğretilmektedir.

Eskiden -diğer sazlarımız gibi- siyah veya yeşil kadifeden ağzı kordonla büzülmüş bir torbada taşınan (ve kordonundan redingotun iç cebindeki düğmeye asılan) kemençe, son zamanlarda içi kavak (veya akume) kontrplak, dışı vinylex, sazı ve yayını alan saplı-menteşeli şık bir kutu içinde taşınmaktadır. Bilinen en eski büyük kemençe yapıcıları Büyük İzmitli, Vasil ve Baron'dur (adları -silinmemişse- tekne içindeki etikette veya kapak altında yazılıdır). Bu büyük isimlerden sonra gelen iyi kemençe yapıcıları ise Haldun Menemencioğlu (Haluk Recai), Reşat Uca ve İhsan Özgen'dir.

Kaynak: Cinuçen Tanrıkorur'un Aksiyon dergisinde yayımlanan yazılarından.

Rauf Yekta Bey: Türk Musikisi Pan Yayıncılık İst.1986 S.86

FERAHNÂK-AŞÎRAN İLÂHİ

İlham ile dün gece

Usûlü:Nim-Evsat

Beste:Doğan Ergin
Güfte:Yunus Emre

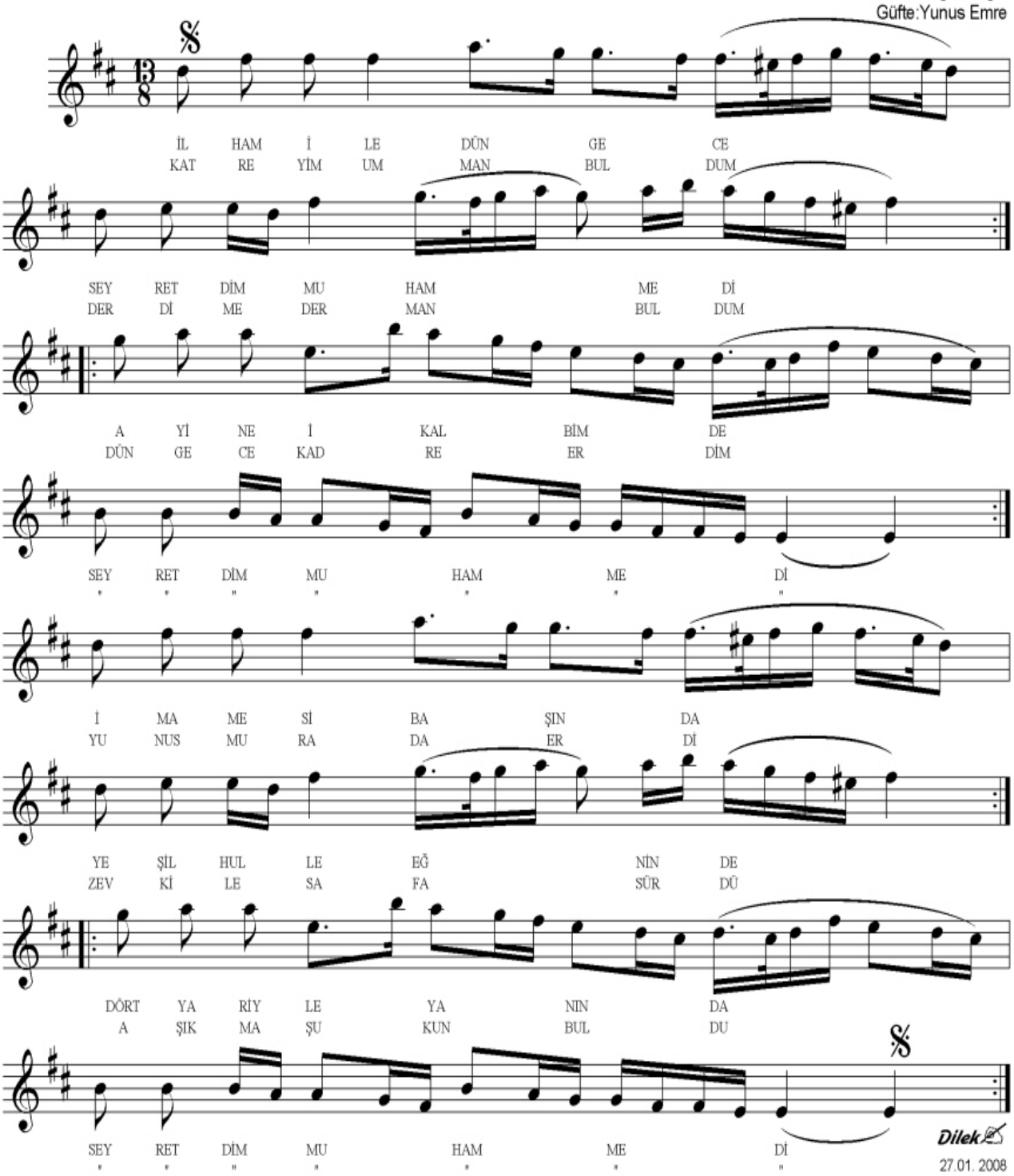

İLHAM İLE DÜN GECE
SEYRETTİM MUHAMMED'İ
AYİNE-İ KALBİMDE
SEYRETTİM MUHAMMED'İ

İMAMESİ BAŞINDA
YEŞİL HULLE EĞNİNDE
DÖRT YARİYLE YANINDA
SEYRETTİM MUHAMMED'İ

PERVANEYİM ŞEM'İNE
ŞEYHİM AZİZİM BİLE
CÜMLE AŞIKLAR İLE
SEYRETTİM MUHAMMED'İ

KATREYİM UMMAN BULDUM
DERDİME DERMAN BULDUM
DÜN GECE KADRE ERDİM
SEYRETTİM MUHAMMEDİ

YUNUS MURADA ERDİ
ZEVK İLE SAFA SÜRDÜ
AŞIK MA'ŞUKUN BULDU
SEYRETTİM MUHAMMEDİ

Mevlevî Mektupları - IV

7 Nisan 1963 Tarihli Mektup

» Ali Işık

Bismihi
Esselamü Aleyküm

Erenköy
7/ Nisan/ 1963
12/ Zilkade/ 1382
Pazar

Sultan-ı minni, Sultan-ı minni;

Bir şarkı vardır: (Hasret dolu ahım sana hicranımı söyler). İşte fakir şimdi bu hal üzereyim. İçinde bulunduğumuz bereketsiz dünyanın günlerinde, haftalarında, aylarında bile bereket yok. Hayatın nasıl bir süratle geçtiğinden haberdar değiliz. Arkada bıraktığım yarım asırlık zamanda elde bir şey yok. Yarın "gel" emri sadır oldukta hangi yüzle huzura çıkacağımı düşündükçe pişmanlığı beni sarsıyor. Böyle kâlde ve halde, ilimde ve amelde eli boş, gönlü nahoş, kafası sarhoş olarak heba olmuş elli dokuz yılı bir hayattan sermayesiz, muflis bir biçarenin öpülecek eli olmadığıı bilesin canım. Samimi olarak arza çalıştığım şu halim, belki Sultanul âsıkin ve Mevlelarifin Efendi'min vefa dolu hazine-i irfanlarından her an nasibe-dar olan senin duan berekatiyle affa nail olurum.

Evvelki akşam Celaleddin Çelebi Hazretlerinin saadethanelerinde idim. Valideleri İzzet Çelebi Hatun fariza-i haccı eda niyetiyle hazırlıklar yapmakta. Hayılı olarak azimet ve avdet nasip olur insaallah. Dün gece de bermutat Seniha Hanımlarda Mithat Bahari Beyefendi'nin huzur-ı reşadetlerinde bulunduk. Çok ruhani bir sohbet oldu elhamdülillah. Benim anlayabildiğim, Mithat Beyefendi ziyadesiyle gizli bir hazine. Dün gece İslam tarihine ait o kadar ehemmiyetli ve latif mevzulardan bahis buyurdular ki, pek çoğumuz uzun uzun ağladı elhamdülillah. Bu arada, her zaman olduğu gibi senden de bahis eyledik. Hasret hisleri izhar edildi. Dualar oldu, gülbanklar çekildi. Fakir bir miktar ayin-i şerif okudum. Hatta ezan okudum, ney üfledim. Bir nebze olsun gamımız yandı ve ruhumuz pür-safa kaldı. Eve geldiğim zaman saat bir idi. Rahat bir uyku uyumuşum. Bu sabah kalktığımda ilk işim sana bu mektubu yazmağa koyuldum. Senden sonra Mehmet Bey'e de yazacağım inşaallah.

Mithat Bahari Beyefendi hamdolsun iade-i afiyet buyurdular. Bu hususta Seniha Hanım'la Doktor Abdulkadir Kafadar'ı hizmetleri büyüktür. Elbet Cenab-ı Pir de onları mükafatlandırır. Cenab-ı Pir'im, efendim söyle buyurarak bizleri teselli eyliyorlar:

نیم ز کار تو فارغ همیشه در کارم
که لحظه لحظه ترا من عزیز تر دارم

بذات پاك من و آفتاب سلطنتم
که من ترا نه کزارم بلطف بردارم

رخ ترا ز شعاعات خویش نور دهم
سر ترا بده انکشت مغفرت خارم

İşte bu lütuflarını esirgemiyorlar, esirgemezler inşaallah. Bacın cümlenize hasret, hürmet, muhabbetlerini yollar. Fakir de yengemize hürmet ve evlatlarınıza selam ve sevgilerimi arz eylerim. Gel seninle de söyle bir kucaklaşıp koklaşalım. Ellerinden, ayaklarından öperim canım sultanım.

Bab-ı saadet-i Cenab-ı Pir'in en hakir kıtmiri
Halil Can

* Türkçesi:
Senin işinden gafil değilim; seni an be an daha değerli kılmak icin hep çalışmaktayım.
Arınmış zatım ve saltanat güneşimin hakkı için ben seni terketmem; lütuflarla yüceltirim.
Yüzüne, kendi ışıklarımdan nur verir; başını on mağfiret parmağıyla okşarım.

السلام علیکم

أرناوی

۷ / نیسان / ۱۹۶۳
۱۷ / ذی القعده / ۱۳۸۲
پازار

سلطانم بنی ، سلطان بنی ؟

بر شرقی وارمدی (همیشه طولو آنهم شاهجرانی سویلر) . ایشته
فقیر شمدی بو حالده اوندرم . ایچنده بولوندیغم بو کشن دنیانك
کونلرنده ، هفته لرنده ، آیلرنده بیله بو کلت بوله . حیاتك ناصیل بر شیئله
کیچیکنه خبردار دکلم . آرقه ده بیراقدیغم بارم مصرلو زمانده اُلده
بر شی بوله . یاپیه بیله ، اُمره صادر اولدقده هانکی بیلدیر حضور
چیقه جغی دوشونکه پشیمانلغم بنی صارصیور . بویله قالده و حالده
علمده و عملده اُلی بوسه ، کوکلی ناخوشه ، نفاس خرجه اولدیغم
حیاتده الی طوتوب یالیلمه بر حیاتده سرمایه سز ، مفلس بر بیچاره نك
اُویله جك اُلی اولدیغنی بیله سك جانم . صحیحی اولاده عرضه چالیشدیغم
شر حالم ، بلکه سلطانه العاشقیه و مولی العارفیه اُمندجك دنا طولو
خزینه عرفانلرنده هر آنه نصیبه دار اولدیغم سنك دعاك بره قابیله
عنده نائل اولدم .

اوکی آقشام جلال الدینه چلبی حضرتلرینك سعادتخانه لرنده ایدم . والدیمی
عزت چلبی خانه نه فریضه جمعی اُدا ایتمك حاضرلقدر یاپمقده . خیرك اولاده
مزیت و عودت نصیب اولور انشاالله . دوه کیجه ده بر معناد سیخه
فاخاره ده وقت بولمای بك اُفندینك حضورنه رشادتلرنده بولوندم .
چوق روحانی بر صحبت اولدی الحمدلله . بم آکلایه بیلدیلم . وقت بك اُفندی
زیاده سیله کیزلی بر خزینه . دوه کیجه ، اسلام تارینجه عائد اوقادار
اهمیتلی ولطیف موضوعلرده بحث بدیع دیدکلرنده ، یك چوغمز اوندوه اوزه
آغلاردق الحمدلله . بر آزده ، هرزمانه اولدیغی کبی سنده ده بخت املاك
حسن حسلری اظهار ایدلدی . دعالر اولدی ، کلبا تکلر چکیلدی . فقیر
بر فقیر آیه شریفی اوقودم ، حق اُذانه اوقودم ، نی اونلردم . بر نبذه
اولسونه نمحن یانمق و روحمز بر صفا قالمق . اوه کلیکم زمانه ساعت
بر ایدی . راحت بر اوتیو اوریوشم . بر صباح قالقدیغمده ایلك ایشم
سقاً بر مکتوب یازمغه قویولدم . سنده صورکره صحیحیکله ده یازاجغم

انشاالله .

وقت بولدی بك اُفندی حضرتلرینه اعادهٔ عافیت بر بیرلرینی . بر خصوصده
سیخه فاخاره دوشونوز . عبدالقادر قاردشك خدمتلری بدیدکدر . اُلبت
جنابی پیرده اونلری مقافاتلاندیریر . جنابی پیرم ، اُفندم سویله
بر بیرلرینه بونلری تسلی ایلیورلر :

نیم زمان تو فارغ همیشه در کارم
که لحظه لحظه ترا من عزیز تر دارم

بنات پاك من و آفتاب سلطنتم
که من ترا نه کنادم بلطف بردارم

ترك ترا ز شعاعات خویش نده هم
سر ترا به انگشت مغفرت خارم

اشته بولطفلری اسیرکه جیورلر ، اسیرکه منلر انشاالله .
باجیلك ، جمله کزه حسن ، حرمت و محبتلری بولاسه . فقیرده
بنکلرنه حرمت و اولادلریزه سلام و سوکیلریمی عرضه اُیلدم .
کله ك سکله ده سویله بر فرجانلاشوب قوقلاشالم . الحمدلله ،
آیاقلرنه اُدیم جانم سلطانم .

باب سعادت جناب پیرك
اُلك حقیر قلمی

خلیل جان

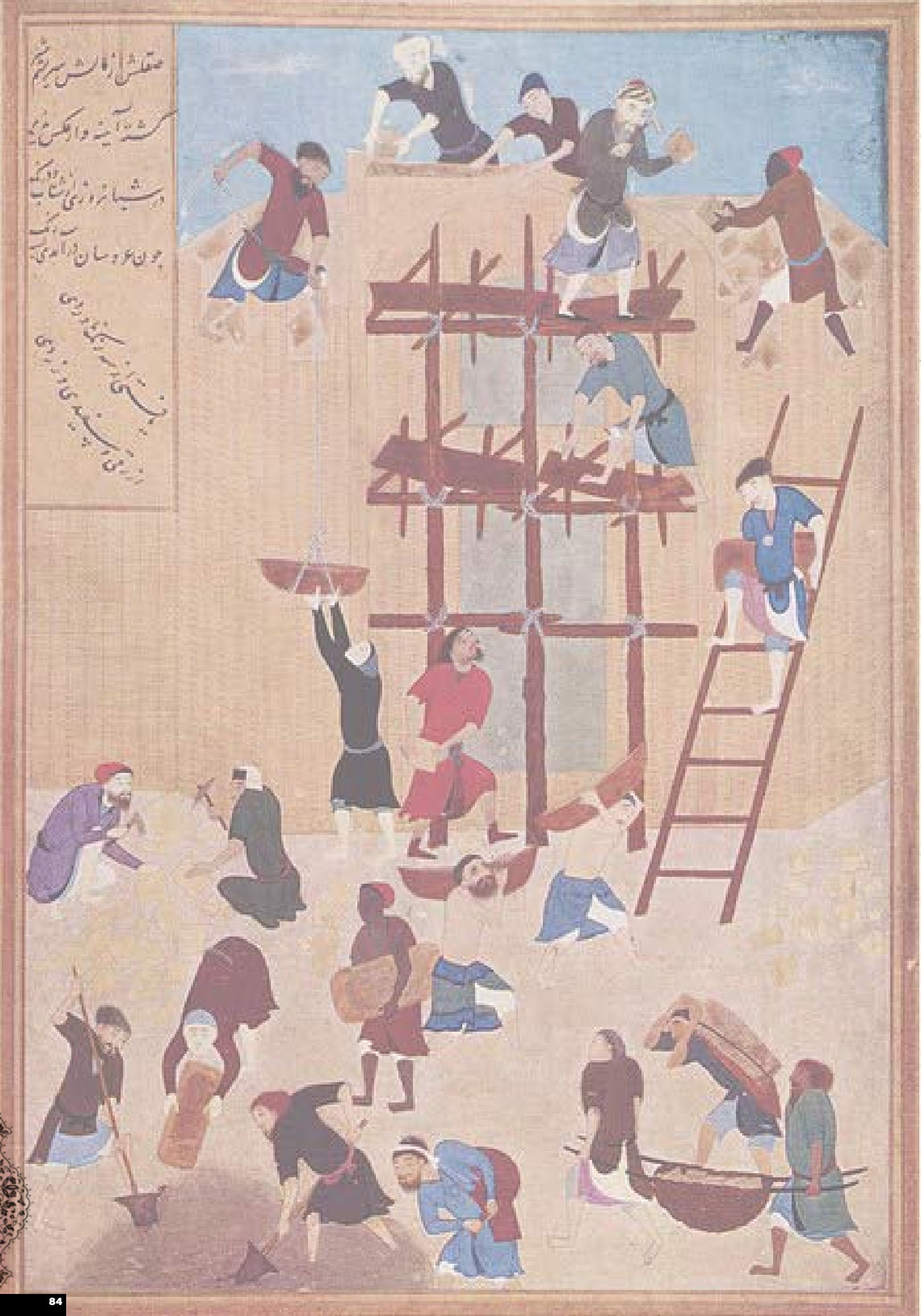

Sanat Eserlerinin Korunması

» Maarif ERDEM

Bu sayımızda sanat eserleri ile alakalı bazı gözden kaçan ayrıntılara şöyle bir göz atmaya çalışacağız. Sizlerce de malumdur ki tabiat güzelliği sadece ağaçlardan ibaret değildir. Allah'ımızın yarattığı tabiata hayran olmamak mümkün değil. Binlerce yıldır insanoğlunun yapa geldiği mimari eserlerle tabiatı süslemesi, işte bu hayranlığın neticesidir belki de. Şanına yakışan saraylar, kudretli camiler, türbeler ve diğerleri. İnanınız ki her biri en az tabiat kadar değerlidirler. Güzel ele yakışan yakut bir yüzük misali dünyamıza süs ve nitelik kazandırmışlardır.

Düşünün ki Ulu Allah'ımız Kâbe'yi dahi insan eliyle imar edilmesi hususunda tasarruf etmişlerdir. İnsanları bir ayara toparlayacak, cem edecek her yapı maksadı haddi aşmamak kaidesi ile Allah'ımızdan bize birer lütuf ve ihsandır.

Mimar Bedrettin, Mimar Sinan, Mimar Kemalettin gibi üç Anadolu -ki bunlar Selçuklu, Osmanlı,Türkiye'dir.- Türk Devletine eserleri ile medreseler, camiiler, hamamlar, çeşmeler, köprüler, binalar abideler kılmışlardır. Öyle abidelerdir ki bunlar, günümüzde dahi tasarlanması dahilik ister. O kadar çoktur ki bu canfeda mimarlarımızın hepsini saymaya kalkışsak bu yazımız dolar taşar idi.

Sonra o eşsiz eserleri süsleyen kalemkârlar, hattatlar, müsavvirler, müzehibler ve yüzlerce usta, ameli çalışan işçi bu eserlerin ne derece emek sarfedilerek yapıldığını anlatmaya kafi değil midir? Bin yıldır bu topraklara hizmet eden ceddimizin eserlerini korumak vazifemiz ve bir vefâ borcu değil midir? Sosyal, kültürel ve tarihi değerinin yanısıra bu eserler, harcanan emek için bile korunmaya değer değil midir? Hakkıyla korumak yani. Sizce de buna değmezler mi?

Efendim, bir manzarayı seyrederken nasıl gönlümüz keyifleniyorsa, bu türlü eserlerde aynı keyfiyeti vermeli. Eğer ki gönüle feyz ve keyif vermiyorsa, kendimiz hakkında "Acep bana ne oldu da bu eserden bir rûhaniyet alamıyorum?" diye bir durup düşünmeliyiz . Zira yaratılan her şeyin bir rûhaniyeti mevcuttur. Siz sanmayın ki insanın yaptığını haşa huzurdan Allah yaratmıyor. Hani meşhur bir vecize vardır; "Cümle eşya Hâlikındır, kul eliyle işlenir.Emr-i Bari olmayınca, sanma bir çöp deprenir. " (Bütün yaratılanlar Yaratanındır, insan vasıtası ile işlenir. Allah'ın emri ve izni olmadan bir çöp parçası dahi kımıldar sanma!)

O halde insanın gösterdiği hüner ve marifet; matematik, fen, sanat her ne olursa olsun Allah'ımızın tasarrufu altındadır. O'nun dilemesi iledir. Gelin bir kezde kültürel miraslarımıza bu gözle bakın. "Müesseri tanıtan eseridir." Allah'ımızın "Ahsen-i takvim"(En güzel biçimde) yarattığı insanoğlu da Allah'ımızın eseridir. Dolayısıyla insanın aydınlık için yaptığı her işi Allah'ımıza atfedilse herhalde yanlış olmaz. (Zulmet için yapılan çalışmalarsa başka! Onlar nefsimize aittir diyerek Hz. Adem'in sünnetini de yerine getirebilmeliyiz.)

Şimdi bu hassasiyetle bakılırsa yediyüz yıllık bir camii'ye yahut türbeye elli yıllık bir ağaçdan daha çok kıymet vermemiz gerekmez mi? Bakınız Alâeddin Keykubad Camii'nin önündeki ağaçlar budanınca nasılda güzel bir yapı olduğu meydana çıktı. Ecdadımız bu hususlara kibar (yüksek dereceli) yorumlar getirmişler, tabiat ve inşa edilecek eser arasında bir ahenk oluşturmaya gayret ederek ne ağacı incitmişler ne de eserin ihtişamını ve

amacını gölgeleyecek unsurları göz ardı etmişlerdir. Aslına bakılırsa bu yüzyılda biraz daha yozlaştık sanki. Bizi biz yapan hususata ehemmiyet vermez olduk.

Fakir, Sahib Ata Camii'nin restorasyonu sırasında, o canım çinilerin kırıldığını duyunca şok geçirmiştim. Eşrefoğlu Camii (Beyşehir) geçme ahşabı ile meşhurken mıhla çivi ile restore edilmişti. Ne hikmet ise bazen kültür mirası olarak addediğimiz asırlık eserleri korumaya, tekrar canlandırmaya çalışırken daha çok zarar verebiliyoruz. Halbuki bu işi ustalıkla yapacak bir çok insan ülkemizde mevcuttur.

Batının bizden çaldığı yazma eserlere, çinilere, hatlara vs.. sahip çıkamadık. Bari onların götüremeyecekleri eserlere sahip çıkıp koruyalım. Söz gelimi Beyşehir'deki Kubat Abad sarayı nerede? Yeri şu anda balıkçıların ve piknikcilerin meskeni olmuş. Karatay medresesindeki birkaç çiniden başka ne kaldı o döneme ait. Konya Kalesine ne oldu da bu gün surlarını göremiyoruz. Bir dönem ilim irfan ve Selçuklu Devleti başkenti olan Konya'mızın sarayına noldu? Kitaplardan okuduğumuz medreseler nerelere gitti? Asırlarca insani faktörler olan savaşlara, yalnız bırakılmışlığa ve nice etkenlere dayanmış bu eserlere doğal afetler sonucu yıkıma uğramalarına müdahele de bulanamaksa da, hem yapımında emek verenlere, hem de mirasımıza bir vefa borcu olarak tek bir taşını dahi göz nuru bilmek boynumuzun borcu değil midir?

Efendim aslında bu yazımızı bize yazdıran Aynid Devle oldu. Biz bu ay Hazreti Pîr'in cemalini resmetmiş olan bu değerli zat hakkında araştırma yapmaya niyetlenmiş idik. Ancak araştırmamız esnasında bir kaynakta rastlamış olduğumuz bir bilgi, bizi bu girizgâhı yazmaya mecbur etti. Kaynakta 1231 de vefat eden Sultan Bahaddin Veled'e sağlığında vakfedilmiş olan meşhur Sultan Veled Medresesi'nin 1959 senesinde yıkıldığı bilgisiyle tekrar karşılaştık. Sultan I. Keykubad tarafından Sultan-ul Ulema Hazretlerine vefatlarından sonra bir türbe yapıtırılmıştı.

Bu trajik hadiseyi yadetmekle, daha nice eserlerimizin aynı ilgisizlik ve sonla kendi kaderlerine bırakılması bizlerin utancı olmalıdır.

Mevlevîlik ve Mevlânâ Hazretlerine sahip çıkan o kadar çok çevre, bu eserlerin korunması husunda vaktiyle neler yaptılar tartışılır. Bir avuç insan bu mevzulara vakıf ve cesaretle mücadele ederken, Cenab-ı Pîr'in ismine iltifat edenler neredelerdi?

Bununla beraber iyi işlerde olmuyor değil. Bu eleştirinin ardından gönlümüze su serpelim.

Şu sıralarda Mevlânâ Türbesi restore ediliyor. Çok güzel bir proje ile Müze Müdürlüğü derviş hücrelerini orijinal yapısına dönüştürme, Kubbe-î Hadrâ'nın iç kısmı ve sütunları başta olmak üzere diğer bölümleri orjinal rengine kavuşturma çalışmalarına devam ediyor. Allah tamamlanmasını nasip etsin.

Ecdadın eserlerinin korunması husunda bireysel ve toplumsal hepimiz sorumluluk sahibiyiz. Sivil toplum örgütleri, devlet kurumları kadar bizler de bireysel olarak ilgi ve özen göstermeliyiz. Biz bu özeni gösterirsek bir sonraki nesile ecdadın mirasını devredebiliriz. Aksi takdirde bu gün bizim okuduğumuz ve asla yerinde göremediğimiz medreseler gibi onlar da bu miras değerlerimizi sadece kitaplardan okumakla yetineceklerdir. Böyle bir hadise hayırla yadedilmememizin de yegane sebebi olacaktır.

Şimdi makalemizi yazmamıza asıl konu olan Aynid Devle bahsine geçelim. Hazreti Mevlânâ'dan manevi zevkler kazanmış, sohbetlerine nail olmuş olan Selçuklu veziri Muinittin Pervane ve eşleri Gürcü Hatun yüksel ilim ve san'ât merakı olan zâtlardı. Muinittin Pervane'nin kısa bir süre için Kayseri'ye gitmesi icap ediyordu. Gürcü Hatun'un'da bu seyahete iştirak etmesi lüzumlu gözükmekteydi. Fakat kısa bir süreliğine'de olsa, Hazreti Pîr'in huzurundan ayrılmak ve ayrılık çekmek istemiyorlardı. Gürcü Hatun bu ayrılığa bir çözüm düşündü. Saray ressamlarından Aynid Devle'yi görevlendirerek birkaç adamıyla birlikte Mevlânâ Hazretleri'nin huzuruna gönderip, Pîr'in bir portresini yapması hususunda niyâzda bulundu. Aynid Devle böylesine hayırlı bir iş'e talip olduğunu Gürcü Hatun'a arzederek, yanında birkaç adamıyla birlikte resim malzemelerini alarak medresenin yolunu tuttu.(Karatay yahut Sultan Veled Medresesi olması muhtemeldir. Ancak bu hususta hiçbir bilgiye ulaşamadık.)

Aynid Devle Mevlânâ Hazretleri'nin huzuruna varıp baş kesiyor.Cenab-ı Pîr bu ressamın halini arz etmesine fırsat vermeden " Yapabilirsen ne ala" buyurmuştur.

Devle Mevlânâ Hazretlerinin portresini elindeki mühürlü kağıta çizmeye koyuldu. İlk yaptığı resim son derece güzel bir portre idi. Kafasını kaldırıp Cenab-ı Pir'e tekrar baktığında Mevlânâ'nın yüzünde başka bir hal olduğunu gördü. Elindeki resim çok güzel olduğu halde Hazret'e benzememişti.ikinci defa denedi olmadı.üç dört derken,

tam tamına yirmi adet portre çizmesine karşın, emeline nail olamamıştı. Hazreti Pîr'e her bakışında resimler bir başka gözüktü. Devle bu durum karşısında son derece şaşkın kaldı ve en sonunda bir nara ile kalemi kırarak yere attı.

Bunun üzerine Cenab- Pîr şu gazeli okudu:

"Ah, ben ne kadar renksiz, adsız, nişansız bir adam imişim, yani kim ve ne olduğunun anlaşılması ne kadar güç bir adam imişim.

Ben kendimi olduğum gibi nasıl görebilirim.

Bana gizli şeyleri ortaya koy diyorsun. Benim bulunduğum bu yerde orta neresidir bilmiyorum.

Ben böyle hem sakin görünür hem yürür iken(hem sukunerre,hem harekette iken) benim ruhum nasıl sukunet bulur?

Benim denizim kendinde gark olup gitti: ben ne acayip ve ucu bulunmaz bir deniz imişim...

Bu cihanda ve o bir cihanda beni sorup arama(bu iki dünyada beni isteme) çünkü benim bulunduğum cihanda bunların her ikiside kayıp mahvolup gitmiştir.

Ben adem gibi faydadan da zarardan da müberrayım. Ben ne kârı ne zararı olan ne garip bir adamım.

Ona şöyle dedim: Ey ruhum, sen bizim aynımız ve kendimizsin. Şöyle cevap verdi: ben böyle apaçık ve ayan iken aynın ne hükmü olur?

Ben ona sen o musun? Deyince: aman, sus. Benim ne olduğum daha dile gelmemiştir. Yani daha ne söylenilmiş ne anlaşılmıştır dedi.

Yine ona: evet şisanla söylenilmemiştir, lakin işte sen dil ile ihtiyaç olmaksızın: o benim demektesin, dedim.

Ay gibi ayaksız olarak fenaya doğru yürüyüp gidiyorum. İşte hem ayaksızım, hem koşmaktayım, buna nedersin?

Nagihan kulağıma şöyle bir ses geldi: niçin konuşmuyorsun? Baksana bana ki hem gizliyim hem ayanım. Buna sen nedersin?

Şems-i Tebrizi'ye mülaki olduktan sonra artık denizlerde bulunan nadirlerden, madenlerde ele geçen hazinelerden sayılabilirim."

(Şehabeddin Uzluk)

İşte bu gün Antep'te bir sokağın adı olan Aynid Devle tarafından yapılan bu yirmi portre de bir çok eser gibi kayıp ve akibeti bilinmemektedir. Gerek tarih içerisinde önem vermediğimiz için, gerekse bazı ticari ve siyasi sebepleren yok ettiğimiz, düzelteceğiz derken daha da zarar verdiğimiz ve yurt dışına kaçırılmasına mani olamadığımız eserler için ceddimizden ve sonraki nesillerden, hepimiz adına özür diliyorum. Umud ediyoruz ki bundan sonrası böyle olmasın!

Maarif Erdem
Haziran 2010

2 Haziran 1919 Veled Çelebi Efendi görevinden alındıktan sonra Abdülhalim Çelebi Hazretleri ikinci defa Çelebilik makâmına getirilmiştir

3 Haziran 1798 İsmail Dede Efendi Yenikapı Mevlevîhanesine dahil olmuşlardır.

3 Haziran 1919 - 4 Ramazan 1337 - Veled Çelebi Efendi Ferit Paşa kabinesi şeyhülislamı Sabri Efendi'nin teklifi, Sultan Vahdettin'in iradesiyle postnişinlikten azlolunmuştur.

6 Haziran 1272 Sultan Veled Hazretlerinin evladlarından Celâleddin Feridun Ârif Çelebi (Ulu Ârif Çelebi) tevellüd eylemiştir.

7 Haziran 1910 - 28 Cemâziye'l-evvel 1328 Veled Çelebi Konya Mevlânâ Dergâhı postnişinliğine getirilmiştir

8 Haziran 1928 Tâhirü'l-Mevlevî Hazretlerinin anneleri Emine Emsal Hanım Hakk'a yürümüştür. Yenikapı Mevlevîhanesi Hamuşanında medfûndurlar.

10 Haziran 1333/23 Haziran 1917 I. Dünya Savaşı'nda Şam'a giden Gönüllü Mevlevî Alayı'nda görev almış olan Hüsameddin Dede Çorum'a gelmiş postnişinlik vazifesini ifaya tekrar başlamıştır.

11 Haziran 1791 Konya Âsitânesi Şeyhi Mehmed Efendi Şeyh Gâlib Dede'yi 22. şeyh olarak Galata Mevlevîhanesi postnişinliğine getirmiştir.

12 Haziran 1862 - 14 Zilhicce 1278 Yenikapı Mevlevîhanesi şeyhi Seyyid Ali Dede'nin manevi evlâdı, Şeyh Gâlib Dede'nin sütoğlu, Harem-i Serîf-i Nebevî meşîhatına vezirlik rütbesiyle tâyîn olunmuş Ahmed Sâdık Zîver Paşa Hakk'a yürümüştür. Medîne'deki Hz. Osmân civârında, küçük yaşından beri okudugu bir Mesnevî nüshasıyla sırlanmıştır.

13 Haziran 1291 Sultan Veled Hazretleri Mesnevî'lerini tamamlamıştır.

13 Haziran 1941 Edirne Mevlevîhanesinden Ahmed Selahaddin Dede'nin kardeşi Neyzen Hüsameddin Dede (Ergut) Hakk'a yürümüştür.

13 Haziran 1965 Rast ve Selmek makamlarında 2 Mevlevî Âyîn bestekârı mûsikîşinas Refik Fersan Hakk'a yürümüştür. Zincirlikuyu mezarlığında 12. ada da medfûndurlar.

15 Haziran 1360 (Recep ayı sonu 761) Ahmed Eflâkî Dede Hakk'a yürümüştür. Mevlânâ Hazretlerinin türbesinin doğu tarafına sırlanmıştır. Zamânın geçmesiyle kaybolan ve yapılan istimlâklar sırasında bulunan mezar taşı Mevlânâ müzesinde muhâfaza altına alınmıştır.

17 Haziran 1867 - 15 Safer 1284 Üsküdar Mevlevîhanesi postnişînlerinden Ahmed Arif Efendi'nin kızı Şerife hanım Hakk'a yürümüştür. Üsküdar İmrahor, Ayazma mahallesi, Doğancılar caddesi üzerinde bulunan Üsküdar Mevlevîhanesi hazîresinde medfûndur.

20 Haziran 1951- 15 Ramazan 1370 Tâhirü'l-Mevlevî Hazretleri (Mehmet Tâhir Olgun) Hakk'a yürümüştür. Yenikapı Mevlevîhanesi Hamuşanında medfûn bulunan annesinin yanına sırlanmıştır.

22 Haziran1981 Galata Mevlevîhanesinde âyîn-hanlık yapmış olan Hattat, mûsikîşinas Hâfız Kemâl Batanay Hakk'a yürümüştür, Feriköy Mezarlığı'nda medfûndurlar.

25 Haziran 1861 Mevlevî muhibbi Sultân Abdülmecid Han Hakk'a yürüdü. Kabri, Sultan Selim Câmii bahçesindedir.

25 Haziran 2008 Prof. Dr. Ahmed Yüksel Özemre Hakk'ın rahmetine kavuşmuştur. Karaca Ahmet Sultân kabristanındaki aile kabrinde medfûndurlar.

25 Haziran 1910 - 26 Cumâde"l-âhir 1328 Veled Çelebi İzbudak Efendi Makâm-ı muallâ-yı Mevlânâ'ya tayin edilmiştir

28 Haziran 1998 Neyzenbaşı Ali Doğan Ergin Hakk'a yürüdü.

28 Haziran 2000 Mûsikîşinas, bestekâr, ûdî Cinuçen Tanrıkorur Hakk'a yürümüştür. Ümraniye Kocatepe Mezarlığı`nda medfûndurlar.

Haziran 1711 Sadreddin Çelebi İstanbul'dan Konya'ya dönerken Akşehir'de hastalanmış, Konya'ya geldikten birkaç gün sonra da Hakk'ın rahmetine kavuşmuştur.

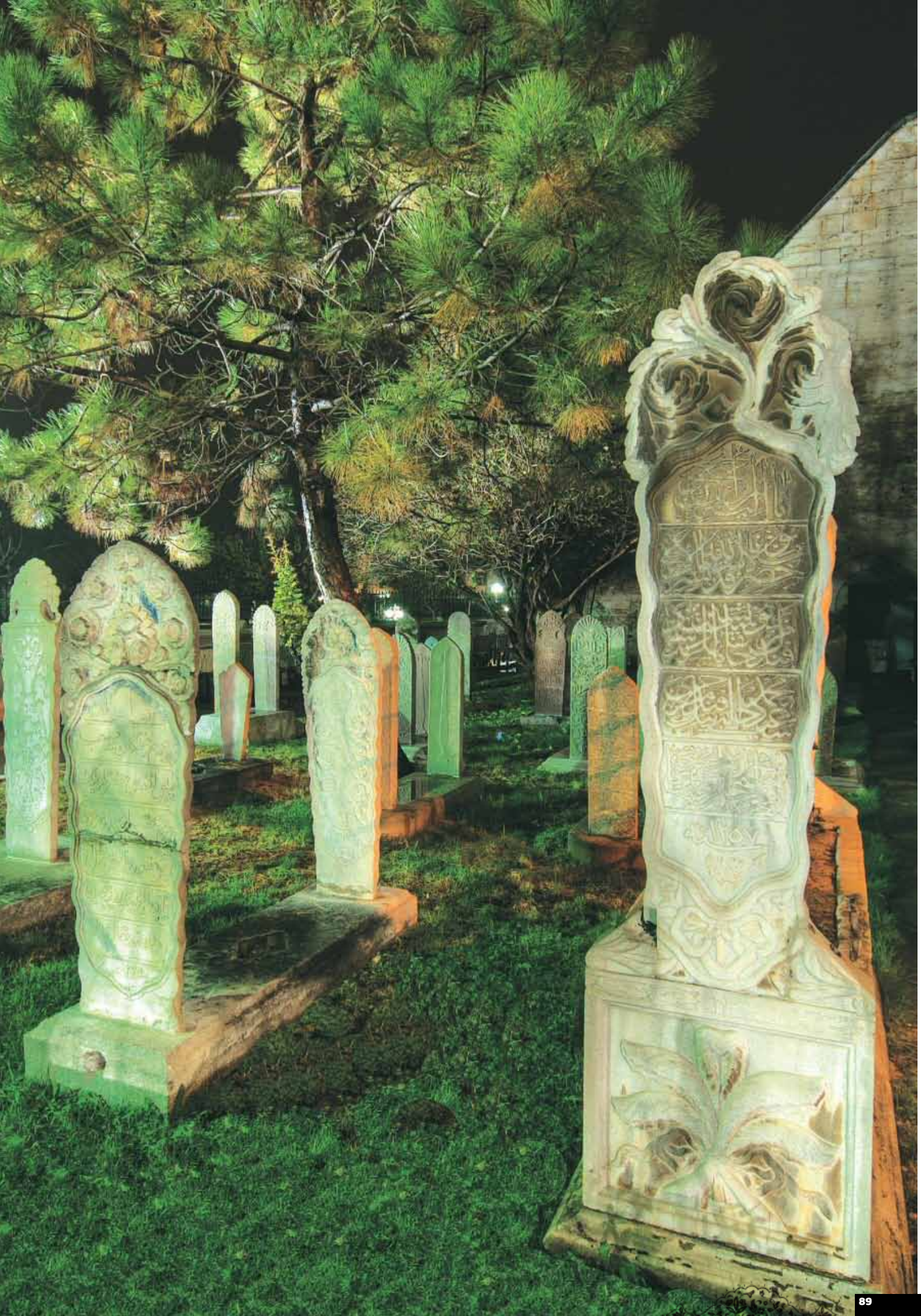

Şeyhden Dervişe Mürşidâne Mektuplar

40 Mektup

Ankâzâde Halîl Efendi Köstendilî'nin dervişi Tûti İhsan Efendi'ye yazmış olduğu mürşîdâne mektuplar, M. Fatih Çıtlak'ın kalemiyle Sufi Kitap'da yayınlandı.

Mektuplarda sözü edilen genç, Makedonya Kumonava'da yaşar. Şeyh ise (Şimdiki Bulgaristan sınırlarında) Köstendil'dedir. Şeyh sebebini bilmediğimiz çalkantılı bir dönemden sonra yaşadığı hâdiselerden dolayı kendi muhitinden uzaklaşmak ister. Bu sebepten Köstendil'de yaşamını uzlet üzere sürdürür. Şeyh, uzlet gereğince kimseyle ilgilenmez, dışarı çıkmaz, ruhunu ve bedenini uzletin lezzet ve hazzında gezdirir durur.

Genç adam, bu sıralar Kumonova'ya gelen Halvetî şeyhiyle tanışır. Böylelikle tasavvuf neşesiyle buluşur, arayışa girer, sorar soruşturur. Aklına seneler evvel uzlete çekilen, yüzünü bile hatırlamadığı babasının amcası olan Şeyh Efendi gelir. Gencin gönlü, menkıbeleriyle büyüdüğü bu zata yönelmeye başlar. İsmini ve yaşadığı yeri hatırlamıştır. Kısmetini denemek ister, bir mektup yazarak şeyhin yaşadığı yere gönderir. Gencin şansı yaver gitmiş ve mektup şeyhe ulaşmıştır.

İlk mektuplaşmada genç adam, Kumonova'ya, kendisine yaşlı bir Halvetî şeyhi geldiğinden bahisle, tasavvuf yolundaki arayışının iyice pekiştiğini hatta bu zata intisab etmek istediğini, fakat sadece ilmihâl bilgilerine sahip ve ticaretle uğraşan birisi olması hasebiyle derinlemesine bir mâlumat sahibi olmadığını beyan ederek, intisab, tarîkat hatta Halvetî yolu hakkında kendisinden mâlumat istediğini, bu hususta yardımcı olursa minnettar kalacağını yazar.

Şeyh, genç adama yazdığı mektupla suskunluğunu bozar. Zirâ kendisine mektup yazan genç, seneler evvel doğumunda bir takım müjdelere şahit olduğu yeğeninin oğludur. Bu sebeple genç adamın, şeyh efendinin yanında özel bir yeri ve değeri vardır. Şeyh efendinin mektubuna yazdığı cevapla gencin iştiyâkı bir kat daha artar. Ve mektuplar genç adamla, şeyh efendi arasında aralıksız devam eder. Genç adam, bir mektupla başladığı tasavvuf yolculuğunda, tasavvufî hayatın inceliklerini öğrenir ve mektuplaştığı şeyh efendinin himmetiyle, önce derviş, sonra halîfe ve nihayetinde şeyh efendi, Tûti İhsan Efendi Kumonova olur.

Mektuplardaki sözü edilen Kumonova'lı genci, Tûti İhsan Efendi Kumonova yapan bu mektupları, çok özel ve orijinal kılan sebep Kumonova'ya gelen yaşlı Halvetî şeyhi ile mektuplaştığı babasının amcası olan şeyh efendinin, aynı kişi olduğunu öğrenmesidir.

Şeyh ve derviş arasındaki mektuplarda aşk, muhabbet, mürşide intisap, seyr u sülûk sohbet, zikrullah, rüyalar gibi tasavvufun temel konuları üzerine hikmeti sözlerin ve irfanî geleneğin izlerini süreceksiniz.

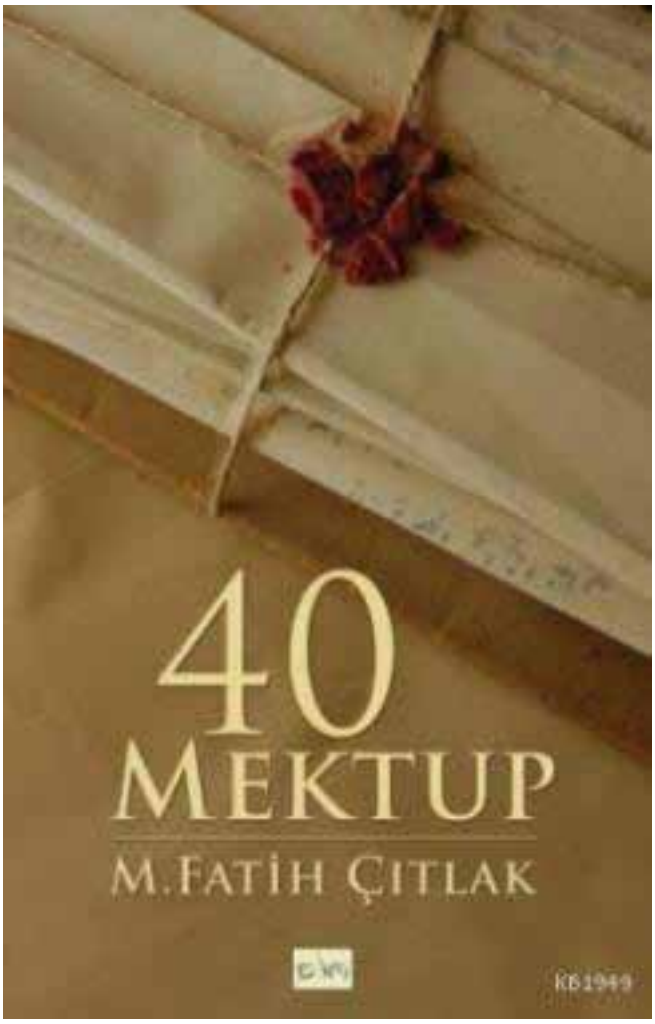

Mevlevîlikle ilgili Sorular

Sultan Veled Devri - Devr-i Veledî

Na'tın okunması sessizce dinlendikten sonra, kudümzenbaşı kudüme birkaç darbe vurur ve neyzenbaşının veya onun görevlendirdiği bir neyzenin "post taksimi" adı verilen taksimi başlar. Post taksiminde, okunacak âyinin makamını önce dem sesler denen pest perdelerde ve uzun süreli seslerle gösterip sonra meyan açarak ve az makam geçkisi yapıp vakur nağmelerle taksimi tamamlamak, gelenekleşmiş bir haldir. Taksim bittiğinde hiç ara verilmeden kudümzenbaşının kudüme ilk darbe vurması ile beraber peşrev çalışmaya başlanır. Bu ilk "zahme" darbesiyle beraber Şeyh Efendi ve semâzenler ellerini şiddetli bir şekilde yere vurup ayağa kalkarlar. Buna "Darb-ı Celâl" denir. Neyzenler de ayağa kalkarak icraya katılırlar.

Ayağa kalmış bulunan semâzenler hırkalarına çeki düzen verip; sağa doğru birbirlerine yaklaşırlar. Bu sırada Şeyh, postun önüne çıkıp baş keserek selâm verir, herkes de baş keser. Sonra Şeyh, sağına doğru dönüp, peşrevin temposuna da uygun bir şekilde, sağ ayağını atıp solu yanına çekerek, sonra solu ileri atıp sağı yanına çekerek yürümeye başlar. Semahanenin kenarında yüzleri ortaya dönük durmakta olan semâzenlerden sağa dönüp aynı tarzda yürümeye başlarlar. Şeyhin arkasındaki kişi (semâzenbaşı) postun önüne geldiğinde ayak mühürleyip baş keser ve hatt-ı istiva denen postun ucu ile kapı arasında çizili olduğu varsayılan ve Şeyhten başkasının basamayacağı çizginin sağ ayakla atlayıp solu da attıktan sonra, posta arkasını dönmeden, cephesini geliş yönüne çevirip yine ayak mühürleyip bekler. Bu sırada arkasındaki semâzen de postun önüne yaklaşmıştır. O da ayak mühürler ve postun önünde iki derviş birbirlerinin yüzüne, gözüne ve özellikle iki kaşın arasına bakarak ve hırkalarını içindeki sağ ellerini kalplerini götürerek selâmlaşıp niyazlaşmış olurlar. Postun sağındaki kişi arkasını semahaneye dönmeden yine sağa dönerek yürümeye başladığında, kendisinden sonraki semâzen yine aynı tarzdaki hareketlere devam eder. Böylece herkes birbiriyle selâmlaşmış olur ki buna "cemâl seyri" veya "cemâl cemâle gelmek" denilir.

Semahaneyi ikiye böldüğü kabul edilen hatt-ı istivâa post hizasındaki uzantısında gene ayak mühürlenip baş kesilir; karşı karşıya geliş olmadan yürümeye devam edilir. Eğer, türbesi olan bir semahanede âyin yapılıyorsa, türbenin yanından geçilirken de baş kesilip selâm verilir. Şeyh, birinci devirde postun önüne geldiğinde, karşısında kıdemsiz derviş bulunmaktadır. Onlarda birbiri ile selâmlaşırlar ve ikinci, üçüncü devirlerde aynen böyle devam eder. Böylece herkesin üç defa semahanenin etrafını dolaşmalarına "devr-i veledi"(Sultan Veled Devri) denilir.

Bu devirler, şeyh denilen mânevî terbiyecinin rehberliğinde Mutlak Hakîkat'i "İlm-el Yakîn" olarak bilişi, "Ayn-el Yakîn" olarak görüşü, "Hakk-al Yakîn" olarak da O'na erişi sembolize eder.

Sultan Veled devri devamında, herkes, sessizce Allah ismini (İsm-i Celâl) zikretmektedir.
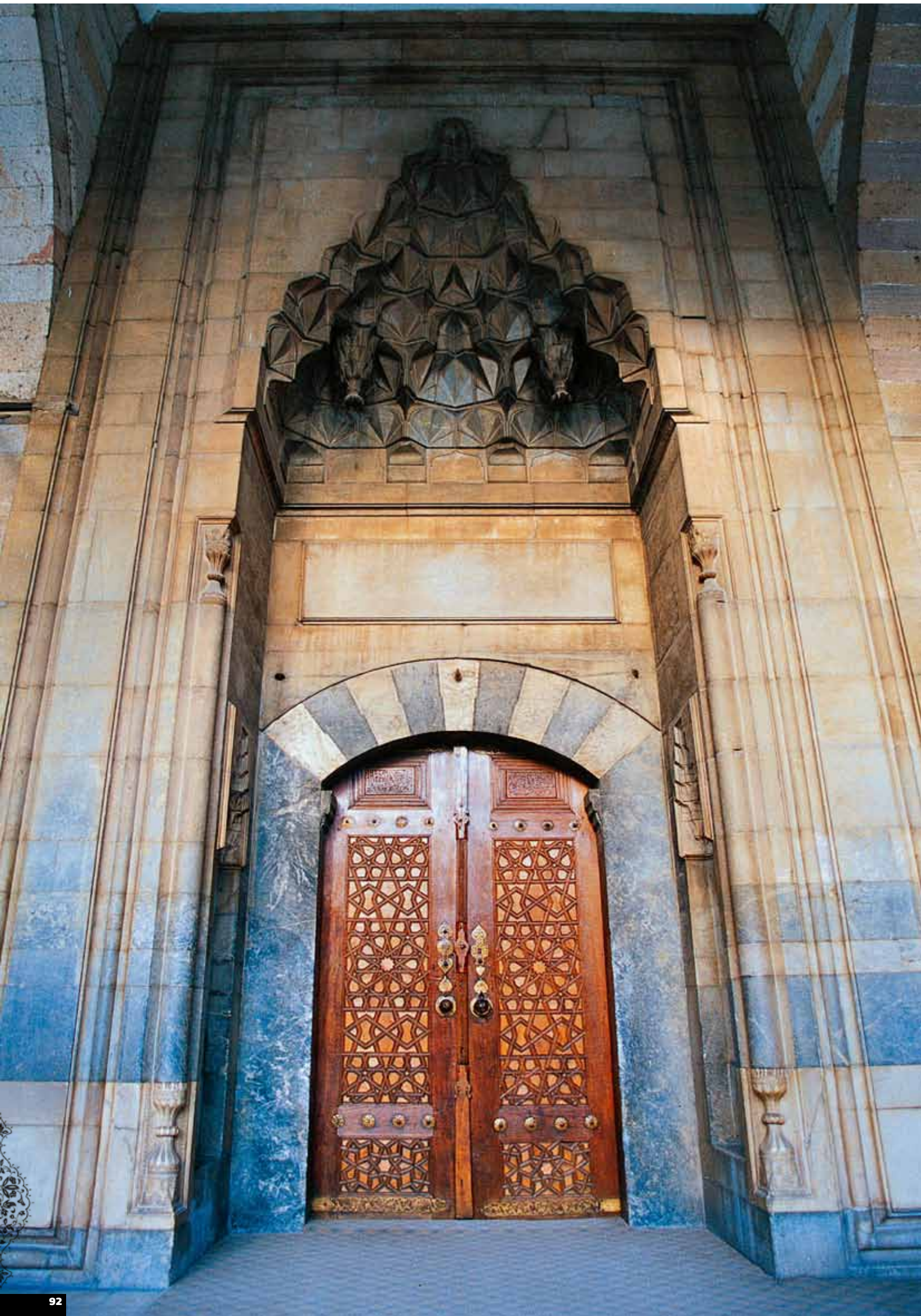
Mutrıb peşrev çalmaya devam ediyordur. Peşrev, yürüyüş sırasında bitse bile tekrar başa dönülerek çalınmaya devam edilir. Üçüncü devirde sırasının sonundaki semâzen, şeyhi beklemeden selâmını verip yürümeye devam eder. Onun sıradaki yerini alması ile beraber şeyh de postuna geçmiş olur. Bu anda kudümzen-başı peşrev çalmaya son verilmesini işaret etmek için kudüme hızlıca birkaç defa vurur ve sadece makamı gösteren bir iki cümlelik çok kısa bir ney taksimi yapılır. (Sultan Veled Devrindeki karşılıklı niyazlaşma Konya'daki Âsitânede şeyh postu önünde değil, Semahanede Hz.Pîr Mevlâna'nın sandukası hızasında yapılır. Yani hatt-ı istiva Sanduka hizasındadır.)